

1943 з.1-2

ЛЬВІВСЬКІ АРХІЕПАРХІАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

РІЧНИК LVI.

ЛЬВІВ, СІЧЕНЬ — ЛЮТИЙ 1943 р.

Ч. 1 — 2.

ПОСЛАННЯ ДО ДУХОВЕНСТВА Й НАРОДУ

ПОКЛИК ДО ПОКАЯННЯ.

I.

Св. Євангеліє оповідає, що Йоан Хреститель-Предтеча зачинав свою проповідь словами: „Покайтеся, бо приблизилося небесне царство” (Мат. III. 2). А відтак оповідає, що від тоді, себто від 40-дньового посту на пустині, почав Ісус проповідати і говорити: „Покайтеся, бо наблизилось царство небесне” Мат. IV. 17.

Дивною річчю могло б здаватися, що св. Йоан зачинав свої проповіді тими самими словами, що й І. Христос. Бо з оповідання св. Матея виразно виходить, що не раз, не одну проповідь, але завжди й всі проповіді зачинав він тим самим словом. І так само оповідання Євангелія про проповідь І. Христа не можна інакше розуміти, як тільки так, що усі свої проповіді зачинав Христос від того самого слова, а радше від того самого предмету. Св. Марко так говорить: „Після видання Йоана прийшов Ісус в Галилею і проповідував Євангеліє Боже і казав, що сповнився час і приблизилось царство Боже; покайтеся і вірте в Євангеліє”! (Мр. I. 15). Значить, — було це звичайним предметом Христової проповіді. Ця правда була ясна і св. Йоанові, хоч про науку І. Христа Йоан ще нічого не знав, хоч й не чув ніякої Його проповіді і Христа перший раз побачив щойно тоді, коли Син Божий прийшов хреститися до нього. Очевидна річ: Йоан розумів про що Христові йде. І перед Євангелієм був він сповнений євангельським духом. З науки старозавітніх пророків і з цілі Христового приходу, і з самого поняття Месії розумів Спасителя, що Його Він був Предтечею. Розумів, що кожну Божу науку треба завжди зачинати від покаяння, що покаяння являється такою умовою припинання Божої науки, що без нього нема приступу до цієї науки. Так, як треба перейти через поріг, щоб увійти до церкви, так треба перейти через покаяння, щоб увійти у той Божий храм, яким є Боже Об'явлення, ця Богом дана з неба наука, що веде нас у вічне спасіння. Так то св. Йоан наперед відчув і зрозумів І. Христа, так то, незнаючи ще Його, був одного духа з Ним, та Його проповідь відзначалася тим самим характером, що й Христова проповідь; вона була завжди проповіддю покаяння. Такою самою мусить бути й проповідь св. Церкви, й проповідь усіх Христових слуг, проповідників Євангелія. З початком цього Великого Посту 1943. року, йдучи за давнім звичаєм, звертаюся до Вас, Всеч. Мої Братя — Священики, і до Вас Дорогі Братя і Сестри, з проповіддю Божого слова. І ця проповідь мусить зачинити від покаяння: такий Божий закон, закон Євангелія, така і Ваша, Дорогі Братя, потреба.

Львівська державна
наукова бібліотека

№ 6598

Передусім тому, що всі ми грішники: „В гріхах зачаті і в гріхах роджені”, як повторяємо кожної днини в 50. пс. Ми вже з роду грішниками, бо від родителів унаслідили зісну гріхом людську природу. Тоді, коли ми були ще немовлятами, неспосібними думати і щонебудь робити, вже тоді були ми перед Богом грішниками, маючи грішну людську природу, зісну в нашому прадідові Адамі його гріхом. Усі ми родимося в цьому первородному грісі. І хоч сам гріх змазаний хрещенням, лишився нам і після хрещення такий нахил до гріха, що й найліпшу людину веде у гріх. За Божою ласкою може християнин здержатися від тяжкого упадку, від смертного гріха, але не може уникнути дрібних, повсякденних, кожодневних, або, як їх називають, домашніх гріхів, що вправді не відбирають Божої благодаті, але всетаки є гріхами. Тому св. Ап. Йоан виразно учить, що: „Коли скажемо, що не маємо гріха, обманюємо самих себе і нема в нас правди. Коли визнаємо наші гріхи, Він, (Спаситель) вірний і праведний, щоб простив нам наші гріхи і очистив нас від усякої неправди. Коли скажемо, що ми не згрішили, робимо Його лгуном і нема в нас Його слова. (І. Йо. І. 8—10).

Так, усім нам треба покаяння. І Боже слово, об'явлену Богом науку, яку Церква подає нам до вірування, розуміємо в міру того, як працюємо над тим покаянням. Тому для всіх християн треба такої проповіді, якою була і проповідь св. Йоана і проповідь Христа — проповіді, що починається словом: „Покайтесь”! Настав час, зближається Боже царство, покиньте гріхи, цілим серцем наверніться до Бога! Такою мусить бути наша проповідь. Дорогі мені Собрата Священники, такою мусить бути проповідь моя до Тебе, Дорогий мій Український Народе.

Особливим способом у Великий Піст, Чотиродесятницю, мусимо вам проповідати покаяння. Ця проповідь усіх запрошує до покаяння з тих щоденних і малих гріхів, в які упадає праведник. І задля них то переважна річ, переймається духом християнського покаяння.

Але сто разів важнішим ще є покаяння для тих християн, що мали нещастя впасти в тяжкий смертний гріх і досі ще не двинулися з того упадку — що живуть без Божої благодаті, без Божого благословенства і кожної днини наражені на смерть в гріхах, на вічну погибель. Про них душпастир мусить особливим способом журитися, бо душпастирі відповідають за спасіння вірних. Відповідають за те, щоб зробити все можливе, аби рятувати бідних грішників і якимнебудь способом довести їх до покаяння. Коли згадаю про тих зпоміж вас, Дорогі Братя і Сестри, що живуть в смертному грісі в цьому році — то ще більше ніж давніше болить мене серце за них, оскільки частіше буває в часі війни, що душа мусить нагло, без приготування ставати перед Божий суд. Болить мене серце і тому, що боюся, чи цього року нема більше поміж вами таких нещасних людей, що тяжко згрішили, а ще не двинулися з упадку та не очистили душі щирим жалем і доброю сповіддю. А може й бути, що для многих зпоміж тих грішників, оця моя проповідь то вже остання проповідь покаяння в їх житті! І я сам себе питаюся, чи це моє слово не є останньою проповіддю, яку їм голову... Отже й тому саме, що це справа так дуже важна і для вас, і для мене, прошу Всев. Бога щоб дав мойому слову силу переконати і порушити совість всіх тих, до яких воно дійде. Нехай Всевишній Бог змилосердиться над тими, що почувуть це моє Слово Послання, коли їхні Луховні Отці будуть з проповідниці читати, і наді мною, недостойним проповідником Євангелія.

II.

Св. Павло звертається до грішників такими словами: „Чи ти думаєш, чоловіче,... що ти втечеш від Божого суду? (Рим. II. 4). Чому „погорджуєш багатством Його доброти і лагідности та довготерпіння, не знаючи, що Божа доброта

провадити тебе до покаяння? Та через жорстокість свою і нерозкаяність серця збираєш собі гнів на день гніву та об'явлення справедливого суду Бога, що кожному віддасть за його вчинки". (Рим. II. 3—6).

Яка безмірна Божа доброта, яка безмірна любов Його до невдячних і блудних синів! Бог кличе до покаяння, — Бог хоче покаяння грішника; готов він простити, очікує що блудний син до Нього вернеться, дає йому добрі думки й нагоду покаяння. Бо ж не без волі Божої, що ти, Дорогий Брате грішнику, сьогодні в церкві чуєш цю науку. Бачиш, як інші сповідаються, як приступають до св. Причастя... Кожної днини чуєш про те, що люди нагло умирають, чуєш похоронні дзвони, що кличуть на похорон, чи до церкви. Чуєш спів зібраного народу, що стільки разів повторяє: „Господи помилуй“. Тим усім приводить тебе Бог до покаяння. Чому ж цього не бачиш?! Чому ти такий засліплений?! Чи ж не є небезпечним засліплення, так погорджувати багатством Божої доброти?! Те багатство являється таким безмірним скарбом людини, просто є її спасінням, щастям, — а бідний, засліплений грішник вище цинить марні розкоші гріха, ніж багатство неба!

Кожний з нас може спостерегти в душі таке засліплення, бо всі ми грішники, — всі! А в міру, як ми є грішниками, є ми і засліплені. І лише з милосерної Божої благодаті хвилями спостерігаємо ту душевну нашу недугу засліплення та гріхи, якими Бога ображаємо. Буває, що нещасний чоловік упадає в такі тяжкі і великі гріхи, що не може їх не бачити; хіба, що був би демоном, коли б забув і не розумів, якою тяжкою зневагою Божої доброти є нпр. святотрадська сповідь і святотрадське св. Причастя. Таким демоном, що вже з християнських правд нічого не розуміє, стається нещасний грішник, коли довше перебуває в якомусь тяжкому грісі і часто до нього вертається. Спочатку, при першому упадку, гроза Божого Суду і мерзенна злоба гріха такі яскраві, такі ясні, що грішник розуміє їх. Може ще не тим Божим розумінням, яке веде до покаяння. Може розуміє тільки тією свідомістю бруду, глупоти і злоби, яку мусить мати людина, що залізла у кльоаку і любить в мерзенному бруді та смороді гріха. Але і та свілімість, хоч природна, буде правдоподібно злучена з надприродною ласкою, що кличе до покаяння.

І чому ж нещасний грішник не скористає з тієї Божої ласки і не скаже собі, як блудний син: „Я встану і піду до небесного Отця; покаюся з гріхів!“ Чому? Бо нещасний не пам'ятає, а почасти й не розуміє, що на таке рішення треба йому обильнішої благодаті, котру так легко міг би випросити, а про яку всетаки не просить! Буває, що нещасна душа мучиться у безодні гріха, рветься, — хотіла би піднятися, майже завидує тим чистим душам, що з вірою і любов'ю приступають до Пресв. Евхаристії, а сама не може. Хотіла би, а не хоче, рада би, але за слаба! І не знає, що робити і як здобути на той важний крок в житті, в якому душа звертається до Бога з риданням покаяння і рішенням поправи.

Знаю, Дорогі Мої, що є поміж вами й такі, для яких Великодна Сповідь є тяжким обов'язком, що саме й тому не рішається приступити до сповіді, — що поміж вами є багато таких, яким гріхи долягають, яким життя немиле, якраз задля гріхів і їх невиносимого тягару. Вам даю ось таку раду, важну у кожному положенні життя: **Роби, Брате, що можеш, а проси про це, чого не можеш!** У твоєму положенні одна лише молитва може тебе вирятувати. І будеш мучитися без хісна, без заради для душі, так довго, як довго не навчишся молитвою випрошувати з неба ласки, без якої навіть сповнення найпростішого обов'язку або тяжке, або й неможливе.

Настав час Великого Посту. По церквах християни горнуть до св. Таїнств. Нераз чекають при сповідальниці довго, заки прийде на них черга. Всі

проповіді, що їх говорять священники, пригадують заєдно покаяння і сповідь. І Євангеліє на Службі Божій завжди таке, що кличе до покаяння. Церква приписує читання Євангелія про навернення Закхея, про митаря і фарисея, про блудного сина, про страшний суд. Усі ті Євангелія передають душі щось з тої Божої доброти, що кличе до покаяння. Ти, Брате, хотів би бути правдивим християнином, ти хотів би змінити життя, позбутися докорів совісті і того внутрішнього переконання, що тобі брак освячуючої Божої благодаті. А щоби це бажання твоє сповнилося, одного лише треба: Проси про те, чого не можеш! Проси з неба про цю благодать, якої треба до покаяння і поправи життя. Проси, але проси витривало і покірно; до того прохання вертайся хоч би й кожної днини через кілька тижнів, а досвідчиш в житті, чим є Божа благодать. Те, що видавалося і було неможливе, стається нараз можливим; те, що було тяжким, стається легким; те, що було гірким і прикрим, стається милим і солодким. Через дар з неба душа твоя перебуває чудесну переміну; з темряви Божого гніву перейде у світло Божої благодаті. Сьогодні ще понижена мерзенними упадками, завтра вона двинеться і оцінить освячуючу Божу благодать, дану рішенням того Божого Суду, яким є св. Сповідь.

Таїнство покаяння — то Божий Суд над душею. А ми віримо, що Бог справедливий суддя, що за добре нагороджує, а за зле карає. Ми віримо, що за кожний гріх чекає душу Божа кара і Божий Суд. Бо якже ж могло б бути інакше?! Чи можливе, щоби людина несправедлива, зловна, що ближніх ненавидить і кривдить, мала таку саму долю, як праведна, чесна і добра людина; що свої обов'язки сповняє і нікому кривди не робить? Мусить же бути між ними різниця. На цьому світі немає її; буває навіть, що така недобра, несовісна людина має ліпшу долю, ніж чесна і добра душа, що людської кривди і гріха боїться. Цю нерівну долю мусить вирівняти Божа справедливість на тамтому боці; мусить прийти хвиля справедливого Божого Суду! Це таке ясне, таке певне, що не можна би нічого зрозуміти на світі, як би не було правдою, ясною для розуму і певною з Божого Об'явлення, що: „Бог є справедливим суддею; що за добре нагороджує; а за зле карає”.

Коли однак людина впаде в якийсь гріх, має ще способи на те, щоб уникнути Страшного Божого Суду. Св. Ап. Йоан, той Христовий ученик, що то його Спаситель любив особливою любов'ю, той ученик, що на Тайній Вечері, перед мукою Христа, голову спирав об груди Христа, ось як говорить про це: „Мої дітоньки, це вам пишу, щоб ви не грішили. Та коли хто і згрішить, маємо заступника перед Вітцем, Ісуса Христа, праведника. А Він є помирненням за наші гріхи, та не тільки за наші, але й цілого світу”. (І. Йо. II. 1 і 2).

Щож зробити з тим страшним раком, з тою недугою душі, якою є тяжкий гріх? Треба шукати ліку у Христа Спасителя. Христос дав Своїй Церкві владу відпускати гріхи. Так читаємо у св. Матея: Христос сказав до Петра: „А Я тобі кажу, що ти esi Петро, і на цій скалі збудую Мою Церкву і ворота невольні не переможуть її. І ключі тобі дам від Царства Небесного, і що на землі ти зв'яжеш, те зв'язане буде на небі. І що на землі ти розв'яжеш, те розв'язане буде на небі”. (Мат. XVI. 18, 19).

Ту саму владу, яку Христос дав верховному поміж Апостолами Петрові, дав відтак і всім Апостолам: „По правді кажу вам, що тільки зв'яжете ви на землі, зв'язане буде на небі, і що тільки розв'яжете на землі, розв'язане буде на небі”. (Мат. XVIII. 18).

А св. Ап. Йоан ось як передає слова Христа: „Як Отець післав Мене і Я вас посилаю. Сказавши це, Він дунув і говорив до них: „Прийміть Духа св. кому ви гріхи простите, то простяться їм, а кому ви задержите, то задержаться”.

(Йо. XX. 21—23). Очевидна річ, що таку владу дав Христос Апостолам на те, щоб вони її передали своїм ученикам і наслідникам; дав їм для Церкви і через них дав Церкві. Ми тому й віримо та визнаємо, що Христова Церква має від Бога-Христа владу відпускати всі гріхи. Ми віримо, що нема такого гріха яко-го би Христова Церква не могла відпустити. А щоби св. Церква могла уживати тої влади, через своїх слуг, щоб могла судити гріхи людей, треба конечно, щоб грішник сповідався зі своїх гріхів, себто, щоб сам себе оскаржував зприводу їх перед тим судом Церкви, яким є таїнство св. Покаяння. І якеж справедливе те жадання Христа! Для відпущення гріха жадає Христос, щоб сам грішник осудив той гріх, бо хто сповідається, осуджує своє власне поступування, признаєсь, що воно грішне, робить так, як митар, що перед Богом упокорався. А що такий в християнстві закон, що хто упокоряється, той буде піднесений, то грішник; упокоряючися признанням до вини, є піднесений прощенням. Коли сам себе осуджує, коли за гріхи жалує та до них признається, тоді заслугує, щоби Всевишній простиб йому в небі так, як Церква через свого священника прощає йому на землі.

Який це неоцінений скарб, це Таїнство св. Покаяння! Яким скарбом і та влада св. Церкви, і та можливість позбутися гріха, і та певність, що й в небі гріх відпущений! Дійсно прецінним скарбом людини Божа доброта, і милосердя Небесного Вітця, і та дорога, що веде до неба! А яким нерозумом легковажити Божу доброту, не цінити того небесного дару, який нам вертає життя і здоров'я!

Тому, Дорогі Братя і Сестри, якщо є між вами, — а де ж їх нема! — бідний грішник, що його зв'язав сатана ланцюхами тяжких, великих гріхів і який від літ може терпiti у тій понижаючій неволі, нехай же опам'ятаєся і молитвою випросить собі від Ісуса Христа ласку доброї Сповіді. Якщо є між вами нещасна людина, яка в минулому житті нещиро сповідалася, затаювала тяжкі гріхи і робила зі самих Пресв. Таїнств Покаяння і Евхаристії страшні злочини святотрадської Сповіді і Причастя, нехай же молитвою випросить собі від І. Христа покаяння і поправу! Нехай вибере собі доброго сповідника, — бо ніхто не має обов'язку сповідатися у свого пароха... Нехай щиро, з цілого життя, коли того треба, висповідатися не задержуючи в душі нічого, оскаржуючи себе за всі гріхи і коли випросить собі добру Сповідь, за ласкою Христа одержить розрешення. Коли з чистим серцем приступить до св. Т. Евхаристії і наїметься Пресв. Тілом Хр. і нап'ється Пресв. Крови Його, за ласкою Бога зачне нове життя, ясне, світле життя божого слуги, божої дитини. До цього запрошує вас Божа доброта, до цього кличе св. Церква.

Такою є і моя проповідь на цей Великий Піст.

Всев. Бога І. Христа прошу про навернення всіх тих зпоміж вас, Братя і Сестри, що сьогодні ще в гріхах. Досвідчіть, який добрий Бог, наш Батько, як легко відпускає гріхи, як милосердно приймає блудного сина, що до Нього горнеться.

На ту дорогу покаяння, на той переважний життєвий досвід, прошу Бога про обильне благословення для вас усіх:

Благодать Господа Нашого Ісуса Христа і Любов Бога і Отця і Причастя св. Духа най буде зі всіми вами! Амінь.

Писано в митареву седмицю 1943. р.

Ч. 144 М. Орд. поручає усім Душпастирям перечитати це Послання в парохіальних і дочерних Церквах.

† АНДРЕЙ, Митрополит.

ДЕКРЕТ

ПРО ДУХОВЕ ЧОЛОВІКОВБИВСТВО СЕБТО СОБЛАЗНЬ.

Христос сказав: „Хто соблазнить одного з тих малих, що вірять в Мене, краще було би йому, якби завішено на його шию млиновий камінь і якби утонув в морській глибині. Горе світові від соблазней, бо мусять прийти соблазни, але горе тому чоловікові, через якого соблазнь приходить”. (Мат. XVIII. 6 і 7). Страшне слово, страшний злочин, а однак так мало люди того слова бояться і уникають цього злочину! Вправді соблазнь є таким природним наслідком багатьох гріхів, що майже мимохіть може людина дати своїм поступованням соблазнь, але всетаки, якби грішники, — а хто ж з людей не є грішником! — пам'ятали про те страшне „горе”, висказане Христом, стереглися б більше гріхів і більше боялися б своїм поступованням шкодити безсмертним душам, відкупленим Христовою Кров'ю. Бо соблазнь нічим іншим не є, як шкода, заподіяна людській душі через злий приклад або грішне поступовання. Тому можна сказати, що кожний гріх стається згіршенням, коли веде інших до гріха, коли до гріха захоочує, в грісі помагає, або лиш робить гріх легшим, приступнішим. Очевидно; ті гріхи, в які і праведний може впасти, — або є легкими прогріхами, або покаанням сейчас змиваються, або не є згіршенням, про яке говорить І. Христос. Але навіть і в тих випадках, в яких можемо розумно бути ним, що ми могли би своїм поступованням пошкодити душам, вже є такою страшною обставиною, що в десятеро може побільшати в наших очах вагу гріха. А що ж сказати про випадки, в яких соблазнь є виразна, безсумнівна і в яких без сумніву треба примінити слово Христа до нашого поступовання!

Ще є і ступені шкоди, заданої душі. Але буває й така шкода, що рівняється просто чоловіковбивству. Такою соблазнею є все те, що вводить ближнього у тяжкий гріх і що лишається йому на ціле життя захоотою і поміччю. Бо як же не рівняти до чоловіковбивства поступовання, що задає душі смерть! Тяжкий гріх є без найменшої пересадки смертю душі, бо відбирає її те, що є найправдивішим і найсуттєвішим її життям — **надприродне життя, освячуючу Божу благодать**. Хто своїм поступованням довів ближнього до тяжкого гріха, цей увійшов в положення, з якого вийти так трудно, як трудно до життя вернутись людині, що втонула в глибині моря. А радше, по словам Христа, положення гіршителя гірше, ніж положення нещасного топільника. Безперечно, він може зі свого гріха покаятися і сам себе осуджувати, безперечно, той за суд, виданий ним самим, робить його положення менше страшним, але далеко йому ще до цього, аби завернути з лихого дороги та поправити діло. А як довго діло не поправлене, згіршення не цофнене, так довго не бачиться, яким способом міг би він увільнитися від страшного присуду, висказаного самим Христом. Бо й як же би мало бути „йому ліпше потонути?” Так, як Христос судить, так судить і ціле людство. Хто вбив чоловіка, хоч після удару й кається, не перестав бути винним смерті.

Знаходимо зрештою в Євангелію слова, які жахливим способом підкреслюють Христове „горе гіршителям”! Бо й як пояснити положення людей, представлене яскраво в св. Письмі, що моляться, просять, пукають в двері; хотять спастися, а їм відповідає Господь: „Не знаю вас”! Таке саме положення п'яти нерозумних дів. Вони ж завчасу спостерігають, що їм бракує оливи, стараються її набути, йдуть купувати, а відтак моляться і просять: „Господи, Господи отвори нам?”! А однак у відповідь чують: „Не знаю вас”!

Ту саму страшну тайну висказують слова про гріхи проти св. Духа, які не мають, не можуть бути відпущені. Очевидно, не йде тут про владу Церкви відпускати гріхи. Є правдою віри, що влада, дана Христом Апостолам, „в'язати і розв'язувати“, відноситься до відпущення в Таїнстві Покаяння всіх можливих, хоч би й найстрашніших злочинів. Бо Церква, зглядно священник, має, чи може мати владу відпускати усі гріхи. Не йде також, очевидно, про те, щоби неможливе було покаяння; воно завжди з Божою благодаттю можливе. Іде тільки про це, чи те, що виглядає на покаяння, — є ним? Або, чи гіршитель, покаявшись, не має супроти ним убитого таких обов'язків, що їх сповнення гірше ніж положення людини, що потонула в морській безодні. Якщо, покаявшись з гріха, яким дав згіршення, такого свого обов'язку не сповняє, тоді його справа не інакше випаде як тих, що пугають і просять, а у відповіді чують: „Не знаю вас“!

До чого ж обов'язаний гіршитель супроти того, якого згіршив?

Обов'язаний направити шкоду.

Згіршення може бути получене навіть з обов'язком матеріальної реституції. Бо моральне зіпсуття може бути причиною тяжких матеріальних страт. Але без порівняння гіршим і труднішим до сповнення є обов'язок направлення моральної шкоди. Часто буде положення таке, що при найліпшій волі нічого іншого не може для згіршеного зділати, як тільки молитися. Але й тоді обов'язок, якому не можна відповісти, є великим і непокоючим тягарем. Рідко коли можна бути цілком певним тої незмоги: Бо сьогоднішня незмога може замінитися на завтрашню змогу, що природно, мусить непокоїти душу. Зрештою і сам великий несповнений обов'язок тяжким тягарем падає на душу. Він здається людині чимсь таким, як орання скали. Цей образ, ужитий пророком Амосом, відповідає, правдоподібно, староеврейській пословиці, та означає у нього щось таке, що цілком противне природі речі. Таким є і обов'язок, якого годі сповнити. Правильно може здаватися гіршителю, що перед ним завдання скрушити безмірну скалу, — і то не залізом плуга, а зубами і руками! А особиста честь; спасіння душі і рятуюнок для погибаючої душі, що через нього потерпіла — все це вимагає конче сповнення того обов'язку. Тоді сама совість може бути для гіршителя мукою гіршою, ніж морська безодня. Гіршою, — бо втонуту у море, це страшна хвиля. А чути в душі кров невинної жертви власного гріха, — це може замінитися у страшне конання, якому й кінця нема! У правдивому згірненні, себто тоді, коли через грішне поступування людини друга людина потерпіла соблазн і впала у нещастя, що рівняється смерті — а, може гірше від смерті, коли через поступування людини душа, відкуплена Хр. кров'ю, пропала, може, на віки смертю в грісі, — сама та змога мусить душу боліти, палити, мучити гіршим способом, ніж палить душу пролив неповинної крові. Хто на своїх руках бачить плями крові, хто на них чує тепло свіжо пролитої крові, а при цьому думає, як жертва його злочину, може, через таку смерть мучиться тепер в пекольному вогні, — коли нещасний вбивник, чуючи на собі плями крові своєї жертви, подумає, чим та смерть могла статися для жінки, для дітей; для старої матері, що лишилася без опіки і без хліба, то, хоч би й мав камінне серце, пролита кров палитиме його й цілими літами після докананого злочину. Душевне вбивство, доканане гріхом гіршителя, може й повинно палити та мучити його гіршим іще способом. Коли він пригадає собі, що з його вини знищена, може, доля людини, щастя її родинного життя, доля дітей; їх виховання, їх злочини, а може бездонне їх нещастя або їх злоба — тоді мусить згіршення представитися гіршителю якоюсь безоднею, у якій незнані ще, але тим страшніші наслідки! Це все повинно викликати в душі його такий біль, що з ним не мож порівняти ніякого болю! І щасливий ще той гіршитель, що відчуває такий

біль. Бо якщо його за життя не відчуває, тим страшнішим він для нього після смерті; тим гірша йому година справедливості і карі!

В наших катихизмах дефініюється звичайно жаль за гріхи як біль душі. Ця дефініція правильна, але тільки щодо ідеального жалю. Бо в практиці жаль хіба дуже рідко коли проявляється правдивим болем душі. По більшій частині маємо дуже неясне поняття про те, що можна назвати болем душі. Безперечно, коли правдиве нещастя спаде на чоловіка, болить в нього душа, але той біль радше назвати можна би смутком, жалобою, прикрістю, нещастям. А якщо це має бути біль, то й при досить трагічному положенні той біль ще малий, радше подібний до того нпр. болю руки, що походить з якогось буденного ревматизму. Але є навіть матеріальні болі руки, що так переймають ціле ество, що не дають людині ні думати, ні говорити; не дають майже порушитися. Болюча рука зайняла ціле життя чоловіка! Тому, щоб біль був менший, людина не спостерігається, що прибрала найнеможливіше положення цілого тіла. В такому положенні не видержала 6 й 5 хвилю! Біль руки змушує її годинами, а то й цілими днями та ночами так лежати!

Яким же болем може бути біль душі? Бо духове ество мусить дізнавати таких терпінь, що в порівнанні з ними найгірші терпіння тіла є нічим. А ледве чи можливо знайти більшу причину такого болю, як плями невинно пролитої крові, чи то тілесно, чи духово. Вони мусять палити, боліти, пекти таким способом, що хіба не знайдеться у зовнішніх симптомах недуг чи болів чогось, що могло би пояснити той внутрішній біль.

Рівночасно з болем душі йде правдоподібно завсіди фізичний біль серця. А кожний біль серця має шось з конання, зі страху смерті з того враження, яке на людину мусить робити чорша примара смерті. А дотого пляма крові мусить робити враження плями не до змיתтя. Й потоками води не весілі очистити тих сплямлених рук, тої закривавленої чужою кров'ю душі! Й пахощами цілої аравійської землі не можна знищити того страшного труп'ячого смороду душі, що гние в грісі чоловіківбивства.

Трудно також представити собі, чим є безмірний стид, який мусить обнимати душу, що стягнула на себе прокляття Каїна. У ній людська природа здегерерована, зворолніла, зіпсута, понижена, більш подібна до природи дикої звірини, ніж до чоловіка, гірша ніж тая дика звірина! Хто тільки свідомий того пониження, хто не є ідіотом, той мусить мати хвилю страшного стиду. Бо у тому болю душі чи мале місце буде мати гадка, що чоловік власною волею, власним поступуванням вибрав таке пониження і такий стид. І щасливий ще той гіршитель, що має болай хвилю такої свідомості і таку нагоду до поправи. Бо якщо їх не відчуває, то тільки тому, що вони відсунені до хвилі загального суду.

Таким міг би бути, таким повинен би бути біль душі, спричинений добровільним, свідомим згіршенням. Але не кожний жаль є таким болем душі. Очевидно, такий біль є правдивим і повним жалем, який вправді може бути несовершеним, але легко міг би статися совершеним. До складових частин вияву жалю не входить почування, тому й біль, який з приболює почування, не належить до ества жалю. В євності жаль є освідченням власного поступування, як грішного, а відтак і признання до того грішного поступування.

II.

Згіршення, про яке Христос говорить, не є очевидно, ні тим згіршенням, що його називають богослови фарисейським, ні згіршенням неміських.

Читаємо в Євангелію, що книжники гіршилися словом Христа, вказаним до розслабленого: „Відпускаються тобі твої гріхи” (Мат. IX. 3). Гіршилися Його любов'ю до грішників! І тим, що Христос до стола сів з митарями

та грішниками (Мат. IX. 10). Гіршилися убогим Його походженням, що на їх думку стояло в суперечності з Божою Його наукою (Мат. XIII. 57). Фарисеї гіршилися Його наукою і осуджуванням їхнього лицеміртства (Мат. XV. 12), А навіть між побожними людьми, що хотіли бути Його учениками, були такі, що гіршилися Христовою наукою про Пресв. Евхаристію, не розуміючи, як можливе мало би бути їдженнн Його Тіла, й пиття Його Крови (Йо. VI. 66). Очевидна річ, що всі ті сторони „фарисейського”, як кажуть богослови, згіршення, мають зі згіршенням, яким шкоду наноситься душі ближнього, тільки те спільне, що в обох тих випадках людина спричиняє у ближнього від’ємний суд про своє постукування. Той суд блудний і помилковий або правдивий і справедливий.

Особного роду згіршенням є випадок про який пише св. Ап. Павло в Посланні до Римлян: „Коли ізза їди твій брат сумує, то вже не по любові ходиш. Не погубляй твоєю їдою того, за котрого Христос умер” (Рим. XIV. 15). Про той сам або подібний випадок говорить Апостол на іншому місці: „Глядіть, щоб часом ця ваша свобода не стала соблазном для немічних. Бо коли побачить хто того, котрий має знання, що їсть в ідолівськнм храмі, чи ж його совість, будучи немічна, не спонукає його їсти ідолівські жертви? Так згине немічний брат через твоє знання, за котрого вмер Христос. А так грішачи проти братів і раниачи їх немічну совість, грішите проти Христа. Дятого, коли страва соблазняє мого брата, не їстиму м’яса во віки, щоб не соблазнити мого брата”. (I. Кор. VIII. 9—13). Зі слів Апостола не виходить, що дозволяє брати участь в пирі, урядженому в поганському храмі після жертви, принесеній божкам. В дальшому устуні Послання X. ст. 14—24. учить, чому участь в пирі поган в храмі, після жертви, є участю з демонами. Апостол говорить про християнина, який уважав би це за дозволене, знаючи, що ідоли не існують. Тим пересадним приклонникам свободи пригадує Апостол, що навіть коли б вони могли без гріха не робити, сам згляд на соблазн немічних, неутверджених іще у вірі християн, повинен би їх здержати від того їдженнн жертвенного м’яса. Наука Апостола приказує здержатися навіть від дозволеного чину, наколи би малося ним пошкодити душі брата. Трудність пояснення того наче би права чи свободи, їсти, брати участь в пирі поганського храму, не зміняє нічого в ясному і певному домаганні здержатися навіть від того, що вільно, коли б воно мало пошкодити душі. Та шкода душі, за яку Христос умер, що рівняється завданні душі ран, які спричиняють погубу, смерть душі, є в очах Апостола поглядом такої ваги і величі, що обов’язує до жертви власного добра чи власної свободи. Безперечно положення таке саме, чи подібне, може і в наших часах вимагати такої самої жертви. На кожний спосіб розширяє наше поняття про соблазн. Соблазняє не тільки гріх, яким шкодимо душі брата, але взагалі кожне постукування, навіть зрештою дозволене, яким хто до гріха доводить ближнього.

Казус з моральної богословії, предложений Ап. Павлом, в наших часах неактуальний, але подібні випадки нераз бувають. І так нпр. душпастир має диспензу від посту з огляду на здоров’я і може в середу їсти м’ясо. Коли ж, не упередивши про диспензу, каже жінці дати собі м’ясо, гіршить її, учить непослуху для Церкви. Так само гіршить прислугу і евентуально вірних села. А що таке згіршення є тяжким гріхом, а згіршених в селі може бути багато, може душпастир допуститися багатьох тяжких гріхів — через цю одну необачність, а ралше через байдужність супроти церковного права. Цілковита необачність, або забуття, оправдувало би його. обов’язувала б одначе до публичного направлення згіршення. Незвичайно дбайливо мусять уважати й ті священники щоб не згіршити других, які мають дозвіл від церковної влади читати заборонені книжки. В їх бібліотеках, якщо є в них і заборонені книжки, мусять бути вони окремо сховані і бути недоступні для його родини, чи домівників.

Треба ще й на це звернути увагу, що християнин, а тим більше душпастир, відповідає за згіршення можливі, хоч в дійсності незділані, очевидно, оскільки їх передбачує. Відповідає і за дійсні згіршення, про які не знає. Буває, що самолюбство і пристрасть так засліплює чоловіка, що про його тайні гріхи всі говорять, а він переконаний, що про них ніхто не знає. Це випадок обов'язуючого собратів перестереження, нпр. тяжкі упадки проти шостої заповіді, які, хоч старанно укривані, доходять однак до відома людей і гіршать їх. За це згіршення відповідає грішник, бо його несвідомість є, очевидно, нешира. Він міг і повинен був передбачити, що при найбільшій старанності не укріє такого гріха. Навіть у випадку, коли йде тільки про безпідставні підозріння, які, очевидно, стаються згіршеннями, бо осмілюють до гріха, треба доложити старань, щоби усунути і змогу такого підозріння. А усунеться її таким життям, щоби не бракувало поважних свідків на ціле поступування. При т. зв. згіршенні малих, „pusillorum“ може бути таке положення, що хто має причини, а, може, й обов'язок робити, щось, що лучиться з такою соблазною малих, а не може ні поясненням, ні оправданням усунути неправдивої думки, тоді обов'язку залишити не може, а вчинки, які викликають згіршення, може сповнити вміру причин, які мається і ваги згіршення, себто малі причини мусять уступити перед важнішими злими наслідками.

Відчитано на приготівній сесії АЕп. Собору дня 3. грудня 1942. р.

† АНДРЕЙ, Митрополит.

ПРО Л БЕРАЛЬНУ СОВІСТЬ З ДЕКРЕТІВ АЕП. СОБОРУ 1942 р.

До незгідних з церковним духом лібералізмів належить і те, що називаємо лібералізмом совісті, себто совість, яка дозволяє те, чого не дозволяє закон. Така совість може бути тільки індивідуальною помилкою, незнанням або брудом, а може бути і хибною теорією моральної богословії. Про обі ті форми прийдеться нам говорити. На вступі мусимо тільки звернути увагу на те, чим взагалі є совість, чи сумління.

В мовах грецькій і латинській одним і тим самим словом віддаємо два поняття, совісті і свідомості. По-грецьки „ге сінейдезіс“ від сіноїда -сінейденай, а по латині con — (cum) — scientia. Оба слова означають знання з чимсь (Mitwissen). В українській мові ті самі два слова лучаться в одно, хоч зі собою злучені, творять два різні слова, со-вість і со-відомість. Слово „сумління“ є також зложенням тих самих двох коренів: со-мніння (сознання). Розлучення в нашій мові тих двох понять утруднює до певної міри пояснення, чим є совість. Вона в дійсності є якоюсь свідомістю: є моральною свідомістю, а слово „свідомість“ уживається тільки на означення психологічної свідомості. Чим же є свідомість? Вона являється сумою тих спотережень, які робить чоловік, звертаючи увагу на свою психу, своє внутрішнє життя. Є це спостереження внутрішніх феноменів, себто вражінь, переданих змислами, почувань і виявів хотіння та проявів думання і розумування.

Ті внутрішні спостереження є дійсно якимсь знанням чоловіка зі собою самим, є неначе подвосням людської особовості; той, що думає, протиставлений тому, про якого думає. Це знання чоловіка про себе самого має досить тісні межі. Внутрішнє його життя є у великій мірі несвідоме. Те, що підпадає під

нашу свідомість є тільки дуже малою частиною, що в нас є і чим ми є. Вже Аристотель („*Metaphysica*“ кн. IX. текст 20) зробив це спостереження, що ніяка річ не може бути предметом пізнання, оскільки вона не є актом, виявом. Те, що є *in potentia*, є не до пізнання. В жолуді ніхто не може пізнати дуба, ані в гусениці метелика. Те спостереження, примінене до чоловіка, виглядає так: Чоловік не може себе пізнати; тільки в діланні спостерігає вияви діяння, мисли, хотіння, почувань, вражіннь, змислів, але не має ніякої свідомости, ні самої волі, розуму, чи власти змислами відбирати вражіння від зовнішнього світа. Він доходить до пізнання тих потуг душі, зглядно й свого духового інтелектуального ества через досліджування і роздумування над зовнішніми проявами тих потуг. А коли тою важкою дорогою дійде до пізнання існування в нас якогось духового ества, то ще нічого не знає про його природу. Треба довгих і важких зусиль людського міркування, щоб дійти до понять духовости, незложености, інтелектуальности, безсмертності, тощо. На дні нашого внутрішнього ества дрімають непізнані і несвідомі сили та прикмети чи браки. Чоловік для себе самого лишається все незнаною безоднею, неприступною тайною, нерозв'язаною загадкою. До невідомого належить в нас самих і цілий світ надприродній. Божа благодать як стан, чесноти, дари св. Духа, як потуги душі, є речами не до пізнання в собі самих; вони стаються предметом пізнання тільки в діяннях, в виявах і чоловік може доходити тільки дорогою далеких дослідів і міркувань до непевного, неясного, неповного знання того, що в ньому є через те, що він діє.

А навіть не всі діяння чоловіка є свідомі. Цілковито несвідомими є усі діяння органічної природи. Вони є діяннями: серце б'є, кров кружить, жолудок травить, не звертаючи на себе уваги людської свідомости. Лише при нагоді якогось потрясіння, або непорядку в організмі даються ті діяння відчуті і пізнати. Рівнож бувають діяння змислів, волі, або ума, яких людина не є свідомо, або які відбуваються в т. зв. підсвідомості.

Дуже трудно означити, як далеко сягає несвідомість або півсвідомість. Якщо свідомість є увагою на внутрішні психічні феномени, то треба б сказати, що може бути в різних осібнах різні ступені цієї уваги. Є люди, що мають більший дар спостерігання, або і більшу вираву, чи більший досвід. Все те причини, які впливають на об'єм свідомого внутрішнього життя. Безперечно впливає на свідомість і ступень умового розвою. Чи то загальна освіта, чи те, що знаємо про людей і про людську природу, помагає нам звертати увагу на те, що є в нашій психіці.

Психологічні спостереження природно групуються біля двох предметів нашого знання: З одної сторони пізнаємо Бога, себто працею ума доходимо до пізнання, що існує якесь буття незмінне, якийсь Абсолют — Ёство, яке є причиною усякого іншого ества. На другому ж місці — пізнаємо цілий зовнішній світ, а передусім інших подібних до нас людей. Ті два наче бігуни нашого знання групують довкола себе цілий світ спостережень і досвідчень та відбиваються на нашій психологічній свідомості пізнанням нашого відношення до Бога і до зовнішнього світу, зглядно до людей. В тих спостереженнях переходить свідомість у совість, т. зн. у зносинах до Бога і до людей спостерігаємо також наші обов'язки. Психологічна свідомість стається моральною, свідомість стається совістю. Совість — це свідомість моральної сторони наших відносин до Бога, себе самих і людей. Так, як психологічна свідомість досліджує, розумує, шукає пізнання внутрішніх феноменів, так совість досліджує ті прикмети, чи браки, які роблять наші діяння морально добрими або злими. Вона порівнює наші діяння з пізнаваними розумом правилами того діяння, з природним законом.

Спостерігаючи, пізнаючи ті прикмети морального поступування в собі, одобраємо його і витворюємо собі суд, що таке поступування годиться з при-

родним порядком — законом, або ні, що є морально добре або зле. В обов'язку чи в вимогах природи, які в собі спостерігаємо, пізнаємо і законодавця. З науки св. Павла в Посланні до Римлян знаємо, що своїм розумом може чоловік пізнавати існування Бога, як Сотворителя, причину буття. Це правда віри ясно висказана у св. Письмі і ясно подана Церквою до вірування (Ватик. Собор).

На психологічну свідомість впливають бистрість ума, дар спостерігання, освіта, особистий досвід. На совість впливає понадто ще пристрасті чоловіка, злі його привички, моральна атмосфера, серед якої виріс, виховання і вплив людей. Тим то, коли свідомість розтягається тільки на деякі феномени внутрішнього життя, круг, який обнімає совість що більше обмежений, і, якщо в нашій психіці є багато станів, а навіть ділань, яких ми не є свідомі, багато більше ще буде моральних сторін нашого внутрішнього життя, на які наша совість не реагує, яких ми несвідомі.

Найважливіші перші принципи морального поступування, хоч доступні людському умові й без глибшого розумування, можуть бути однак для тупіших і грубших умів мало ясними; лише рідко є предметом уваги. А дальші примінення тих принципів можуть бути так закриті перед увагою, що люди можуть просто не спостерігати їх. Такими першими принципами є нпр. те, що треба жити по природньому порядку, або що не треба робити іншим того, чого не хочеться для себе. Свідомість тих перших принципів називають богослови *synderesis*. Вже та совість найзагальніших принципів може бути більше або менше ясна чи вражлива. А коли йде про примінення принципів до життя, можливе є і безвинне, цілковите незнання того, що кому іншому здається ясным і певним.

Коли нпр. Цезар („*De bello Gallico*“ кн. VI. гл. 23) оповідає, що старі Германи в цілі правильного і доброго бажання виховати свою молодь в рішучості і второпності уважали дозволеним крадіж і рабунки сусідів, богослови приймають це за правдоподібне, що вони могли так ділати в цілковито добрій вірі; могли просто не спостерігати зв'язку такого поступування з моральною засадою. Уважають також можливою річю цілком безвинне незнання, яке оправдувало би гріхи нечистоти (*fornicatio*).

Очевидно, і серед мірян, і серед священників можливе є незнання чи цілковитий брак уваги на моральну сторону поступування. Одною з форм такої помилкової совісті є те, що називають: „ліберальна совість“ („*conscientia laxa*“). Вона полягає на моральному розположенні, яке склонює чоловіка до заперечування, або зменшування обов'язку. Чоловік хибно думає, що вільно йому залишити те, що закон приказує, або робити те, що він наказує. А причини, які наводить, є неvistарчаючі, нераз дитинні і просто нерозумні. Внаслідок того чоловік грішнить без закиду совісті, згідно іншим дозволяє, або й намовляє до таких гріхів. Очевидно, такий суд про обов'язки може розтягатися на деякі тільки обов'язки, або взагалі зменшувати всі і признавати чоловікові чи то повну, чи тільки частинну свободу грішити. Між звичайним грішником, а таким чоловіком, хворим на ліберальну совість, є велика різниця. Грішник не заперечує обов'язку закону, переступає його, свідомий своєї вини. Ляксист заперечує обов'язок, усуває або затирає різницю, поставлену Божим законом між тим, що є гріхом, а тим, що дозволене.

Не треба уважати ліберальну совість тотожною зі широкою совістю. Широкою совістю називають богослови розумний і супокійний суд, що в деяких обставинах, або з деяких важких причин, якийсь людський закон не обов'язує. Так може людина судити, опираючися на принципах тзв. пробабілізму, який дозволяє поступати по правдоподібній думці богословів, хоч противна думка має теж за собою аргументи, може навіть й сильніші.

Підставою пробабілізму є теза, що людський закон, непроголошений і певний, не може накладати певного обов'язку. Широка совість, стверджуючи на основі добрих доказів непевність обов'язків, супокійно заперечує його та дозволяє собі й іншим не сповняти його. А ліберальна совість не має такої раціональної причини. Безосновно, або й для пустої підстави уважає: 1) мало-важною річю в моральності те, що має правдиву вагу, 2) дозволеним те, що напевне наказане, і доходить накінець до третього, а саме: 3) не хоче бачити обов'язку, щоб його не сповняти, а накінець і до 4) що вже й не може його бачити.

Таке розположення душі повстає і росте під впливом многих причин. Нехристиянська атмосфера, в якій хто живе, світ у злому значенні Євангелія впливає з різних сторін і різними способами на душу чоловіка. Виробляє її домашнє виховання, школа, товариші та товариство, серед якого хто ріс і виховувався. Буває, що від дитинства привиклося думати про релігійні правди і обов'язки не так, як вимагає віра і як учить Церква, але так, як люди цього світу думають і говорять про справи релігії. Злий приклад, розв'язні уваги, насмійки з обов'язків, зі совісного їх сповнювання ділають те, що людині, яка має нахил до пересадного уживання свободи, найважливіші і найсвятіші обов'язки представляються нераз безпідставними. А злий вплив оточення побільшає дотого брак розваги і самокритики; у важних речах поступається без застанови, під першим враженням хвилі або й пристрасти, і поволі доходить до теоретичного суду, що звільняє від обов'язків. Людина, в інших справах, нпр. заводових своїх працях, поважна, в моральному житті піддається без спротиву безнастанному обманові і живе в повному, а часом вже й в цілковитому, майже безвинному незнанні і нерозумінні моральної вартости свого поступування. Коли сильні пристрасті та цілковитий брак уваги на свою совість допроваджує її до такого самолюбства, що в життю нічого іншого не бачить, як тільки приємність, власний інтерес і амбіцію.

Такий чоловік перевертає моральний порядок: Замість судити про свої бажання по приписам совісти, судить про обов'язки совісти по приписам своїх бажань. Гріх стається другою природою, елементом, в якому чоловік живе, а коли в ньому є ще сліди віри, то й правди віри поволі примінює він до свого способу життя, пересаджуючи милосердя і доброту Богу та приписуючи Всевишньому давання такої свободи, на яку дозволяє тільки власна ліберальна совість.

Очевидно, що і в початкових стадіях така совість є дуже небезпечним розположенням душі. Хоч може ділати, що гріх перестає бути гріхом і чоловік майже вже без вини сповняє його, всетаки є така совість станом глибокого морального упадку та дуже тяжкою недугою душі, на котру дуже важко знайти лік. Бо якщо трудно о лік, коли легені, або нирки в тілі розкладаються, оскільки трудніше знайти лік на розклад того найсубтельнішого органу морального ества, яким є совість! В справах Божого закону, оскільки спирається він на природному законі, трібно припускати цілковиту безвинність незнання — навіть тоді, коли давній звичай виробив в людині глибоке переконання; воно не змінє основної вини „in causa“. Чоловік тоді засліплений, бо хотів ним бути! Це одначе не оправдує його поступування; він, може, тільки прикриває софізмом самолюбства те, на що дуже виразно вказує сама природа. Бо вже з природи чоловік судить нпр., що злом є все то, чого не хоче потерпіти від інших. Кримінальне право знає у злочинців психологічний стан такого заперечування самого факту, що не тільки має ціхи щирости, але навіть сама перед собою є щирою. Таке психічне розположення називають „софістикою злочину“.

II.

З такими збоченнями совісти мусить душпастир боротися всіми способами, які дає йому душпастирський уряд. Найважливішим може поміж ними бу-

никами — то спосіб, подаваний св. Павлом: „Проповідуй слово, настанови в пору і не в пору, картай, напоминай, грози зо всякою терпеливістю і наукою”. (II. Тим. IV. 2). А великий святий, віз усіх душпастирів, парох з Арс, Йоан Віанней, часто повторяв: „Душпастир не повинен ніколи зражуватися і думати, що не може парохіян до чогось допровадити, хоч й як видається йому праця в парохії безхосенною”. Випадки, в яких і побожні люди можуть мати пересадно свобідну совість, є: святкування неділі, уникання нагоди до гріха, ворожнечі, читання книжок без вибору, без огляду на наказ Церкви і т. п. Якби у всіх тих справах християни завсіди уважали гріхом те, що є об’єктивним гріхом, себто, якби не мали пересадно свобідної совісти, були би певно значно ліпшими. Але і про себе самого повинен душпастир боятися, щоби подав в деяких подробицях не підпадав тому лібералізму совісти.

До ліберальної совісти, яка може проявлятися у священників, багато може причинитися недостаточне знання моральної богословії і впливаюча з того незнання — помилкова совість. Судячи про знання моральної богословії у нашого Духовенства тільки з загально знаних певних фактів, можна сміло твердити, що знання це у наших священників надто мале. Ті факти такі: У нашій богословській літературі знані є тільки два підручники моральної богословії: Підручник о. прал. Йосифа Мільницького і о. мітрата А. Бачинського. Обі ті книжки видані ще в минулому столітті. Мимо великих заслуг обох тих богословів на полі церковної літератури, можна уважати оба ті твори найслабшими зпоміж їх писань. В хвилі, коли були видані, відповідали, може, пересічним потребам священників; сьогодні знаходяться тільки в нечисленних бібліотеках. Більша часть душпастирів не має їх, а якщо хто і має їх, то мало до них заглядає. В руках наших священників знаходяться тільки витяги з підручника Нольдіна, перекладені на українську мову. В богословській літературі питання моральної богословії лише рідко були трактовані. І хоч душпастирі мають всі вищі студії та достаточне знання латинської мови, щоби читати латинські богословські підручники, то не багато є таких, що в бібліотеці мають добрі підручники моральної і до них часто заглядають. При такому стані річей майже неможлива річ, щоби загал Духовенства мав відповідне й достаточне знання моральної, і тоді нехибно буде у многих сповідників таке незнання, що обов’язує їх до праці над доповненням тих brakів. Це незнання буде нераз причиною помилкової совісти, а при невеликому навіть нахилі до лібералізму, незнання і помилкова совість мусить довести до ліберальної совісти. Така ліберальна совість, хоч і не в такому крайньому ступені, як вище представлена, хоч, може, не в судженні про всі обов’язки, хоч, може, навіть бути получена з пересадною скрупулятністю в інших обов’язках, — всетаки, хоч би тільки в деяких річах була вона ліберальною, може бути і є небезпечною недугою для власної душі священника, а сто разів небезпечнішою для душ каяників. Тому треба нераз пригадувати усім душпастирям, а особливішим способом сповідникам, що помилкова совість (*conscientia erronea*) себто совість, яка не вповні годиться з обов’язком, що його наказує закон, не може бути правилом поступування, т. зн.: не можна безпечно робити всього, що дозволяє, хоч, очевидно, треба конечно сповняти те, що приказує і здержатися від всього, що наказує. Коли дозволяє, треба осторожно приймати її суд, бо вона є правилом поступування тільки принагідно, себто тоді, коли є непобідимо помилкова (*invincibiliter erronea*). Тільки тоді, коли хтось так переконаний про те, що вільно щось робити, що ніякого сумніву не має і навіть на гадку йому не приходить, що це могло б бути заказане, тоді, помилкова совість є правилом поступування.

У богослова трудно припустити таке цілковито безвинне незнання якогось морального припису, але тільки тому, що першим обов’язком богослова є сумніватися, т. зн. бути осторожним на всякі можливі помилки. З другої сторони

однак звичай моралістів різними дистинкціями ослабляти обов'язок і конечність сповідника по змозі уневиннити каяника, ділає те, що богослов у більший мірі ніж небогослов буває схильний дозволяти собі і іншим на те, чого закон не дозволяє і через пальці дивиться на все, що не є важкою матерією і предметом тяжкого гріха.

Коли лібералізм совісті являється небезпечним і у високому ступені шкідливим в оцінці своїх власних обов'язків, то просто убійчим може статися він, коли стається доктриною моральної богословії і через те мірою поступування сповідника та проповідника. В наших часах і обставинах нашої Церкви не є првлоподібне, щоби хто з душпастирів зачерпнув хибні засади моральної богословії з якогось ліберального підручника, але небезпекою могло би бути недостаточне знання її. Тому заєдно треба пригадувати сповідникові обов'язок, аби від часу до часу повторяв цілу моральну богословію. І не тільки треба пригадувати собі її від часу до часу, але й треба конечно раз-у-раз сумніватися про правильність свого суду і заглядати до підручника. Кожний сповідник мусить бути глибоко переконаний про те, що може навести душі каяника дуже поважну шкоду, даючи йому якусь фальшиву раду, або дозволяючи на те, що зажаває Божий закон. Така шкода, є тим більшою, чим більшою і ліпшою є репутація священника. Через те й обов'язок звертатись до підручника моральної більший є для священників, що знані з ревности та праці, нпр. для єпархіальних, чи деканальних місіонарів.

Якою великою небезпекою для вірних, а через те для цілої суспільности є ліберальна наука богословії, показує найліпше боротьба, яка потрясала не тільки Церквою, в значенні навчаючої Церкви, але цілою суспільністю у Франції в XVII. і XVIII. стол.

Серед незвичайно важких обставин для Церкви, бо серед повстаючої ересі янсенізму, що через близько два століття підкопувала релігійність вірних і відстрашувала від віри невіруючих, зі сторони людей, що тій ересі сприяли, між якими був і великий письменник, писма якого зачисляються до класиків французької літератури (Паскаль), звернено увагу на деякі підручники моральної богословії, автори яких уважали за допустимі і оправдували деякі злочини, признані таким самим християнським почуттям загалу. Богослови, оскаржені о лясизм, не вміли добре боронитися і зачали завзято боронити деяких тез, яких просто не годилося боронити. А що оскарження виходили від прихильників ересі і самих еретиків, треба було без кінця дискусії, оскаржувань і оправдувань та доносів до Ап. Престолу, на які Папи зразу дуже лагідно, а накінець рішучо виступили з осудженням крайно ліберальних богословів. Ця боротьба була заострена ще й тим, що до неї домішалася незвичайно тяжка, як тоді здавалося, квестія пробабілізму. Як скрайний і неморальний лібералізм представляли противники навіть ті науки моральної богословії, що тепер, себто після вияснення справи і після богословських дискусій, які тривали близько 100 літ і потрясали цілою суспільністю, моралісти приймають за правильні. Довгі дискусії і завзяті боротьби закінчилися тим, що з одної сторони Ап. Престол осудив крайно ліберальні тези моральної богословії, як фальшиві і небезпечні, а з другої сторони ціла квестія пробабілізму вияснилася прийнятою загальною тезою, що закон, отже й обов'язок, проти існування якого є поважні аргументи, в практиці не може зобов'язувати совісті.

Ця довголітня боротьба є доказом, чим для народу є наука Церкви, коли те, що видавалося і вчаші було ліберальною наукою про моральність, так занепокоїло цілу загальну опінію. З тої боротьби лишилися дуже цінні для мораліста осудження 45-ти висказів, чи пропозицій дані Папою Александром VII. (24. IX. 1865. і 18. III. 1866) і осудження 65-ти пропозицій (2. II. 1879. р.),

що їх дав Папа Інокентій XI. Тези, осуджені Папою, повинні бути предметом досліджувань кожного поважнішого мораліста.

III.

Накінєць треба ще згадати про дуже важну помилку в науці про совість, — помилку, яка полягає в цьому, що совістю заступається моральний закон і совість уважається за одиноке правило морального поступування зі запереченням об'єктивного правила, яким є закон. До таких дивачних сентенцій дійшли моралісти-атеїсти, що не признають Божого закону, а однак не можуть заперечити всякої моральності між людьми. Коли усунулося Божий закон, що ж на його місці поставити? Не лишається нічого іншого, як воля людей. Ту волю треба так представити і прикрасити, щоб вона виглядала як закон. Та воля людей буде тому спільним, загальним судом про мораль, або загальною, прилюдною совістю цілої суспільності. Така публична опінія стається в очах тих моралістів найвищим законодавцем. Вона є неначе якоюсь „суспільною дійсністю”, чимсь реальним, що кожній одиниці накидується з такою самою силою, як кожна інша дійсність в природі; вона виконує на кожну людину „соціальну пресію”. Ця суспільна мораль має характер безоглядний, не дозволяє на непослух ні на критику; як довго існує, так довго жадає безоглядного послуху. Вона є наче „абсолютом”, — „імперативом”, що і нашому судові накидається. Тому і не треба говорити, що якесь поступування разить загальну суспільну совість, бо є злочином. Радше треба сказати, що є злочином тільки тому, бо разить загальну опінію. Проти такого злочину повстає могутня реакція суспільної совісті, вона неначе мстить за поповнений злочин. Таких засад боронять часом і правники, криміналісти. Між ними є і такі, для котрих злочином називається тільки те, що противиться власному, і то тільки глибокому переконанні. Здається їм навіть, що було би великим поступом в моралі людей, коли б кримінальні кодекси призначали кари тільки на такі злочини. Те, що сказане про совість, доказує вповні можливість помилкової совісті, або такої ліберальної, що все дозволяє. А якщо йде про суспільну совість, то, очевидна річ, складається вона тільки зі суми поодиноких совістей людей, що належить до даної суспільності.

Тому не можуть вони мати вищого природою авторитету, ніж поодинокі совісті. Зрештою публична опінія з дня на день змінюється; те, що сьогодні вважає за злочин, може завтра дозволяти і похваляти...

Досвід учить, що загальна опінія дуже часто помиляється і то в дуже засадничих квестіях моралі. Знана то річ, як несправедливо судила і карала вона таких ідеальних людей, як Сократ і Аристид. Історія також учить, як та загальна думка гнула перед тиранами і, може, цілком інакше виглядала назовні, а інакше в укрітті. Хотіли зробити з опінії загалу правило моралі, то значило б властиво заперечувати незмінність і сталість моралі; вона ж різна в різних часах і у різних народів. Крім того лишень у рідких випадках бувають суспільності цілком згідні щодо всіх приписів; навіть в найліпших суспільностях можуть бути меншості, які приймають хоч би й які фантастичні принципи, а що тоді?

В найліпшому разі загальна думка, чи воля людей могла би бути тільки силою, що змушує до якогось поступування. А це ще не вистарчає до наложення на людей обов'язку, без якого моралі не можна й поняття. Щоби з поняття сили і мусу дійти однак до поняття обов'язку і моральності, приклонники совісті, як одинокої норми поступування покликуються на обов'язуючу силу, яку має совість для одиниці. Поминаючи вже випадки, в яких пристрасть, зви-

чаї, або й доконані злочини впливають на вироблення тої совісті, неможливо в ній знайти достаточної опори для незмінної, ненарушимої і святої, обов'язуючої сили.

Психологічно індивідуальна совість не дається поза поняттям природного і Божого права поняти інакше, як тільки як сліпий інстинкт природи, часто суперечний з жаданнями стислої науки. Тим то і спільна совість суспільної якоїсь думки дасть виправді достаточний натиск на індивідуальну совість, що поодиноких людей змусить з людського огляду на те, що треба піддатися загальній думці. Але як же далеко ще від того добровільного, або й недобровільного прийняття мусу, наложеного загальною думкою людей, до поняття святого обов'язку! А на випадок суперечности між думкою одиниці, а думкою загалу, — яка ж засада дасть рішучу перевагу думці загалу і хто буде суддею поміж тими двома совістями, між якими не завсіді по стороні загалу стоятиме правда і справедливість? Накінець ні індивідуальна, ані суспільна совість не дає достаточної санкції. Цю санкцію дає тільки совість, як прийняття природного і Божого права. Кожне порушення її потягає наче за собою якусь кару. За злочин мститься Божий і природний порядок, порушений тим злочиним; вони вимагають задоситьучинення, поправи, повороту до порушеного порядку. А і перед злочиним погроза пізнаної й розумом самої правди, що Бог є справедливим суддею, який добре винагороджує, а за зле карає, повдержує волю від морального зла. Нічого подібного нема в совісті, яка сама собі є найвищим законом. Можна в ній знайти дещо з тої радості, яку дає чеснота і з прикраси закидів за сповнений гріх, який знаходимо і в християнській совісті — але без справедливості, що нехибно після смерті дає кожному по його ділам. Та ці радощі, чи смутки є дуже недостатньою санкцією поступування. Бо легко приходить людині усунутися від тих закидів через забуття, привычку, або якунебудь іншу прикривку на закид совісті, а радості з чесноти завжди слабші, ніж та радість, яку дає насичена чи заспокоювана пристрасть. Вони, ті радості і смутки, цілком безсильні на випадок, в якому чоловік злочиним самогубства усувається від всякого дочасного зла і від всіх обов'язків. А іншої санкції совість без Бога не знайде. Загальна думка суспільства не має тому ні достаточної поваги, ні достаточної сили, щоби статись для одиниці законом.

Велика часть душпастирської праці священника полягає на цьому, щоби виробляти совість вірним. Чим правильніша та праця, тим більше підносить моральний уровень християнського життя в народі. Це осягає й проповідь і сповідь.

Але інакше поступається на проповіді, інакше в сповіді. В проповіді мусить представлятися християнська праведність у строгішому виді. Кожна теорія є ригористична, бо не узглядає і не згадує про обставини, що можуть зменшувати і злагіднювати вину. Про святих великих Апостолів і ревнителів Божої слави говорили люди, що на проповіді являлися строгими львами, а в сповіді, супроти грішника, лагідними агнятами. В проповіді і в сповіді мусить душпастир здавати собі ясно справу з того, що між християнами значно частіше, як могло б здаватися, трапляється просто яскраво помилкова совість, а ще може частіше крайно ліберальна совість.

І помилкова і ліберальна совість це такі психічні недуги чоловіка, що їх треба в першому ряді лікувати, щоби довести чоловіка до здоров'я душі. Це лікування тим трудніше, що священникові у тій праці конечно потрібна власна правильна совість, щоб її вимоги були тотожні з вимогами закону. Лікар, хоч сам навіть хорий, може добре лікувати недужих, лікар душ може лікувати їх тільки здоров'ям власної душі, себто безпомилковою, строго правильною

своєю совістю. Ця його совість, себто поняття про християнську мораль, є нормою його поступування як судді, ця совість стається тимсамим і нормою поступування для пенітентів. Бо священник в сповіді є передусім суддею, є відтак і лікарем, дорадником, і учителем, **а понад усе таки суддею.** Прикмети доброго сповідника, це передусім прикмети доброго судді. Про них повинен священник старатися, над ними працювати, про них усильною молитовою просити. Ті прикмети впливають з глибокого переконання про вагу свого уряду. Як у кожному уряді, так і в цьому: хто поважно його не бере, той конечно з нього мусить зробити страшну мерзенну, святокрадську карикатуру і заповідає людським душам необмежені шкоди — так, як лікар, що поважно не бере свого уряду, є мерзеним партачем, якого суспільність не повинна допустити до лікарської практики. Між суддею-душпастирем, а суддею-правником є тільки та різниця, що правник має кодекс і держиться кодексу, а лиш у деяких кодексах описаних випадках може судити по своєму переконанні. Суддя ж-душпастир судить вправді по об'єктивним приписам християнської праведності, але ті приписи приміює завіси так, як ті принципи знає і приймає. Примінення християнської праведності до безконечних відтінків людського поступування — це наука моральної богословії, що в руках сповідника має ставати мистецтвом простування людської совісті. В тому мистецтві, очевидно, багато значить дух, з яким мистець приступає до праці, його ревність, любов до душ, мудрість в тих субтельних, таких трудних хірургічно-психічних операціях, які нероз без порівняння трудніші, ніж операції окуліста. Але той дух, та ревність мусить бути стислою наукою. Сповідник, хоч би й святий, як не матиме знання богословії, буде в премногих випадках злим сповідником. Того знання не заступить й досвід, хіба щодо досвіду долучиться стала практика сумніватися в правильність своїх судів і безнастанне відкликування до богословії, себто безнастанного шукання науки. Це є й одною з найважливіших прикмет доброго сповідника: **уміти сумніватися.** При наших обставинах і при стані богословських бібліотек, доступних в кожному часі священникам, треба сказати, що сповідники у нас повинні про себе мати те переконання, що не знають добре моральної богословії. Вони мають релігійний обов'язок працювати над доповненням того знання. Всі приписані церковним правом іспити передконкурсіві і конкурсіві лише в дуже малій частині доповняють той брак.

Брак знання богословії мусить бути причиною помилкової совісті в багатьох, хоч би тільки й дрібніших випадках. А коли хто трохи схильний до лібералізму, себто до бажання пересадної свободи, або коли хто має сильні пристрасті і з ними не бореться дуже усильно, незнання богословії мусить спричинити і ненормально-ліберальну совість. До погіршення психічної гігієни сповідника в наших обставинах починається і те, що на жаль в багатьох іще парохіях більша частина вірних не сповідається частіше, ніж раз у рік. Тоді около св. Пасхи всі горнутья до сповіді і душпастир, змушений сповідати кілька годин ледно, може мати тяжку спокусу сповняти свій уряд так, що й душам пенітентів і самому собі тільки шкодить.

В наших обставинах треба уважати цілком загальним явищем, що люди, мало духовно образовані, не вважають за обов'язок оскаржуватися з гріха, про який сповідник не питає. Тому сповідник, що вдовольняється оскарженням каянника і питаннями не помагає йому пригадати собі всіх гріхів, допускається безперечно святокрадства, бо починається до неостойного прийняття Таїнства Покаяння, помінаючи вже те, що допускається й другого святокрадства, даючи розрешення в стані тяжкого гріха, себто вже при другій сповіді, так вислуханій. А християнин, що тому не оскаржується з гріха, бо сповідник не дає питання, майже не може бути в цілковитій добрій вірі, хіба жие в селі, в якому ніколи

не бачив правдивого душпастиря, а мав до діла лишень з ремісниками богословії. Вже те саме, що він оскаржується з деяких гріхів, вказує на свідомість потреби оскарження, себто на недобру віру замовчування. Зрештою священник, що не старається доповнити сповіді пенітента, звичайно не дає йому тим самим всього сказати, а часто просто таки спішитися. Здається неправдоподібною річю, щоб хто при найтислішій системі кінцевих питань міг добре висповідати „пілорічних” каянників більше, ніж 10 на годину. Що сповіді тих „пілорічних” є звичайно недобрі, вказує передусім те, що після них рідко коли наступає правдива поправа життя.

При наших обставинах треба також уважати за безперечний факт, що прості люди, які сповідаються у знайомого, у свого пароха, стидаються признатись до гріха і знову сповідаються через те по-святотрадськи. Оскільки ж більша небезпека такої сповіді, коли сповідник нетерпеливиться і картає каянників, замість сердечною намовою і повтореними питаннями різними способами заохотити їх до щирости! Є зрештою питання, які сповідники обов'язані поставити, а це питання про подружній онанізм. Бо є річю з многих сторін доказаною, що це зараза, яка так шириться між людьми, що мало не кожний каянник допустився того гріха! І є сповідники такої ліберальної совісті, що не бояться на свою совість брати тяжкого гріха та розрешають супругів, що живуть у поганському конкубінаті тоді, коли до того ніякого права не мають. А нещасні християни, сповідаючися у них, виробляють собі помилку і крайню ліберальну совість і цю заразу християнського життя перестають уважати гріхом! Ця обставина ще сильніше змушує доброго сповідника завдавати питання і поступати евентуально як з рецидивістами та шукати орудника на те, щоби пропадаючих і зближаючихся вже до вічного засудження нещасних людей вирятувати ще. В їх положенні трапити на ліберального сповідника рівняється цілком положенні чоловіка, що впав в руки розбійників! Ліберальний сповідник в повному значенні того слова для тих грішників чоловіківбивцем. В львівській Аєпархії подружній онанізм є гріхом, застереженням єпископові. На п'яогорічну великодню сповідь до празника Вознесения 1943. р. включно мають власть розрешати зі всіх застережених гріхів усі апробовані в Аєпархії священники. Ця власть, очевидно, є дійсна тільки тоді, коли сповідник має взагалі право розрешати пенітента. Коли ж моральна зажадує йому це робити, тим самим устає всяка власть розрешати від задержаних гріхів. Бо ця власть дана є на добро душ, а не на їх шкоду, — тому дана так, що загальних приписів моральної богословії не зносить і не може зносити, а заховування тих приписів муситься уважати за умову правильного уживання власти.

Звичай сповідати людей, що лише на Пасху сповідаються, криє в собі небезпеку виробляти в сповідникові ліберальну совість. Бо навіть тоді, коли він старанно сповідає і задає пенітентові усі кінцеві питання, з природи речі мусить усі простительні гріхи так судити, як коли б вони не мали ніякого значення! Тайнство Покаяння установеце для каянних з тяжких гріхів, отже повседневні гріхи не є кінцевою матерією сповіді. Але уважати їх за річ цілком байдужу і таку гадку хоч би й нехотючи піддати пенітентові, значило б виробляти в собі і в ньому ліберальну совість.

Простительний гріх веде і приготавляє душу до смертного, тому й треба бачити в ньому небезпеку смертного і перестерігати перед ним хоч би й текстами: „Хто любить небезпеку, пропадає в ній”, — або: „Вірний в малих речах, буде вірний у великих”. Особливим способом треба навчити стерегтися малих гріхів, коли сповідник має до діла з побожними людьми. Сміло можна і треба заохочувати до Причастя без сповіді усіх побожніших людей, яким совість не закидає ніякого тяжкого гріха. Треба їх поучувати про різницю між тяжким,

а повседневним гріхом, однак не так щоби легковажили повседневний гріх. Коли приймається засадничу ріжницю, треба зі св. Василієм казати: „Якже може бути малим те, що є образою Всевишнього Бога?“

Накінець сама практика сповіді для священника, який не черпає з науки богословії, безнастанного світла до своєї праці, може впливати від'ємно на його совість. Завдання сповідника улекшувати каянників поворот до Божої благодаті. Тому треба ясно означувати межі стислого обов'язку та старатися якнайточніше означувати в практиці границі гріха, при чому однак священник в сповіді, як лікар душ і провідник християнського життя, не може дозволяти душам триматися тої границі між тим, що дозволене і заборонене. Як суддя, мусить старатися пізнавати і до своїх присудів приміняти стисле означення Божого закону. Не має права накладати на людей дальше йдучого обов'язку, але й сам в своїй совісті та в душпастирській праці над вірними мусить бути далеким від того, щоби в тому розграниченні між гріхом, а негріхом бачити найвище правило християнської праведности. Вона розтягається без порівняння дальше поза те, чого конечно треба до покаяння; вона душам показує велич духової звершености, святости і побуджує їх до витривалої праці в цьому напрямі. Коли священник, сповідаючи вірних, займеться виключно тими стислими обов'язками християнина, коли ті обов'язки спроваджуватиме до найнижчої міри, щоби не відстрашити каянника і улекшити покаяння, тоді легко йому стратити з ока цілість християнської праведности та вищу, ширшу мету праці і проповідника. Або іншими словами: Щоби рівномірно в праці над кожною християнською душею зокрема бути суцільною, але не забувати на обов'язки лікаря, учителя, дорадника і батька; треба дуже великої дбайливости та повного знання при справуванні уряду сповідника. Без цього практика сповіді станеся для нього справою буденною, при якій буде привикати до виду брудів людської природи і забувати нераз на височини християнського життя.

Богослови нез'єдиної Церкви закидають часто моралістам вселенської Церкви, що вони зайняті виключно казуїстикою. Їм здається, що в них без порівняння вища, повніша і ліпша моральна. Вона відповідає тому, що називаємо аскезою. Моральної в значінні казуїстики не мають і не визнають східні богослови. Це при справуванні Таїнства Покаяння є великим браком, але трохи пересадно понята, з пропущенням усяких принципів христ. життя, стисло як наука для сповідників про мінімальні обов'язки християнина, моральна може стати якоюсь тісністю ума і серця, яку правильно треба осуджувати. В практиці мусить священник, який хоче бути добрим сповідником і правдиво помагати людським душам у християнському житті дуже дбайливо приготувати і з правдивим теплом Божої любови передавати те, що в сповіді має давати як лікар і батько. Між тими науками мусить важну роль відіграти тепле заохочування до частішої сповіді, а перелусіти до частішого приймання Пресв. Евхаристії. Парохія, в якій більшість вірних сповідається лишень раз у рік, є парохією, в якій брак душпастирського проводу, а може ще більше, того проводу, що його дає добрий сповідник. Бо сповідник, більше ніж проповідник, має в руках людську душу тоді, коли найбільше можна від неї осягнути. Бо має в руках розкайну душу. Якщо парохіяни приходять до сповіді тільки формально, щоби не заслужити на нагану і кару Церкви, тоді сповідник мусить з них зробити розкайних християн. Те, що в безпосередньому приготуванні до сповіді, в проповіді, може багато сказати з того, що мав би пізніше кожному зокрема говорити, те не змінє положення, що в сповіді може і повинен мати найбільший вплив на людей.

Лібералізм совісті прибирає в практиці ще й таку форму, що не зважає на малі речі. Може радше треба би сказати, що так проявляється той „дух уни-

нія і небреження", про який так часто і усилено Бога просимо, щоб був від нас взятий. Дух „унинія — знеохочення, знудження, зраження до всього, чи змучення, проявляється тим, що чоловік стається невражливим на все, що уважає чимсь малим. Так само дух „небреження", себто байдужність, повстає природно в душі під впливом усіх пристрастей. Кожний гріх, уступка тим пристрастям, побільшає в душі цю байдужність. А всетаки і байдужність і знеохочення є недугою совісті, — дуже близькою тієї недуги лібералізму, про яку ми говорили. Вона безперечно задає душі великі рани, а передусім не дає душі зноситися до Божої любові і духовного совершенства. Бо в першій мірі чимсь малим представляється душі кожний гріх простительний. В порівнанні зі смертним гріхом, що задає смерть душі, є дійсно чимсь малим і правильно можна його назвати — малим гріхом, буденним, домашнім. А всетаки є гріхом, себто образою Бога та заслугою на Божий гнів! Не на вічне засудження, але на недопущення до Божої слави, на кару в чистилищі, часом і безмірно довгу. Людина, яку веде байдужна совість на повсякденний гріх, мусить в християнському житті держатися низько при землі і не може підноситися до ніяких більших подвигів християнського життя. Здається навіть, що не може здобутися й на звершений жаль, або, якщо здобувається на такий акт любові, то тільки з трудом і на малу хвилю. А причиною того це, що з природи речі, чи зприводу тієї недуги совісті, бачить в грісі власну шкоду, а не Божу справу. Хто дбає про Божу справу, хто з любові до Бога всюди шукає Божої волі і всюди бажає, щоб святилося Боже Ім'я, — той в кожному грісі, і малому і великому, бачить образу Божу. Йому тоді легко на вияви звершеного жалю, бо йому легко приходять і вияви Божої любові.

Ця недуга людської совісті є незвичайно шкідлива ще й тому, що противиться одному з важних відай принципів християнства. Тим принципом є, що усі чесноти і ціла християнська праведність мусить складатися передусім зі самих дрібних і малих річей; вона з природи речі є мозаїкою, зложеною з дрібних кусників, з маленьких жертв, з умертвлень в дрібних речах, з уваги на дрібні речі. Той принцип дуже виразно висказаний в притчі про таланти: „Добре, слуго добрий і вірний", — каже пан — „в малим ти був вірний, над многими тебе поставлю" (Мат. XXV. 12). А на іншому місці каже Христос: „Хто вірний в найменшому і в многому є вірний, а хто неправедний в найменшому і в многому є неправедний" (Лука XVI. 10). Бог дивиться на внутрішнє розположення душі і в тому розположенні тільки ціла вартість доброго діла. Тим то і маленька лепта убогої вдовиці є більшим даром, ніж найбагатші жертви багатих. (Мар. XII. 42). А совість, що легковажить малі речі, дивиться на них тільки зі зовні, судить про них людським судом цього світа і є далека від Божого суду. Зрештою наше положення перед Богом таке, що наша служба супроти Нього складається з дрібних діл. Бо ми самі малі, дрібні створіння. І тому здається, що конечною консеквенцією християнської покорі — уважати на малі речі.

Байдужність на все, що видається мале в обрядах, може привести й до великих ухиблень. В справуванні св. Тайнств важність діяння може зависіти від недосказаного одного слова. Хто нпр. вважає за малу помилку так скоро говорити молитви, що серед них пропускається деякі слова, той не спостережеться, коли привикне нпр. розрішення так давати, що завжди буде неважне через невизначене сказання одного зі суцільних слів. А хтож не бачить, що в молитві, якою є церковне правило, лише ті уступи мають перед Богом вагу, що їх виразно, душею і свідомо вимовляємо.

В усіх людських справах, в мистецтві, науці, ремеслі, чи в якихнебудь заводових працях, той, що лише „менше-більше" зберігає докладність, точність,

є партачем у важкій роботі. А що варта робота партача, коли його діло є і суб-
тельніше і трудніше, ніж діло адвоката, лікаря, хірурга, чи окуліста! А таким
є сповідник-душпастир, чи катихит і проповідник з ліберальною совістю.

Скінчено 9. квітня 1942. р. (Світлий четвер).

Читано на АЕп. Соборі дня 30. 4. 1942. р.

† АНДРЕЙ, Митрополит.

ЗАРЯДЖЕННЯ І ОПОВІСТКИ

ДИСПЕНЗА ВІДПРАВЛЯТИ СЛУЖБУ БОЖУ СВ. ІО. ЗОЛОТОУСТОГО В СЕРЕДИ І П'ЯТНИЦІ ВЕЛ. ПОСТУ.

Митрополичий Ординаріат дозволяє всім священикам Львівської АЕпар-
хії, як також і всім священикам інших Епархій, які перебувають у її границях,
відправляти в середи і п'ятниці Вел. Посту та в перші три дні Великого Тижня
Службу Божу св. Іоана Золотоустого під ось якими умовами:

- 1) У всіх церквах парохіальних і дочерних відправлена буде Служба
Божа Преждоосвящених Дарів бодай три рази за час Великого Посту.
- 2) Кожний священик, що користує з цієї диспензи, приступить до Та-
їнства Покаяння принаймні три рази у Великому Пості.
- 3) Якщо даний священик не має стипендій на Служби Божі, усі ті Служби
Божі жертвувати має за укр. нарід.
- 4) Якщо є більше священиків — то кожний відправляє Службу Божу
окремо, а не водночас.

У СПРАВІ ПЕРЕДОРДИНАЦІЙНИХ І ПЕРЕДКОНКУРСОВИХ ІСПИТІВ.

Ч. 24/43.

О Г О Л О Ш Е Н Н Я .

Згідно з розпорядженням Митрополичого Ординаріату з дня 4. III. 1943.
ч. 1012/Орд. у літньому семестрі акад. року 1942/43. відбудуться на Академії
передординаційні і передконкурсні іспити у таких речинцях: 14/IV, 5/V і 9/VI,
від години 4-ої попол. Прохання — зголошення складати в Квестурі найпізні-
ще день перед іспитом.

3 Квестури Гр. кат. Богословської Академії

у Львові, дня 9. березня 1943.

В СПРАВІ ЦЕРКОВНИХ ДЗВОНІВ.

МО. ч. 732/К.

Митрополичий Ординаріат поручає Отцям Настоятелям парохій вигото-
вити негайно спис церковних дзвонів, подаючи:

- 1) Докладну назву парохії з поданням округи (Крайс).
- 2) Число всіх дзвонів у парохії.
- 3) Час їх справлення і набуття.
- 4) Назву фірми, звідки дзвін походить.
- 5) Ближчий опис дзвону (написи, образи і т. п.).

При цьому заважається, що йде тільки про дзвони з мідяної мішанини
(аліажу). Виготовлені списи та описи дзвонів треба конечно предложити у кан-
целярії МК. до 15. березня 1943.

У СПРАВІ НАВЧАННЯ РЕЛІГІЇ У ЗВАНЕВИХ І ФАХОВИХ ШКОЛАХ.

УКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТРАЛЬНИЙ КОМІТЕТ

Краків, вул. Зелена 26.

Краків, дня 2. березня 1943.

До

**Високопреосвященного Греко-католицького Митрополичого Ординаріату
у Львові.**

У зв'язку з недавнім пляном шкільної влади знести години релігії в званевих і фахових школах Г. Г. та нашою інтервенцією в справі дальшого вдер-
жання навчання цього предмету повідомляємо, що шкільна влада, обіцяючи
піти назустріч нашому проханню, завважила водночас, що дотичні священники
зовсім не використовують, або використовують дуже мало — призначені на
релігію години у згаданих школах, зокрема у званево-обов'язкових, в яких нав-
чання відбувається раз на тиждень. Це між іншим також дало спонуку до ви-
шенаведеного задуму влади.

Подаючи до відома таке ствердження шкільної влади на основі урядових
звітів, прохаємо видати в тому напрямі потрібні розпорядження.

М. О. ч. 1000.

Це письмо подається до відома Всеч. Духовенства.

ПОШУКУВАННЯ ЗА АКТАМИ УРОДЖЕННЯ І ХРЕЩЕННЯ.

Ч. 4917/м.

Парохіяльні Уряди АЕпархії справдять у своїх метрикальних книгах уро-
дження, чи не знаходяться у них:

1) Акт хрещення **Івана Сіголь**, який числить тепер 70—75 літ.

2) Акт хрещення **Анни Коцур**, яка числить тепер 65—70 літ життя.

На випадок виайдення тих актів хрещення, зволить даний Уряд паро-
хіяльний віднести на адресу: Sigol Adolf, Mähr-Schönberg, Mühlfeldstr.
57. (Ostsudetenland) по винагороду за вишукування цих актів.

МО. ч. 354.

У СПРАВІ ТОВАРИСТВА ДОБРОЇ СМЕРТИ.

Митрополичий Ординаріат подає до відома, що провідником **Товариства
Доброї Смерти**, під покровом Страждучої Божої Матері іменовано о. Констан-
тина Стисловського, регістранта Митрополичої Консисторії на Львівську АЕпар-
хію.

Тов. Доброї Смерти має на цілі пригадувати вірним на хвилю смерти та
випрошувати для них ласки щасливо, з Богом покінчити дочасне життя. Ось як
висловився м. і. Папа Пій XI. про це Товариство: „В нинішніх часах немає
більш спасенного та хосенного апостольства, як апостольство Доброї Смерти”,
— а Папа Венедикт XV. наділив це Товариство (1921. р.) обильними ласками.

Тов. Доброї Смерти треба відрізнити від **Брацтва Доброї Смерти**, що має
на цілі нести матеріальну поміч на похорон члена.

Інформації в справі Тов. Доброї Смерти уділяє о. Конст. Стисловський,
у Львові, пл. св. Юра 5.

На відповідь треба залучити поштовий значок.

У СПРАВІ НОВОГО СЛУЖЕБНИКА.

Пригадується, що в парохіяльній канцелярії при церкві св. Юра можна
набути за попереднім надісланням 27 зол., новий Службник, виданий в Римі,
а передрукований анастатично без змін у Львові.

ДО ОО. ДУШПАСТІРІВ — У СПРАВІ ПІЛЬНИХ РОБІТ.

(В І Д П И С)

Regierung des Generalgouvernements
Hauptabteilung Innere Verwaltung
Abt. I. Allgemeine Staatsverwaltung
Ki. 279/43

An die Herren Leiter sämtlicher Kirchen
in Generalgouvernement.

Krakau, den 13. Februar 1943.

Betrifft: Bekanntmachung über „Anordnung über allgemeine Pflichten im Landbau“

Den Landleuten, mich zuwenden, stelle ich fest, daß von ihrer Hände Arbeit die Ernährung des Volkes abhängt. Ihm die Lebensmittel zu sichern, ist die grosse und wichtige Aufgabe der Landwirtschaft, besonders in Kriegszeiten. Um dies Ziel zu erreichen, muß der Landmann alle seine Kräfte einsetzen, und zwar nicht nur er allein, sondern auch seine Familie und seine Mitarbeiter. Doch die Arbeit allein ist nicht ausreichend, wenn dieselbe nicht alle Verhältnisse und Bedingungen ausnützt, welche die Möglichkeiten der Bodenträge erhöhen. Kein Flecken Land im Felde oder Garten darf brach liegen, ebensowenig, wie die Stoppelfelder, alles muß ausgenutzt und bebaut sein. Die Feldraine müssen beseitigt werden, weil von ihnen aus die Äcker verunkrautet werden. Sie können nur in hängigem Gelände belassen werden, um das Abschwemmen von Boden zu verhindern. Die Grenzen der Felder sind durch Furchen, Steine und Stücke sichtbar zu machen. Die Gräben sind jährlich im Herbst von Erde, Steinen und Pflanzen zu reinigen, damit das Wasser ungehindert abfließen kann. Dabei darf das ausgehobene Material nicht an den Grabenrändern bleiben, sondern die Steine müssen beseitigt und der Rest zu Kompost verwertet werden. Es ist dafür zu sorgen, das die Feldwege und Zufahrtswege zum Hofe sich in einem guten Zustande befinden, um jegliche Ab- und Zufuhr zu erleichtern. Zu den ferneren vorbereitenden Arbeiten gehört noch die Pflege und Ausbesserung der landwirtschaftlichen Maschinen und Geräte, welche zur Bestellung bereit sein müssen.

Jeder weiß aus eigener Erfahrung, dass ungepflegte Ackererde nicht die erhofften und gewünschten Erträge liefert. Sie muß durch den Dung neue Nährstoffe erhalten, welche zum Gedeihen der Feldfrüchte notwendig sind. Damit dieselben nicht verloren gehen, muß der Dung sofort untergepflügt werden. Im übrigen ist aller Dünger sorgfältig auf geeigneten ausgemessenen Plätzen zu stapeln, und vor dem Zufluß von Regen und Schmelzwasser zu schützen. Auch seine flüssigen Bestandteile sind in besonderen Jauchegruben zu sammeln und nach der Gärung in regelmäßigen Zeitabständen auf Wiesen und Weiden oder im Garten zur Düngung zu verwenden oder auch mit Torf, Sägemehl, trockenem Laub zu mischen und auf den Acker auszustreuen. Alle pflanzlichen und tierischen Abfälle aus Garten und Haushalt sind zur Bereitung von Kompost zu verwenden, auch das Kartoffelkraut, das nicht verbrannt werden darf.

Da mit dem Wachstum und der Ausreifung der Feldfrüchte auch das Unkraut wuchert, muß dasselbe nach Möglichkeit ausgerottet werden, damit die Erträge keine Schädigung erleiden. Ebenso sind tierische Schädlinge, wie Krähen, Mäuse, Raupen und Schnecken mit allen zur Verfügung stehenden Kräften und Mitteln zu bekämpfen. Nach den Worten der heiligen Schrift fallen die Körner des Sämannes oft auf den Weg und werden von dem Vögeln gefressen, andere fallen in Unkraut und Dornen, welche sie ersticken, die meisten fallen auf gutes Land, wo sie Frucht tragen — ähnlich wie Gottes Wort in den Seelen der Menschen. Diese Frucht ist das tägliche Brot des Landmannes, seiner Familie und aller derjenigen, welche bei der Bestellung mitgearbeitet haben. Alles, was von der Ernte noch übrigbleibt, kommt den Mitmenschen zugute, welche dem Landmann für seine Arbeit und Mühe den tiefsten Dank schulden. Wer sich mit den notwendigen Feldarbeiten noch geneuer bekannt machen will, muß die vom 1. März 1943 veröffentlichten Anordnungen lesen.

Im Auftrage
gez. Wilden.

У СПРАВИ МЕТРИК.

INSTITUT FÜR DEUTSCHE OSTARBEIT

SEKTION

Rassen- und Volkstumsforschung.

Krakau, den 2. März 1943.

Annagasse 12, Ruf: 152-82

Rst/Rt. Nr. 33, 34, 35.

Betr.: Matrikenverzeichnis.

An das

KONSISTORIUM DER GRIECH.-KATH. DIÖZESE

Lemberg.

Ich ersuche hiermit um Zustellung eines genauen Verzeichnisses aller Personenstandsregister und Urkunden sowohl aus dem Pfarrarchiven als auch aus dem Diözesarenarchiv (Unikate und Duplikate) Dieses Verzeichnis ist in zwei Exemplaren anzufertigen und soll nach beigeschlossenem Muster alle Archivalien anführen, die für Sippeuforschung und Volkstumsforschung von Interesse sind. Von jedem Buch ist das Datum der ersten und letzten Eintragung, sowie die Sprache des Textes (lat., deutsch, ukr., russ., polnisch usw.) anzugeben. Ich bitte, mir am 31. März d. J. einen Bericht über die Durchführung dieser Bestandsaufnahme und deren Stand zu senden.

Sark.

печатка

Distrikt Diözese

Kreis Dekanat

Pfarre

<u>Liber natorum</u>	tom. I.	13. 6. 1712	bis	17. 9. 1749	lat.
	tom. II.	25. 9. 1749	"	8. 12. 1772	"
	tom. III.	5. 1. 1773	"	4. 11. 1785	"
	tom. IV.	19. 1. 1786	"	28. 5. 1836	"
	tom. V.	7. 6. 1836	"	15. 9. 1887	"
	tom. VI.	17. 9. 1887	"	30. 12. 1930	"
	tom. VII.	2. 1. 1931	"	Gegenwart poln. und lat.	
<u>Liber copulatorum</u>	tom. I.	25. 7. 1740	bis	20. 12. 1772	lat.
	tom. II.	ist infolge Brand des Pfarrhauses vernichtet			
	tom. III.	20. 2. 1786	bis	3. 5. 1893	lat. worden.
	tom. IV.	1. 6. 1893	"	28. 12. 1930	"
	tom. V.	7. 1. 1931	"	Gegenwart poln. und lat.	
<u>Liber mortuorum</u>	tom. I.	22. 7. 1712	bis	25. 12. 1772	lat.
	tom. II.	13. 1. 1773	"	16. 12. 1785	lat.
	tom. III.	befindet sich im Landesarchiv, Lemberg.			
	tom. IV.	25. 9. 1856	bis	20. 3. 1907	lat.
	tom. V.	6. 4. 1907	"	Gegenwart poln. und lat.	
<u>Status animarum</u>	tom. I.	16. 4. 1850	bis	1912	poln.
	tom.	1913	"	Gegenwart poln.	

Verkündnisch tom. I. 15. 3. 1832 bis 20. 12. 1905 poln.
tom. II. 7. 2. 1906 " Gegenwart poln.
Beikte zu den Eheschliessungen ab 1842

Totenbeschauzettell 1882 deutsch und poln.

Pfarrchronik angelegt im Jahre 1895 poln.

Sonstiges: Inventarium vom Jahre 1830 deutsch
" " " 1880 poln.

Ich erkläre hiermit, dass in diesem Verzeichniss alle Urkunden und Personenstandsregister der gefertigten Pfarre genau angeführt sind,

den 20. Mai 1943.

Unterschrift:

Pfarrsiegel:

МО. ч. 1107.

Це письмо подається до відома Всеч. Духовенства.

Від гр. кат. Митрополичого Ординаріату
дня 8. березня 1943.

У СПРАВІ ПРОВІРКИ ДОКТОРСЬКИХ ДИПЛОМІВ.

Всі Впр. Отці, які узискали ступінь „доктора”, зволять предложити у Канцелярії М. К. свої докторські дипломи, щоб описля могли користуватись титулом „доктора” на терені Львівської АЕпархії.

Від гр. кат. Митрополичого Ординаріату
у Львові, дня 1. лютого 1943.

ПРИГАДКА В СПРАВІ ПЕРЕДПЛАТИ АЕП. ВІДОМОСТЕЙ

Впр. Отці, які ще не ввели передплати за АЕП. Відомості за р. 1942, зволять надіслати її (24 зол.) в найближчому реченці.

ЗАМІНА ПАРОХІЇ.

МО. ч. 238.

Парохія Глубічок Великий, (біля Тернополя) з дочерною Плотича, Тернопільського деканату — до заміни.

Отці, що рефлектували б на цю заміну, зволять зголоситись на адресу: Гр. кат. Уряд парохіяльний, Глубічок Великий, п. Іосо.

ХРОНІКА

РУКОПОЛОЖЕНІ В ЧИН ПРЕСВІТЕРІВ ДНЯ 3. І. 1943.

Дацишин Василь.

Дацишин Михайло.

Онвфрій Григорій.

Прокопович Любомир, Льонгин.

Тихий Ярослав.

Янковський Адам.

Давибіда Михайло, Марно, ЧСВВ.

Романич Василь, Йосафат, ЧСВВ.

Янтух Йосиф, Ігнатій, ЧСВВ.

ДУШПАСТИРСЬКІ ПОСАДИ ОДЕРЖАЛИ:

- о. Корольон Волод., в Скоморохах, дек. Микулинецького.
- о. Гургула Анатоль, в Томашівцях, дек. Войнилівського.
- о. Зубаль Микола, в Застіночу, дек. Тереховельського.
- о. Соломна Володимир, в Куропатниках, дек. Бережанського.
- о. Старух Микола, в Литвинові, дек. Підгаєцького.
- о. Куницький Осип, в Запитові, дек. Яричівського.
- о. Сохацький Ісидор, в Дернові, дек. Струмилікокаменського.
- о. Цурновський Маріян, в Завадові, дек. Стрийського.
- о. Лабенцький Маріян, в Розтічках-Кальнім, дек. Болехівського.
- о. Костирка Антін, в Межиріччю, дек. Жидачівського.
- о. Дідух Іван, в Шумлянах, дек. Підгаєцького.
- о. Охримович Марніян (сотр.) в Вороцеві, дек. Янівського.
- о. Княгиницький Ярослав (сотр. з пр. упр.) в Котові, дек. Бережанського.
- о. Орша Андрій (сотр.) в Добриводах, дек. Збаражського.
- о. Тихий Ярослав (сотр.) при Церкві П'ятниць у Львові.

ВІСТКИ ПРО ВИВЕЗЕНИХ БОЛЬШЕВИКАМИ СВЯЩЕНИКІВ:

Дійшли до нас вістки про долю деяких священиків, що їх вивезли больше-
вики. І так:

- о. Дороцький М. — живе на новосибірських островах на Ледовому морю.
- о. Іванчук — живе в Архангельську.
- о. Яворський Йосиф. о. Порендовський Лев, о. Височанський Ігн. — жи-
ють в Тегерані (в Ірані).
- о. Олінський Антін, помер в Гузар, (в Узбекистані).

ПОМЕРЛИ

- о. Ільницький Юстин, парох у Семигинові, дек. Любінецького 12. I. 1943.
- о. Др. Застирець Йосиф, проф. емерит. у Львові 15. I. 1943.
- о. Давидян Володимир, б. парох Журова, дек. Бурштинського 17. I. 1943.
- о. Курманович Лев, парох у Запитові, дек. Яричівського 18. I. 1943.
- о. Сухаровський Іван, парох Тисова, дек. Болехівського 16. II. 1943.
- о. Левицький Василь, парох Луки Малої, дек. Грималівського 17. II. 1943.

Їх душі поручається молитвам Духовенства АЕпархії.

Їх імена вписані в АЕпархіяльний Пом'яник.

На давець:

Канцелярія гр. кат. Митр. Ординаріату. — Львів, Пл. са. Юра 5.

Absender:

Gr. kath. Metropolitan - Kanzlei,
Lemberg, Georgsplatz 5.ДРУК — DRUCKSACHE

До Всеч. гр. кат. Уряду парохіяльного
An Hochw. gr. kath. Pfarramt

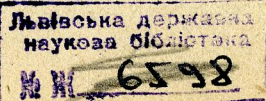
пошта

Post

(Дистрикт Галичина — Distrikt Galizien)

Видає: Гр. кат. Митроп. Ординаріат у Львові. За редакцію відповідає: о. Петро Дзедзин.

40433

ЛЬВІВСЬКІ АРХІЕПАРХІЯЛЬНІ ВІДОМОСТІ

РІЧНИК LVI.

ЛЬВІВ, БЕРЕЗЕНЬ — КВІТЕНЬ 1943 р.

Ч. 3 — 4.

АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ

Божою Милістю і Святого Апостольського Римського Престолу Благословенням

Митрополит Архієпископ Галицький і Львівський,
Єпископ Кам'янецький

**ВСЕЧ. ДУХОВЕНСТВУ, КАПІТУЛІ, БОГОСЛ. АКАДЕМІЇ,
ДЕКАНАМ, ПАРОХАМ, ЗАВІДАТЕЛЯМ І СОТРУДНИКАМ.
НАСТОЯТЕЛЯМ МОНАШИХ ЧИНІВ І ПООДИНОКИХ МОНА-
СТИРІВ І ВСІМ ЄРОМОНАХАМ**

Мир о Господі і благословенство

Досвід трьох літ показав, що можна відбувати рік-річно єпархіяльні Собори не без хісна для духовенства, а через те і для народу. Така зрештою є і давня традиція нашої Церкви. За часів митроп. Рутського відбувалися щороку в кожній єпархії єпархіяльні Собори. Вони тривали вправді тільки через кілька днів, а відбувалися в перший тиждень Великого Посту. Бо від віків був в укр. Церкві звичай відбувати єпархіяльні Собори в першу неділю і першого тижня Вел. Посту. Такий Собор полягав на науках єпархіяльного Архієрея до Духовенства. (Гл. О. Лотоцький: Укр. джерела церк. права ст. 22). Звідси й здогад, що ця інституція відповідала також старій традиції, аби перший тиждень Великого Посту посвячувати на духовні вправи, злучені зі Сповіддю.

Наші Собори трьох останніх літ не є, може прикладом до наслідування кожного року. Ми відбули в 1942. р. 7 торжественних, а 21 приготовних сесій. Багатьом Отцям здається, що це трохи забагато. Але Отці, зібрані на останній торжественній сесії АЕп. Собору, висказали думку, чи бажання, щоб і в 1943. р. відбувся Собор. Тож, прихилиючись радо до бажання соборових Отців, запрошую та взиваю Всеч. Духовенство на АЕпарх. Собор, який зачався б зараз після Великодних Свят. Торжественних сесій відбудемо п'ять, а саме:

- I. 30. квітня ст. ст.
- II. 28. травня,
- III. 27. серпня,
- IV. 24. жовтня і
- V. 29. листопада,

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

себто завіди в останній четвер місяця, по юліянському стилю. Матеріал до першої торжественної сесії приготували ми ще в 1942. р. Тому перед першою

торжественною сесією будемо мати тільки одну приготовну сесію 16. квітня (29. н. ст.) в світлий четвер. Трудно скорше зачати приготовну сесію, бо в другий четвер припадає св. Юрія.

Перед другою торжественною сесією 28. травня (10. VI. н. ст.) будемо мати дві приготовні сесії 20. і 27. травня н. ст.; в третій четвер припадає Вознесіння.

Восени матимемо дві приготовні сесії, перед третьою торжественною, а то 26. серпня і 2. вересня н. ст. В третій четвер перед сесією припадає Спаса. Останні дві торжественні сесії будуть мати по три приготовні сесії, т. зн. всі четверги будуть зайняті, крім четверга, в якому припадає празник Покрови.

Засідання передсесійної Комісії будуть відбуватися завжди в понеділок перед przygotowною сесією. Лише перед першою przygotowною сесією збереться Комісія в п'ятий понеділок посту 12. квітня н. ст. Предметом нарад будуть п'ята і шоста заповідь, оскільки дискусія над правильником, чи регуляміном деканальних візитацій не забере цілого часу.

В предметі обох цих заповідей маємо матеріял такий незвичайно важний, що просто зі страхом приступаю до обдумування правил, які зі своєї сторони пропоную Всеч. Духовенству. Ще ніколи в цілій історії нашої Церкви не мали ми таких страшних та могутніх противників і ворогів, як тепер. Ними є пристрасті, що ведуть до божевільного ломання і нехтування тих заповідей, та людські слабости, що сприяють тому легковаженні. В декреті про чоловіківбивство старався я вложити все, що треба було пригадати Всеч. Духовенству для боротьби з тим злом. А послання про „чоловіківбивство” повторяє майже усі гадки декрету, як і давнього, печатаного, а невиданого послання. На останній торжественній сесії Собору 1942. р. ухвалили ми тільки 8 правил про чоловіківбивство. Більшість пропонованих мною правил ще не передискутована ні на Комісії, ні на Соборі. Але самому мені здається, що те, що пропоную, просто нічим не є в порівнянні з тим, що було би треба запропонувати. Тому усильно прошу Всеч. Отців так молитвою, як і дискусією причинитися до розширення рамок моїх пропозицій. Те, знову, що я пригадав в декреті „Про пиянство” є таке марне, що з різних сторін доходять до мене голоси так священиків, як і світських людей, які взивають мене написати послання про пиянство. Таке послання пишу. Але що pomoже послання, коли продукція самогону і злучені з нею надужиття алкоголю доходять до таких розмірів, яких в історії нашій ще не було! Пристрасть пиянства стається шалом, божевіллям, тяжкою психічною недугою, проти якої треба боротися всіми можливими способами. Ті орудники, що їх маємо в руках, являються заслабі, як не цілком безсильні. Коли чується оповідання про оргії, які відбуваються по селах, про страшні наслідки пиянства для фізичного здоров'я, про дітей, котрим нерозумні родичі, — не родичі, а вовки! — дають пити самогонку, то мороз стрясає тілом і зимний піт зливає чоло! До домашньої війни і партійної взаємної ненависти маємо ось боротьбу з організованим самогубством! І в хвили, коли грозить неврожай, бо озимина вже в великій частині знищена, коли правдоподібною стається голод, коли зприводу війни наша молодь здесяткована, нема в народі настільки християнських понять, щоб маньякам чоловіківбивства та самовбивства вирвати з рук зброю і сильно крикнути: „Схаменіться, будьте люди” та невольний пошесті поставити таму.

Решту недобитого і незнищеного ще чоловіківбивством і самовбивством пиянства народу зводить зі світу злочин проти VI. заповіді, яким заміняється св. Таїнство подружжя на поганське співжиття пристрасті. А знана річ, — метрики кожної парохії достарчують обильних свідочств, що практика надуживання подружжя нищить кожного року більше національного життя, ніж дуже кривава війна! Але й без того злочину, як виглядатиме християнська ро-

дива при природних наслідках пристрасти пиянства? Як в тих двох напрямках зарадити злому? Це питання, яке мусить поставити собі Духovenство, запрошене на АЕп. Собор цього року.

Іде тут просто про питання: „бути або не бути”. І не з іншим розположенням беріть, Отці, участь в соборових сесіях як з розположенням лікаря, завізаного до смертельно хворого. Перед літами, коли за митрополита Йосифа Сембратовича зреформовані брацтва тверезости зачали проявляти більшу і успішнішу діяльність, кількох єпархіальних місіонарів своїми місіями проти пиянства зуміли надати рухові тверезости характер загальної популярности. Ті місіонарі заслугоють на почесну згадку. Були ними о. Струтинський, парох Ямниць, о. К. і о. Мох. Останній був наверненим пияком і в проповідях оповідав про своє навернення, що неодного християнина навело на праву дорогу.

Без сумніву: Місії і реколекції можуть причинитися до поправки християнського життя. Думаю, що можна прийняти як певний принцип таке: Тільки через побудження інтензивного релігійного життя можна людей довести до того, щоб хотіли успішно боротися проти пристрасти. Без тієї волі нема ніякої поправки. Проповідь і передусім достойне приймаання св. Причастя — то одинокі орудники, щоб викликувати і піддержувати в душі таку волю та заповнити її побіду. Маючи лікувати хворе тіло нашого народу, треба звернути передусім увагу на загальний стан здоров'я, на загальні причини чому в хворому організмі такі страшні спустошення робить інфекція. У тій раді Божий Дух може натхнути нас і так повести нашу нараду, щоб ми знайшли відповідні орудники та вміли їх у соборових правилах здефініювати, додаючи до нього й приписи, чи правила, які успішно змусили б Духovenство до виконування ухвалених правил.

Усильно поручаю Всеч. Отцям молитви про Божу благодать для Собору. Іде не тільки про долучування до екстенцій приписаних завізань про поміч св. Духа, але передусім йде про витривале, безнастанне, покірне поручування милосердю Всеб. Бога тілесного і духового здоров'я нашого народу, а передусім нашої молоді. Про такі молитви усильно прошу всіх Всеч. Отців, а особливошим способом всіх монахів наших монаших Чинів, так мужеських, як і жіночих. Отці-сповідники інокії передайте це моє прохання усім Ігуменям і Настоятелям поодиноких Домів і всім законникам з нагоди їхньої Сповіді.

Так, як минулими літами, так і цього року, запрошені та завізані до участі в Соборі всі священники АЕпархії, і єромонахи монаших чинів в Епархії. і Настоятелі монастирів, як теж і всі священники, що перебувають у Львові хоч би в переїзді і монахи чужих єпархій.

З огляду на труднощі щодо подорожі тих священників, що мешкають поза Львовом, диспензуємо їх від обов'язку бути присутніми на всіх сесіях; обов'язуємо їх до присутности лише на одній торжественній сесії.

Цей обов'язок присутности бодай на одній сесії є однак обов'язком тяжким. Наколи б хто з Отців, з огляду на здоров'я або старість, схотів звільнитись ще й від цього обов'язку, мусить наперед просити про звільнення. Не вистарчить оправдатися з несприятливості після відбутих сесій, як це роблять деякі Всеч. Отці, що в 1943. р. оправдують свою несприятливості на Соборах 1942. 1941. і 1940. рр. Треба признати, що невелику участь в житті АЕпархії бере такий священник, що три рази запрошений на Епарх. Собор, на ніяке запрошення впродовж трьох років не відповідає, а відтак оправдує свою несприятливості щойно в четвертому році! Я не мав би нічого проти такої практики, бо вона була би зі сторони Духovenства заздалегідь даною згодою, щоб і Ординаріят відповідав на їх прошення четвертого року після внесення подання. Волю однак оправдання передати соборовим суддям, яких уряд полягає

на оцінюванні важности причин, що оправдують неприсутність.

Для унормування соборового регуляміну, в цілі уникнення деяких помилок постановляємо, що обов'язком колегії соборових секретарів є перед або після кожної сесії передсоборової Комісії зібратися під проводом льотетета себто першого секретаря і переховувати у себе соборові правила, а передусім дбати про це, щоб текст тих правил, одобрених передсоборовою і приготовною сесією Собору, був переглянений україністом для лінгвістичних поправок і після тих поправок був виставлений через що-найменше 8 днів на дверях катедральної церкви. Зокрема секретар, якому це буде поручене радою секретарів, має обов'язок пильнувати, щоб правила переходили правильно всі приписані стадії розвою, які все повинні бути запотовані. На тексті правил мусять секретарі або бодай один з них посвідчити, що правила були одобрені передсоборовою Комісією і приготовною сесією, поправлені україністом, виставлені на дверях і вкінці дефінітивно прийняті торжественною соборовою сесією.

Поручаю Всеч. Духовенству через цілий час додавати до сугубої ектенії два візвання служби про призначення помічі св. Духа в наміренні АЕпарх. Собору.

Писано у Львові 26. лютого 1943.

† АНДРЕЙ, Митрополит.

У СПРАВІ ПОРОЗУМІННЯ

„Зрозумієте Правду і Правда вас освободить” (Йо. VIII. 32).

(Збірник документів).

ВСТУПНЕ СЛОВО.

На мої відкриті письма до православних Архієреїв і до православної інтелігенції одержав я кілька відповідей. Цими своїми відкритими письмами осягнув я лише в дуже незначній мірі те, чого бажав. Я пропонував порозуміння, свідомий того, що цілковита єдність, себто утворення одного віроісповідання з кількох, могла би бути осягнена лише після довгого ряду дрібних порозумінь. Я хотів, аби приналежні до різних віроісповідань старалися до себе взаємно наблизитися, заховуючи, очевидно, свою окремність.

У відповідях, що їх дістав я на свої письма, не проявлялася поправді ніяка охота наближення. Попри теоретичне призначення, що релігійна єдність різних укр. віроісповідань є кінцевою умовою до осягнення національної єдності, просто ніхто не подумав про порозуміння і взаємне наближення до себе різних українських православних віроісповідань. Моє запрошення зрозуміли всі тільки як поклик до цілковитої злуки православних з нами, гр.-католиками, і то тільки як прийняття всіми православними нашої Унії з Ап. Римським Престолом.

А можна було говорити про різні способи порозуміння, без зливання в одно віроісповідання. Можна було подумати й про з'явку православних віроісповідань з гр. католицьким, при якому повставало б нове віроісповідання зі злучених обох, яке не було ні давним православ'ям, ні давньою гр. кат. Церквою. Про ті різні можливості ніхто не подумав. Моє предлошення взято згрубша просто як поклик до Унії.

Відповіді випали такі негативні, що лише з доброю волею можна доглянути гадки, що все таки бодай якесь порозуміння можливе. А в багатьох відповідях цілком виразно й висказано обурення на саму думку, що хтось може

таке припустити. Та все ж таки відповіді ці є таким обильним матеріалом до дискусії, що неможливо їх мовчки поминути. Що більше: Брак відповіді був би навіть печемністю, якої від мене не очікується.

З другої ж сторони я переконаний, що дискусія конечно потрібна навіть й до мінімального порозуміння. Йде лише про це, щоб ця дискусія не утруднила порозуміння, себто щоб була ведена так чемно і з такою любов'ю ближнього, аби ніхто не міг чути ся обидженим.

Дискусія потрібна, але тільки іренічна, не полемічна. Треба такої дискусії, яка прямувала б до мира, не до війни. На таку дискусію я й рішився. З приготування мною, почасти висланих, кількох довгих і коротших відповідей, вибираю те, що по моїй думці, можна і треба оголосити. Бо, без сумніву, в такій мировій дискусії треба щирости, навіть тоді, коли те, що підноситься, не є приємне для співучасника дискусії. Свої відповіді рішив я печатати в „АЕп. Відомостях” для ужитку Духовенства. Тим способом перешлю своїм кореспондентам відповіді на їхні листи, як теж і на листи інших, даючи їм таким чином змогу піддержувати, якщо схотять, дальшу дискусію.

Така дискусія є тимбільше потрібна, що наші братя з Волині, Холмщини і Підляша та з Вел. України були від півтора століття відділені від нас політичними кордонами і знали нас тільки з того, що про нас писали російські, церковні письменники. А ми не мали ніколи змоги відповідати на роблені нам закиди. Наші братя не мали змоги читати нашої оборони. Тепер щойно перший раз від сотки літ можемо відповісти на зділані нам закиди.

Відповідаючи на закиди, прийдеться нам, може, говорити про те, як ця справа представляється нам у російській церкві. Заздалегідь мусимо братів наших українців за те перепросити. Коли в дискусії порушуватимемо і принципи і закони російського православ'я, то не в цьому намірі, щоби теперішній укр. церкві приписувати те, чим російська церква могла проти нас провинитися. Ми далекі від цього, щоб у теперішніх українцях бачити адгерентів російського православ'я. З великою симпатією та великим інтересом глядимо на все, що робить укр. церква, щоб відізнитися від російської церкви. Ті змагання не можуть одначе перечеркнути історичного факту, що всі укр. території належали до російської церкви, хоч, очевидно, українське духовенство не відповідало за поступування св. Синоду. Цей факт оправдує розмову про діяння рос. церкви в дискусії, в якій говоримо саме про гр. католицьке і православне віроісповідання.

Об'єктивна і мирна дискусія є конечна. Думаю, що є вона просто патріотичним обов'язком духовенства, так православного як і греко-католицького. Обов'язок цей впливає з обов'язку зробити все, що можливе, щоби порозумітися і причинитися до національної єдності. Бо як же порозумітися, не сказавши всього, чого треба до взаємного пізнання. Наші братя, православні українці, знають нас досі передусім з російської літератури, з брошур, писаних з виразною метою викликати якнайбільшу ненависть супроти Римської Церкви і „віднавших від православ'я уніятів”. Всі ті, що кінчили ще російські школи, знають про „унію” тільки те, що вчили в школі, а було просто неможливою річю, щоб учитель релігії висказувався об'єктивно про Римську Церкву, про „Унію” і про нас.

В 1914. р., коли російська армія зайняла Галичину, кожний з нас мав нагоду говорити і зі священниками і зі світськими людьми, які висказували своє велике здивування, що в наших церквах чули українські проповіді і Богослуження у староцерковній мові, з укр. вимовою. Явно признавалися, що про нас думали: Вони були переконані, що в нас проповіді говоряться по-польськи, а обряд до половини златинізований. Пригадую собі російського військового священика, який відтак зістав єпископом, як він дивувався, коли спостеріг, що

ми при співаній Службі Божій після Апостола уживаємо кадила. Свідомі українці-самостійники, нечисленні перед 1917. р., які бували в Галичині і були завжди приймаєні нами з отвертими раменами, знали нас ліпше і мали ліпшу про нас опінію.

Після 20-ти літ большевицького режиму православна молодь Наддніпрянщини нічого про нас не знає. Коли ж дійсно уважаємо своїм обов'язком все зробити, що нам тільки совість дозволяє, аби причинитися до порозуміння, хоч би й найменшого, поміж різними укр. віроісповіданнями, то ми обов'язані дати православним українцям нагоду пізнати нас, наші традиції, нашу історію. А коли при тій нагоді наші православні брати знайдуть в нашому церковному житті чимало такого, що їм не буде подобатись, коли зрештою є в нашому церковному житті, може, й багато, чого самі не одобрюємо й що самі уважаємо за помилки, хиби, чи недотятнення, — то, признаючись явно до них, поможемо нашим братям спостеретти і в їхньому церковному житті деякі хиби та терпеливо зносити, коли ці хиби будемо підносити або просити про їх вияснення. Таке обостороннє взаємне пізнання повинно бути нагодою до виявів братньої любови і патріотизму. Коли після цілого століття, чи навіть й цілих століть, в яких ділили нас кордони, маємо оце нагоду сходитися і порозуміватися, то ми тепер супроти себе взаємно зобов'язані; ми повинні тепер щиро зі собою поговорити про релігійні справи.

Очевидна річ, з обох сторін мусимо про це пам'ятати, що справа релігії, — то справа з Богом і що не годиться покидати віру батьків без повного і глибокого переконання, що такий є обов'язок супроти Всевишнього Бога. Коли маємо дати себе пізнати і шукати в собі і в братах того, що могло би бути взаємним уступством, яке бодай трохи наблизило б віроісповідання, що дуже далеко до того, щоб стати одним віроісповіданням, — то мусимо безумовно пам'ятати про це, що уступства, — якщо йде про уступства загального значення — можуть робити тільки церкви, а не поодинокі вірні, і що не годиться ні жадати, ні жертвувати уступства, яке йшло б далше, ніж те, що совість дозволяє. Зрештою крім уступства загального значення, уступством можна назвати й переважно цілком приватних думок, які кожному і вільно і можливо змінити, а зміни яких домагається братня любов і патріотизм. Такі зміни, подиктовані саме братньою любов'ю і патріотизмом, проявлятися будуть і в мові. І так можна назвати певного роду уступством, якщо уникатимемо всякого слова, що могло б неприємно вразити наших братів. Так ми віддавна й поступаємо, бодай в деяких речах; з принципу не уживаємо ніколи слова „схизма і схизматик“, не уживаємо й слова „псевдоправославний“, чи подібних слів, які зрештою були б і фальшивим відданням думки, яку маємо про православних і православ'я. Взаємно можемо жити надію, що наші православні брати перестануть називати з'єдинення Вселенською Церквою і з Ап. Престолом Римським „відступленням від православ'я“, або, як москалі кажуть, „віровідступничеством“, — тимбільше, що ті слова не є вірним відданням думки, яку православна церква і православна богословія має про з'єдинення. Зрештою усі ті поняття „православ'я“ і „з'єдинення“, „відступлення від віри“, чи „відпадення від церкви“ можуть бути і мусять бути предметом мирової і супокійної дискусії, конечної хоч би тільки для того, щоб означити значення кожного слова і не уживати якогось терміну в суперечних собі значеннях.

Треба признати, що наше покоління є в значно вигіднішому положенні, щодо дискусій, ніж попередні. В часах, в яких нпр. ціла укр. церква православна уважала за есенціональну часть православ'я підлягати царгородському, відтак московським патріархам, а відтак петербурзькому синодові, трудніше було б явно щонебудь закидати чи Царгородові, чи Москві, що піднести тепер, не може образити ніякого українця. Могли б і українці боронити Царгород.

Москву, чи Петербург перед якимись закидами, але, й, обороняючи їх, не мали б причини так солідаризуватися з тими осередками православних віроісповідань, щоб критику супроти них уважати аж особистою образою.

Пристаючи до оголошення в „АЕп. Відомостях“ деяких листів, писаних до мене у відповідь на мої відкриті письма, як теж і деяких моїх листів, писаних у відповідь на ці листи, видаю всі ці письма, як документи, що не мають ніякого актуального значення. Я тим безпечніший, що не можу паразитися на те, щоб хтонебудь з наших братів православних міг за зле брати мені щирий, або незграбний який висказ. Знаючи одначе з яким розположенням, зближенням майже до упередження, читають православні те, що „уніяти“ пишуть про їх віроісповідання, торжественно заявляю на вступі, що я не маю і ніколи не мав наміру понизити ніякого укр. віроісповідання, або когонебудь зразити або й образити. Одиноким моїм наміром було і є сповнити те, що вважаю за обов'язок кожного укр. патріота, а цим обов'язком: **зробити все що можливе, аби причинитися, бодай в деяких справах, до порозуміння між різними укр. віроісповіданнями.**

А що досвід навчив мене, що в мові, в якій йде про порозуміння поміж різними віроісповіданнями, схильні люди бачити бажання, аби довести усі ті віроісповідання до одного, — то на самому вступі заявляю, що **таке поєднання усіх укр. віроісповідань вважаю за неможливе** і навіть тоді, коли говоритиму про таке поєднання, то воно і в моїй думці і в моїх словах, чи намірах є лише теорією не до виконання.

ГОЛОВНА УМОВА ВСЬОГО ПОРОЗУМІННЯ.

Якщо маємо так налагодити співжиття, щоб уникати роздорів, суперечностей, взаємних закидів і образ, хоч не думаємо про поєднання, себто про злуку в одно віроісповідання, то мусимо передусім дійти до порозуміння в тих питаннях, в яких нема між нами різниці. Усі ми маємо один Символ Ісповідання Віри, одні книги св. Письма Старого і Нового Завіту, однаково хочемо бути християнами, визнавати Христа своїм Богом і Спасителем. Крім того, так православні, як і гр. католики, маємо ті самі обряди, форми богочитання і ті самі богослужби, ті самі св. Тайнства Христові і ті самі форми припинання їх та уділювання. А одначе нераз чуємо заввагу, що ми так різнимися в самих найсуцільніших поняттях християнства, що навіть наколи б й не було тих догматичних різниць, які нас ділять, ми все-таки були би поділені самими поняттями про християнство, про Євангеліє, про спасіння. Такі різні поняття можливі; можливе і те, що різниця тих понять ділить і роз'єднює. Тому, заки приступимо до обговорювання порозумін в речах, що в принципі нас ділять, треба застановитися над тим, чи є можливе, чи, і до якого ступення бажане й потрібне порозуміння в тих справах, в яких ми є одним.

В історії мистецтва знаний такий факт: Славний архитвір великого Да Вінчого, що представляє Тайну Вечеру, копіований різними мистцями, виглядає так різно в інтерпретації кожного з них, що насуває думку, неначе б не походив з одного первовзору.

Усі наші поняття про християнство та про Богом об'явлену науку є тільки копією Божого первовзору. В тих копіях може бути стільки суб'єктивного елементу, чи так багато різних понять про об'єктивну науку, що люди можуть між собою різнитися в багатьох і то дуже засадничих квестіях. Одначе ті різниці є або такі, що взаємно себе виключають, де одно поняття є просто запереченням другого, або є такі, що або дійсно себе доповнюють, або можуть себе доповнити. Коли себе виключають, то суперечності або належать до суті речі, або до підрядних питань, до яких люди не прив'язують засадничого значення.

В усіх тих несущих питаннях взаємне пізнання може наші поняття і наш спосіб бачення та інтерпретування Божої науки тільки збагатити, або й поправити в тих всіх дрібніших квестіях, в яких не йде про засади. Тому видається річю для обох сторін бажаною, пізнати якраз, і то до дна пізнати ті різні поняття про християнство, про які говорять, що нас ділять, признаючи одначе, що ділять не в принципах.

Але, може, найважніша річ, без якої не то порозуміння, але й взаємне зрозуміння неможливе, то те, щоб однаково брати релігію за релігію, а не уважати її за політичний орудинчик до осягнення іншої цілі. Так беруть релігію усі ті, що уважають байдужою річю, до якої релігії належать і готові кожної хвили для якихсь людських оглядів міняти релігію. Колиінде мали ми нагоду доказувати, що хто так бере релігію, то нічого з неї не розуміє і, є повиним анальфабетом в знанні християнства. Той судить про християнство так, як про літературний твір судила би людина, що твердила б, що той самий твір більше її подобається в іншій окладинці.

Є люди, для яких релігія є неначе урядовим одностроєм, якого уживають лише кілька разів в рік при патріотичних торжествах. Інші, щиріші для Бога, надягають мундур християнства кожної неділі, але відтак складають його до екрині, а вбираються в іншу одіж на всі заняття цілого тижня. Треба сказати, що дуже трудно зрозуміти таких людей. І вони не можуть нас розуміти. Іншими словами, кажучи: Щоби розумітися, треба уживати одної мови. Цією мовою, що є підставою всякого говорення — то **християнський світогляд**. Хто християнського світогляду не має, той для нас уживає якоїсь мови, що ми її не розуміємо. Для кого нпр. релігія не є першусього справою віддавання Всевишньому Богу належного Йому богочитання, то він тим словом називає щось, чого я не знаю. Хто в релігії не бачить справи свого вічного спасіння, обов'язку супроти Бога, Божого Закону і безпеки, як той Закон не виконується, — для того релігія є, очевидно, чим іншим, а не тим, чим вона повинна бути для християнина. Для кого Христос не є Богом і Спасителем, для кого Його Таїнства не є орудинками спасіння, не тільки до теорії катихизму, схованого десь в бібліотеці, але як дійсні потреби і коженденні поняття життя, з таким трудно порозумітися в справі релігії, без огляду на те, до якого віроісповідання належить. А протівно, хто в житті шукає сповнення Божої волі, дбає про сповнення Його Закону, хоч і нехристиянин, той буде ближчим християнства, ніж християнин, що є байдужий для своєї релігії і не сповняє її обов'язків.

Мій лист

До

ВСІХ ВИСОКОПРЕОСВЯЩЕНИХ І ПРЕОСВЯЩЕНИХ ПРАВОСЛАВНИХ АРХІЄРЕІВ В УКРАЇНІ І НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ.

До осягнення наших національних ідеалів треба нам єдності, бо навіть при найбільшій єдності і найбільш посиленних змаганнях з нашого боку, обставини можуть так скластися, що їх не осягнемо. Тому треба нам, оскільки це тільки можливе, усунути всякі роздори і все, що ділить, і всіми силами змагати до осягнення, що змозі, якнайбільшої єдності. Між роздорами, що ділять українців, не останнє місце займають релігійні справи, в яких ми такі поділені. А, безперечно, релігійна єдність були би могутнім товчком в осягненні національної єдності. Тому думаю, що кожний український патріот повинен зробити все, що може, до здійснення такої релігійної єдності. Вона видається тим більше можливою, що нас ділять і роз'єднують не справи якісь особисті, а справи, що перед дуже давніми віками розділили наших попередників. Нас ділять

суперечності між греками і латинянами, нас ділять традиції, перейняті від грецької і московської Церкви.

І не бачу, щоб хтонебудь із нас, Архієреїв різних українських віроісповідань, міг дбати про те, щоб піддержувати церковні роздори. Тому пишу це письмо, щоб витягнути руку до згоди і Ваші Преосвященства запросити до церковної єдності. А що здаю собі справу з того, що не легко перевести таке важке діло, хочу зо свого боку представити те, що вважаю konieczною передвступною умовиною до такого поєднання.

Передусім, думаю, треба, щоб ми усі бажали помирнення, треба, щоб того помирнення бажало і духовенство і вірний нарід у всіх наших єпархіях. Треба, дальше, про це поєднання молитися, себто треба нам заряджувати такі Богослуження, в яких брало б участь і духовенство і нарід, а які мали б на меті просити у Бога потрібної до помирнення благодаті. Вкінці, треба, щоб ми з обох сторін були готові до потрібних до нього уступок. Коли Євангеліє обов'язує нас відрікатися себе самих до того ступення, що маємо класти й душу, то тимбільше мусимо уступити від усього того, що може бути перешкодою в поєднанні, уступити так далеко, як нам тільки совість дозволяє. Тому, безумовно, треба буде, щоб ми взаємно щиро висказували свої думки і, щиро обговорюючи усі життєві й богословські справи, злучені з поєднанням Церков, шукали дороги до поєднання.

Бажаючи дати нагоду до такого об'єктивного і мирного обговорення, пишу цього відкритого листа та прошу усіх Високопреосвящених і Преосвящених Архієреїв на українських землях висказати свою гадку в цій справі.

Львів, 30. грудня н. ст. 1941. р.

† АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ в. р.

Галицький Митрополит, Львівський Архієпископ.

МІЙ ЛИСТ

ДО

УКРАЇНСЬКОЇ ВІРУЮЧОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ.

Свого листа до православних Архієреїв мусу доповнити кількома зав'язками. Роблю це в цьому письмі до Високодостойних Представників української науки, літератури, мистецтва і до суспільних Діячів України та, очевидно, до освіченого і патріотично наставленого Високопреподобного Духовенства — в переконанні, що інтелігенція всіх віроісповідань має важний голос і в церковних справах, бо є завжди провідною верствою суспільності.

Прикро мені, що я змушений сказати дещо про себе самого; — мусу доказати, що, пишучи цього листа, не можу мати ніякого особистого інтересу. Я сповняю тільки обов'язок українського патріота.

Ясна річ, що греко-католик не може стати Київським Митрополитом. А я не маю ні бажання цього достоїнства, ні фізичної змоги бути в Києві. Незабаром починаю 78-ий рік життя. Недугою хронічного запалення суглобів від 12-ти літ прикований я до крісла, без змоги станути на ноги. Недуга позбавила мене майже всієї влади в правій руці, а кілька разів у році, і то за кожним разом через кілька тижнів, я зовсім позбавлений влади і в лівій руці. Київський Митрополит мусить бути вибраний із православних або автокефальних Архієреїв чи священників. Коли б він був з'єдинений із Вселенською Церквою, всі ми, греко-католики, підлягали б йому і я перший радо піддався б його верховній владі.

Та повна злука греко-католицького і український православних віроісповідань — це справа хіба дальшої майбутності. Вона стала б можливою тільки після довгих обосторонніх зусиль, щоб до себе наближуватися і взаємно себе пізнавати. А зближення і взаємне пізнання необхідні до осягнення національ-

ної єдності. Те зближення може колись довести до з'єднання, але мусить передусім усунути взаємні роздори і ненависті, які спричинюють, що українець українцеві ворог. І ті з нас, що бажають колись єдності, і ті, що її не бажають, — всі почнімо працю над помирінням. На такому конечному помирінні багато скористає увесь український нарід, а на повному з'єдненні скористають більше православні ніж ми, греко-католики.

З притиском стверджую, що поєднання зі Вселенською Церквою не спричинює ніякої потреби відрікатися якогонебудь звичаю, передання чи обряду Православної Церкви. Українська Церква нічого не стратила б із тих дібр чи вартостей, які з неї роблять для українців цінну, святу національну пам'ятку минувшини, а зискала б пребагато дібр і сил, які випливають із зв'язків з усіми віруючими християнами цілого світу. Ми, названі греко-католиками, вважаємо себе самих і в обрядових молитвах називаємо себе православними. Маємо ту свідомість, ту певність, що ми не затратили ні одної цінної пам'ятки минувшини і нічого не стратили зі святого передання нашого Великого св. Володимира. Струя того передання перейшла до нас через царгородських патріархів Йоана Векка і Йосифа та наших митрополитів Ісидора і Григорія чистішою і повнішою від тієї струї передання, що дійшла до наших братів над Дніпром через Нікона і московський Синод. Порівнюйте наші православ'я, церкви, духовенства, життя релігійне і національне, порозуміваймося, — може переконаєтеся, що мої твердження правдиві. Низкою малих змін, а в останніх часах рішенням Апостольського Престолу ми вернулися в обрядах Літургії до звичаїв нашої Церкви XVI. і XVII. століття, які були звичаями Київської Церкви.

Брати, Папове, — у Вас, світської української інтелігенції, святе передання чистіше ніж те, що його черпала Україна зі шкіл, ведених петербурзьким Синодом. Ваше православ'я ближче до православ'я широких мас українського народу. Те Ваше православ'я і до нашого ближче. В ньому більше зрозуміння для потреб страждучого від віків поневоленого народу. Хоч би Ваша праця над помирінням й не довела до повного з'єднання, все ж принесе українському народові велику користь, коли хоч у частині причиниться до національної єдності. А кожен патріот українець-самостійник повинен в тому напрямі зробити усе, що може. Сповняючи цей патріотичний обов'язок, і я написав цього листа.

У Львові, дня 3. березня 1942.

† АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ

Галицький Митрополит, Львівський Архієпископ.

Відповіді на мої листи:*)

**ПРАВОСЛАВНИЙ АРХІЄПІСКОП
КРАКІВСЬКИЙ І ЛЕМКІВСЬКИЙ**

Дня 1. III. 1942. Нр. 2532.

**ДО ЙОГО ЕКСЦЕЛЕНЦІЇ ВИСОКОПРЕОСВЯЩЕННІЙШОГО АНДРЕЯ,
АРХІЄПІСКОПА ЛЬВІВСЬКОГО, МИТРОПОЛИТА ГАЛИЦЬКОГО.**

Ваше Високопреосвященство, Високопреосвященніший Владико

Ваше звернення до Православної Української Ієрархії є це, чого вже більше як 300 років очікувала наша Церква, Бо не можна вважати за голос правдивих християн безлічі нетолеранційних полемічних творів 16—17 й пізніших віків.

Сьогодні рішається доля Великого Українського Народу. Сьогодні Народ наш прагне, відродивши своє церковне життя, стати могутнім носієм Правди

*) Усі тексти листів-відповідей, які наспіли на листи Впреосвящ. Митрополита передаєм без ніяких змін щодо мови та признаного урядом правопису. Ред. АЕВ.

Христової та порядку державного на безмежних просторах східного суходолу.

Святина Софії — Премудрости Божої, що перетривала все, стане фактичним центром цього відродження в Києві — Іерусалимові землі нашої.

Ваш лист — перше ствердження надійшовшої вирішальної хвилі. Роздор, що в кінці 16. віку був у значній мірі штучно впроваджений неприятели Української Церкви та Українського Народу, мусить бути закінчений.

З відома свого Кіріарха маю честь повідомити, що з боку православної Церкви, ми намагатимемось усунути всі перешкоди на шляху великої справи поєднання, що спиратиметься на поверненні до стану з перед офіційного, у 16 в. розпаду Православної Української Церкви.

Благодарю Всевишнього про благословення нашої святій справі, просимо й Ваших про це молитов.

† Смирений Палладій
Архiepіскоп Краківський і Лемківський.

**ЕКЗАРХ УКРАЇНИ
МИТРОПОЛИТ ВОЛИНСЬКИЙ І ЖИТОМІРСЬКИЙ**

Дня 16. червня 1942. р.

Нр. 7. КРЕМЯНЕЦЬ

**ЙОГО ВИСОКОПРЕОСВЯЩЕНСТВУ, ВИСОКОПРЕОСВЯЩЕНІШОМУ
АНДРІЮ МИТРОПОЛИТУ ГАЛИЦЬКОМУ, АРХІЄПІСКОПОВІ
ЛЬВІВСЬКОМУ.**

**ВАШЕ ВИСОКОПРЕОСВЯЩЕНСТВО
ВИСОКОДОСТОЙНИЙ І ГЛИБОКОПОВАЖАНИЙ В Л А Д И К О**

З великою втіхою одержав я Вашого листа з дня 20. січня ц. р., на котрому стоїть Ваш власноручний підпис. Моїм бажанням вже давно було — побачити Вас, але не судилося. Коли я був у Львові ще презвітером, Вас там не було; коли став я єпископом, прийшлося лічитися зо многими перешкодами до зустрічі з Вами. Одного разу, здається в 1937. р. я був коло Вашої Палати, оглянувши Собор Св. Юра, але з огляду на післяобіденний час, побоювся нарушити Ваш відпочинок. Нині жалую, що не відважився постукати до Вас, але запізно. Хто знає, чи побачимось і побесідуємо на землі, але там, де будуть вирішені всі наші питання, не буде, гадаю, жодних перешкод для виявлення того, чого бажала душа на землі..... Тепер до листа Вашого.... Я завжди був широким і свободним поглядів на предмети, в розумінні яких многими допускається вузькість і сліпе преклоніння перед авторитетами, Тому то не тільки як громадянин, але і як богослов, цілком розумію Вас і постулати Вашого листа лічу можливими до здійснення. Але це можливим було б, коли б нас двоє на світі було. Добре памятаю фантазію російського філософа Соловйова про поєднання представників християнських ісповідань перед кінцем світу і думаю, що ця фантазія недалеко відстоїть від дійсности....

Коли тільки перешкод було до простого вчинку побачитися з Вами, то уявіть собі, скільки їх може бути в такому важному ділі, як поєднання віровизнань поміж собою. Ці перешкоди криються в минулих віках, як находять собі поживу і в сучасности..... Історія, політика, егоїзм, індивідуалізм і багато усяких змів, від котрих стільки нещастя на землі, от ці перешкоди, що не будуть, напевно, іжити до кінця світу, а вони то і не дадуть можливости поєднання християн між собою на землі. Пригадайте собі, Владико, відношення між собою святих Іоанна Золотоустого і Епіфанія Кипрського. Обидва були святими і прозорливцями, а не стало їх на то, щоб побачитись і в спільній бесіді порозумітись і вияснити все, що їх розділяло. Коли так були уособлені святі

мужі, то що вже й говорити про грішних. От і ми тут, на Україні ніяк не можемо дійти до згоди, хоч і хотілося б. Я два рази бесідував зо своїм сином по монашеству, а потім своїм вікарієм у Луцьку, щоб дійти до порозуміння. Уви! Він відповів мені, що йому не вигідно бути зо мною, бо для нього липківщина — це найсправедливіше православ'я, а липківці — найкращі християне, а крім того і так зване свідоме громадянство ставиться до мене негативно за моє ніби москвофільство. Скільки я не доводив йому, що цього у мене зовсім не має і що Москва не дає жодних таких традицій, які б усюдно впливали на українців, бож все, що має московське православ'я, походить з Київа, який дав Москві митр. Кирила, св. Петра і Степана Яворського і цілу низку святих і вчених, та де там.... Ото ж то, коли батько з сином не можуть зговоритися для користі однієї св. Церкви, то що вже й говорити про об'єднання всіх Церков? Спонукаю, як в 1927. році я бесідував з царгородським патріархом Васи́лієм III. про скликання Вселенського Собору. „А чи може — запитав я його — відбутися той Собор без Єпископа Римського?“ „Так — відповів мені патріарх, я розумію вас і перед Собором, коли доживу до того, поїду до Риму, упаду на коліна перед Папою і скажу йому: „Брате, покинь свої облуди і прихось, щоб заняті на Соборі своє місце“. „А коли й Папа заговорить про якісь облуди, що тоді?“ запитав я. Відповіді не було, але стало ясним, що Єпископ Римський ніколи не буде головувати на Вселенському Соборі, та й Собору того, може, не відбудеться на землі....

Вибачте, я завжди мислив ясно і просто і висловлювався відверто. Вповні співчуваю Вам і боюся, що доставляю Вам цими рядками навіть біль душевний, але волю сказати Вам правду, ніж приводити глибокі думки і посилатися на авторитети. Хто знає, може і потрібна на землі ота різноголосиця і в релігійних поглядах, бож не дармо кажуть, що красота заключається в різноманітності. Як пророцтво св. Ісаї, що вовк і ягнятко будуть пастися разом, і лев як віл, буде їсти солому (65, 25) не може здійснитися на землі, яка за гріхи людей страждає, а здійсниться в бдучому віці, так ті гріхи не дають можливості і релігійного поєднання, щоб для віруючих на небі відкрилася вся красота і велич того єднання, про яке говорив своїм ученикам Божественний Учитель на прашальній бесіді.....

Цілком погоджуюся з Вами, що нам треба усердно молитися про поєднання наше і шукати дороги до того поєднання, а Господу одному відомо, коли наші молитви і шукання будуть мати добрий наслідок. Здається що таки до скінчення віку не відбудеться це поєднання, бо коли не зєднала, а ще й поділила нас така страшна біда, як панування жажливої безбожної влади, то що може змінити натуру людську?.... Страшні картини апокаліптичні здавалися нам якимись видуманими, поки ми самі не пережили їх в часи більшовизму і комунізму. А коли пережили, то можемо бути певними, що весь апокаліпсис — прийшла дійсність для церкви і світу. Що ж тоді може вказувати нам на можливість поєднання нашого? Може і поєднуються при кінці світу поодинокі особи, як про то прорік Соловйов.... Таким чином теоретично я цілком допускаю наше поєднання, бо ніщо не може перешкодити тому в думках, але практично це поєднання могло би здійснитися тільки тоді, коли не буде гріху і вшкодження людської природи. Тільки Всесильний може всемілостиво дати нам чудо поєднання, про що можемо молитися....

Висловлюючи велику пошану Вашій Достойній Особі

зістаюся ВАШОГО ВИСОКОПРЕОСВЯЩЕНСТВА усередній слуга

† Олексій

**Екзарх України, Митрополит Волинський і Житомирський
Священо- Архимандрит св. Успенської Почаївської Лаври.**

..... квітень, 1942. р.

До Його Високопреосвященства Митрополита Андрея Шептицького

ОДВЕРТИЙ ЛИСТ

ВИСОКОПРЕОСВЯЩЕННИЙШИЙ ВЛАДИКО!

По думці Вашого листа, виданого в березні ц. р., що українська інтелігенція має висловитися в справах зєднання українських церков, беремо на себе сміливість забрати голос, щоб висловити де-котрі погляди тієї частини православної інтелігенції, котра є поінформована в справах віри і не є байдужа до форм, в яких має відродитись наша православна Церква.

Справа церковної Унії є ще западто знана майже усім верствам нашого народу, як недавня помірно й досить визначна доба нашої історії. Треба одверто признати, що ця доба є одною з найсумніших в нашій минувщині й що до кількості сліз та прокльонів спричинених нею — то до неї можна привіняти хиба добу панщини. Цього доказом є уся наша досить багата епічна література, в якій в тій чи іншій ролі фігурує Запорозька Січ. Не заперечує цього й наша історична література. Тому пропаганда церковної унії мусіла би в першу чергу якось розрахуватися з цим чинником, яким безперечно будуть по-слуговуватися оборонці православія.

Далі по думці усіх пропагаторів унії — ця остання не має бути зєднанням обох українських церков — греко-католицької та православної в той спосіб, що обидві підуть собі на зустріч до півдороги, але навпаки, це має бути **приєднання** української православної церкви до церкви **вселенської**, як це одверто сказано у Вашому, Владико, листі. Одже приєднання до церкви **римокатолицької**, експонентом якої на Сході Європи усе було польське католицтво. Як воно репрезентувало римську церкву — цього свідками є безліч памяток подвигів христолубивого польського духовенства — зруйнованих, замкнених та перероблених на польські костьоли православних церков на Холмщині та Волині в рр. 1937—38. Цих памяток так багато, що це аж примусило Вас, Владико, піднести свій голос в обороні нечуваного на XX. вік переслідування православія одвічним його ворогом — польськими ксьондзами. А Апостольський римський престол у своїй християнській ревності пішов так далеко, що в особі свого офіційного представника — варшавського нунція **порадив** Вам, Владико, гамувати Вашу вірцево-шляхотну оборону покривджених братів.

Усе вищесказане є реальні об'єктивні факти, котрі ніяк не сприяють пропаганді унії на українським терені — вже западто яскраво вмістилася римська церква у свідомості православних українців. І перед тим ніж закликати їх до **приєднання** до **вселенської** (римської) церкви, пропагатори унії мали би працювати, щоб повищі крикливі факти бодай змягчити якимись іншими вчинками й потягненнями.

Повідомлення, що грекокатолицька церква **вертається** назад у своїх обрядах до текстів „першого уніята” — Ісидора мали би православним українцям заїмпонувати й збудити в них більшу охоту до унії, але це якраз не імпо-нує так само, як і сталі закиди, що українське православіє має забагато москоського намулу. Коли порівняємо це наше православіє з церквами східними, котрі не були під московським впливом, то переконаємось, що той намул не такий уже страшний, і позбавитись тих чисто зовнішних обрядових незначних подробиць буде багато легше, ніж грекокатолицькій церкві відкинути такі характеристики для усієї римокатолицької церкви прикмети як целібат та багато иншого. Це зрештою внутрішня справа обох церков і сутевого значіння для унійної акції не матиме.

Православна інтелігенція мусить сказати своє слово, своє пояснення простому народові зокрема, що до зеднання зі „вселенською церквою“. Ми не можемо й не сміємо закривати очей перед фактами в церковній історії. Якраз ті факти свідчать, що до X. стол., як і в добах вселенських соборів римський патріарх уважався лиш одним зі вселенських патріархів, рівним з іншими. І коли в X. стол. відколовся від дійсної, по тодішнім і теперішнім поняттям **соборної** церкви — то з ним не пішов ні один з тодішніх вселенських патріархів, чотири з них залишилися вірними традиціям та постановам якраз вселенських соборів. І коли ці останні припинилися, то, ні один зі вселенських православних патріархів не відважився завести якусь новоту, котра би не була ухвалена всіма останніми. Нотомість римський патріарх, порвавши звязок із іншими в тій самій мірі як і римська апостольська церква, допустив цілий ряд новот, як догматичних так і обрядових навіть уже не питаючись думки інших патріархів і між іншим ту новоту, що проголосив, наче б від його відколотись **чотири** вселенських патріархи, і тому він один являється вселенським патріархом. Таке то трактування цього питання явно перечить духу історії і з ним ні в яким разі не може погодитися православна інтелігенція, бо вона має всі підстави бути переконаною що українська православна церква ніколи не відділялася від вселенської православної східної церкви, тому її нового якогось зеднання не мусить шукати. Бо в розумінню всіх православних вселенською церквою є та більшість (чотири вселенських патріархи), яка лишилась вірною усім постановам вселенських соборів а не та меншість (один римський патріарх), що не хотіла бути рівною з останніми в духу соборів і від них відійшла як в догматах так і в церковній практиці.

Грекокатолики цією свідомістю історії у православних цілком нехтують і закликаючи до „zedнання“ з римською церквою обіцяють, що їм будуть полишені усі обряди й інші особливості православної церкви. Ці обіцянки були колись дані нашим православним предкам, коли їх насильно притягали до унії на всіх просторах Правобережної України. Коли б вони були дотримані, то пощо й куди б вертались сьогоднішні грекокатолики зі своєю обрядовістю й богослужбовими текстами, про такі так старанно подаються вістки? Але припустім, що в наших сьогоднішніх обставинах дані православних за „zedнанням“ обіцянки католики дійсно щиро би хотіли дотримати. Чому однак католики думають, що православні такі наївні й такі церковно неграмотні, що їм цілком вистарчить, коли їм полишать їхні обряди й що вище них, а також й сумніння православія не сягає? Чому католики не хотять усвідомити, що з багатьма найновішими догматами римської церкви, що не мають ґрунту ані в Св. Письмі ані в Св. Переданні — якраз не може погодитись сама психіка православних? Що практики католицької церкви-держави на протязі її історії сильно хитають уявою православних про непогрішимість. Питання цього характеру не мали б чіпати саме провагатори унії, бо вони розятрують пристрасти з обох сторін, нікого ніхто не переконає й до порозуміння і спокою, якого так потребує український нарід, це не наближає.

В своєму листі Ви показуєте, Високопреосвященніший Владико, на великі користи, які православні придбалиби від приєднання до римської церкви й згадуєте про ті різні сили якими диспонує ця остання й які могли би стати в пригоді при відбудові української церкви. Що-до користи взагалі, то вони є дуже неясні і спірні. Що-до сил, котрі є в розпорядженні католицької церкви, то вони завжди працювали на некористь православія, інколи прикриваючись різними християнськими гаслами а частіше цілком одверто, навіть грутально. Приклад — практика з православним населенням бувшої Польщі за благословенної толеранції римської курії. Ці сили й тепер заворушилися в надії, що в хаосі й пустелі духовного життя на Україні, котрі створили большевики,

можно буде дещо придбати й для католицької церкви. Таке поступовання по відношенню до нещасної української православної церкви, вважаємо нецелюгідним і дуже далеким від засад християнської моралі. Зараз на Україні йде о те, щоб відродити в людей релігійні почуття взагалі, нагадати їм про силу, яку дає молитва й єднання з Богом, дати їм вчасну духовну підтримку й потіху, яку може zorganizувати лише Христова Церква. А для успішної праці й скорішого досягнення мети є найкраще використати те коріння, що в народі ще залишилося, будувати на тих фундаментах, що приховані під руїнами знищеної більшовиками церкви. І тут саме була б найкраща нагода іншим християнським церквам прийти православним на поміч і не дуже показувати на зовнішній інтерес в тім, чи ця поміч буде дуже дорого наперед заплачена тою чи іншою формою „з'єднання”. Інакше кожна така „поміч” внесе до нашого церковного безладдя ще більше жалісного ферменту й до втомлених, виснажених грудей борців за відродження українського православ'я засіє ще й огірчення з враження, що де-котрі приятелі, прикриваючись іменем Христа хочуть використати хвилю їхньої слабости й одчаю, щоб відірвати від них тих вірних, що поволі вертаються до християнської свідомости. Розуміється, що вирішувати питання взаємовідносин нашої православної церкви з іншими церквами або лише їх обмірковувати є компетентні лише наші православні ієрархи. Підносимо свій голос лише тому, щоб ці наші ієрархи знали, що в своїй діяльності на відновленні нашої православної церкви та в захисті її чистоти й звичаїв вони можуть завжди опиратись на нашу віруючу інтелігенцію. Кожна небезпека, яка нашому православ'ю загрожує розворушить приспану активність нашої інтелігенції й вона буде завжди готова дати несвідомому простому народові відповідні пояснення.

Бо український народ видав багато мучеників за чистоту й непорушність православної віри в добі страшних переслідувань за першої унії ще більше борців впало за віру Христову за доби більшовицького божевія. Видасть він і надалі певних оборонців прадідівської віри й традиції котрі будуть тим завзятіші, чим більше будуть наступати на православ'є його зовнішні вороги.

Але щиро приєднуємося до Вашого, Високопреосвященнійший Владико, бажання працювати для якнайбільшого порозуміння й згоди між церквами грекокатолицькою й православною в дусі християнської любови в твердій надії, що Ви своїм високим авторитетом забороните, аби деякі гарячі пропагатори унії допускали своїй ревности й відданости Риму вчинків, які б нагадували добу трагічного релігійного розбиття українського народу й боротьби за унію в XVII. столітті.

(Підписи)

Мої відповіді

І. ЯКЕ МОЖЕ БУТИ З'ЄДНАННЯ?

На Вашого відкритого листа відповідаю коротко: Виходите, Павове, зі становища, що я тільки міг мати на думці таке приєднання укр. Церкви до католицької, яке рівнялося б цілковитому підчиненні. Так не є. Поодинокі церкви, лишаючися у зв'язку зі всіма іншими церквами Заходу, можуть заховати дуже далеко йдучу автономію, яку можна назвати автокефалією, бо є цілковитою відсутністю тієї залежності, яка підняє поодинокі єпархії патріархату під власть патріярха. І в нашій гр. кат. Церкві митрополит установляє єпископів та ніяке дисциплінарне право латинської Церкви нас не обов'язує.

Хоч у своїому письмі до православної інтелігенції говорю передусім про порозуміння, яке не було би злукою в одну Церкву, — а таку злуку вважаю можливою тільки колись після довгих обосторонніх зусиль до єдності, — то,

говорячи принагідно про ту злуку, старався я справу так представити, аби ясно виходило, що не тільки ми, греко-католики, не маємо ніякої волі старшувати і накидатися нашим братам, але навпаки, ми готові навіть з власною стратою їм підчинитися, так що й повна злука двох укр. віроісповідань виглядала би так, що радше треба б говорити про підчинення греко-католиків під владу київського патріарха. Очевидно, до такого приєднання ми ставляємо умову, щоби будучий київський патріархат прийняв Вселенську Віру, себто православ'я перших сімох Вселенських Соборів доповнив рішеннями Вселенських Соборів від Х. ст. до найновіших часів.

На інші труднощі, піднесені Панами в листі, відповідаю довшим письмом, якого не маю змоги печатати.

II. ЧИ ПОСТУПУВАННЯ РИМСЬКОЇ ЦЕРКВИ КРИВДИТЬ НАС?

У своєму письмі з квітня 1942. р., Ви, Панове, помістили твердження яке мушу спростувати. Твердите, що Ап. Престол через Варшавського Нунція порадив мені гальмувати свою оборону покривджених братів православних на Холмщині і уважаєте цю подію за доказ, що „експонентом римської Церкви на Сході Європи було завжди польське католицтво” та що „воно репрезентувало Рим. Церкву, переслідуючи православних і руйнуючи їх церкви” Супроти того твердження мушу заявити, що ніяким актом, ні безпосередньо, ні через Варшавського Нунція не відзивався Ап. Престол до мене в справі моєї оборони православних і з ніякої його заяви не можу судити, що мого поступування не одобрив. Тому не бачу причини, яка могла би Панів наклонити польську владу (нецерковну) uważати в справі переслідування православ'я експонентом римської політики супроти православ'я, а не радше прилюдну заяву церковної влади гр. кат. Церкви. Церковна влада польська, хоч, може, користалася, перебираючи православні церкви, не видала одначе ніякого осуду в тій справі. І, здається, перебирала лише такі церкви, які давно були латинськими костелами. Це пишу, не щоби боронити латинську єрархію, чи польський уряд, але для об'єктивного представлення.

В своєму письмі про переслідування православних, приписав я його секті масонів, яка завсіди рада компромітувати церковну владу. Пізніше мав я нагоду переконатися, що моє твердження більше відповідало дійсному станowi речі, ніж я це знав, пишучи цей лист. Помиляється, Панове, приписуючи переслідування православних в Холмщині і на Волині Ап. Престолом. І на своє твердження не можу б Ви знайти ніякого доказу. З цієї помилки не роблю я Вам одначе ніякого закиду. Але звертаю Вашу увагу на ці події і Ваш суд про них, щоби вказати на цю обставину, що, може, нераз судите про поступування Рим. Церкви під вражінням того, що про Неї говорять або пишуть вороги християнства, якими є масони, або вороги кат. Церкви, а не приймаєте того, що про Рим. Церкву і її вплив на нас говорять Вам українці, яким не може нічого закинути зі становища укр. патріотизму.

Не хочу робити ніяких закидів, але не можу здержатися від уваги, що ми, греко-католики, мали би, може, більше права до того, щоб Ви вірили нашим словам, ніж ті, яким нераз вірите. А це говорю, не щоби „поставити на своїм”, але щоби Вас переконати, що може не всі Ваші відомості про Західну Церкву є оперті на глибших дослідях.

Щодо нас греко-католиків, то без власної хвалби мусимо піднести, що від 300 літ справа з'єдинення церков є головним предметом так найповажніших дослідів наших учених як і найгорячіших побажань наших патріотів. Навіть у випадку, якби в історії ми одні були винні всьому тому, над чим вискажете такий глибокий жаль, то ще наші змагання і бажання церковної єдності заслуговували би з Вашої сторони бодай на об'єктивний розгляд наших тверджень.

III. АРГУМЕНТИ З ІСТОРІЇ.

У своєму письмі опираєтеся, Панове, передусім на свідостві історії. Мені здається, що коли бажаємо порозуміння і згоди поміж різними укр. віросповіданнями, то, може, ліпше було би лишити на боці аргументи з історії. При кожному помиренні, навіть тоді, коли цілком не йде про злуку і приєднання, муситься на першому місці сказати з обох сторін: „Забудьмо"! А Панове волили б сказати: „Ми вам не забудемо"! Хоч такий вступ не заохочує до дальших старань про помирення, не беру однак цієї відповіді так трагічно, коли з Вашого письма довідуюся, що йде про історичні факти з початку XVII., а навіть і з X. ст. Бо не можете, Панове, на серію робити нас відповідальними за ті факти. Хоч нерадо, але по Вашій волі діткнуся і історичних подій.

На вступі дозвольте однак на дві уваги:

Історію Берестейської Унії знаєте, Панове, з письм істориків, які усі, або майже усі, були не тільки засадничими ворогами з'єдинення церков, але й ворогами укр. народу. Коли мусите поправляти їх тези щодо укр. народу, Запоріжжа, Мазепи, гетьманів, тощо, — то чому не вважаєте потрібним перевірювати їхні історичні твердження про з'єдинення церков?

По друге: Якщо маємо ужити історичних аргументів, то уживаймо тільки таких ноторийних фактів, яких ніхто не може заперечити. В обороні з'єдинення церков наведу таку подію: Ціла єрархія київської провінції, до якої належала Україна і Біла Русь, на Соборі в Берестю Литовським постановила була зірвати з царгородською церквою і з'єдинитися з Ап. Римським Престолом. Панове є той думки, що „вирішувати питання взаємновідносин православної церкви з іншими церквами, або лиш їх обмірковувати, є компетентні лише: православні єрархи". (З. ст. 5. ал.). Якби єрархи київ. провінції були мали в XVI. ст. інтелігенцію, вірну тому принципові, то історичні події зв'язані з Берестейським Собором були б розвинулися по іншій дорозі. Коли ж, Панове, принцип цей примінюєте до єрархів XX. ст. і до себе, то чому не примінюєте його до єрархів київської провінції в XVI. ст.?

Що єрархи поступали тоді по внутрішньому переконанні й не уяляли чужим намовам, найліпше це доказує та обставина, що єпископи львівські і перемишльські відступили від рішення своїх товаришів на Берестейському Соборі.

Історичні події X. ст. що їх, Панове, наводите, не є ноторийними історичними фактами і такими їх не визнаю. Твердите, Панове, що в часах перших сімох Соборів римський патріарх уважався за звичайного вселенського патріярха і був рівним з іншими. Дозвольте, Панове, увагу, що вселенський патріярхом називався тільки один, царгородський, а решта, себто александрійський, антіохенський і римський ніколи не уживали цього титулу і фактично ніяка патріярша власть не розтягалася на цілу Церкву. Рим. Архієрей, не як патріярх Заходу, а як Римський Архієрей і наслідник Петра, не тільки, що сам собі приписував власть над іншими, але ті інші йому ту власть признавали. Я можу навести багато випадків, де Рим. Архієрей складав з престола й царгородського патріярха. Багато є теж випадків, де царгородські патріярхи відкликувалися до Риму, як до найвищої інстанції. А чи знайдете, Панове, які тексти, що доказували б, аби котрий з Римських Архієреїв, або взагалі якийнебудь єпископ зах. Церкви визнавав царгородського патріярха зверхником і відкликувався на його рішення? Чи знайдете, Панове, випадок, в якому царгородський патріярх складав з престола Рим. Архієрея? До Рим. Архієрея відкликувалися Василій Вел. Йоан Золотоустий, Атаназій Вел. А можу навести й уступи з їх творів, в яких вони цілком виразно признають формат судової власті над цілою церквою у Рим. Архієрея.

ІЩЕ ОДНА МОЯ ВІДПОВІДЬ.

Відповідаючи на відкритого листа, одержаного з, мушу передусім Вп. Панам, що підписались на цьому листі, подякувати за уступ, в якому, Панове, погоджуєтесь на мою думку, що українцям треба якнайближчого порозуміння і згоди між різними українськими віроісповіданнями в дусі християнської любови.

У своєму письмі „До української віруючої православної інтелігенції” нічого більше й не хотів я, як тільки такого зближення і взаємного пізнання. Бо його уважаю необхідним до осягнення національної єдності. Я свідомий цього, що „злука греко-католицького” і „українських православних віроісповідань” це справа хіба дальшої майбутности.

Панове звернули увагу головню і лише на те, що зближення і взаємне пізнання може колись довести до з'єднання. Та цілим своїм письмом доказуєте, що з'єднання для українського народу було б шкідливе. Цю шкідливість доказуєте на основі історії. З історії Берестейської унії переходите до історії цілої Церкви від X. ст. та кажете, що „не можете і не смієте закривати очей перед фактами з церковної історії”. Якщо це сказане в такому зміслі, що православні гр. католикам ніколи не забудуть не тільки того, що сталося в Польщі від Берестейської унії, але й того, що у Візантії діялося від X. ст., то така відповідь на моє простягнення руки до згоди зовсім не заохочує.

Та без огляду на суб'єктивну сторону справи — з чисто об'єктивного становища позвольте мені, Панове, завважити, що хто бажає працювати для найбільшого порозуміння і згоди поміж церквами, той не повинен висувати на перший план взаємні закиди з давньої минувшини. Що діялося тому 300, 800, чи й 900 літ, того уже не змінило! І коли при чому можна повторити загальнолюдське гасло кожної згоди і кожного поєднання: „Забудьмо!” то особливо треба видвинути його при історичних подіях з X. ст. Якщо ті події мають на українську дійсність у XX. ст. такий могутній вплив, що роблять неможливим усяке релігійне порозуміння, — то неможливе і національне порозуміння українців. Панове кажуть, що найновіші догмати римської Церкви і її практики вирождж її історії є такими, що „питання такого характеру не мали би чіпати саме пропагатори унії, бо вони роз'ятрують пристрасти з обох сторін” (стор. 4. 11. стр. згори). Коли в розмові з братами про поєднання чи навіть тільки про порозуміння церков не можна доторкнутися питань догматики і практик католицької Церкви, то про поєднання взагалі не можна говорити. Бо при поєднанні науки і практики обох Церков — то сутєві питання. По нашій думці, гірше роздразнюють пристрасті, коли порушується питання чи болячки з історії. Чи не так думаєте, Панове? Мені здається, що ті, які бажають порозуміння і згоди (не з'єднання, а тільки порозуміння) мусять про минувшину не згадувати, — навіть тоді, коли її не хотять й простити. Бо що ж нпр. ми греко-католики з XX. ст. винні тому, що наші предки з XVI. і XVII. ст. завинили? Що ж ми тому винні, що сталося в X. і XI. ст.? Панове, не питаю, чи це справедливе, а тільки чи це психологічно оправдане, коли чоловікові, братові, який приходить до Вас, простягаючи руку до згоди, і тим самим каже: „Забудьмо” — відповідається: Нам не вільно забувати про події XVI., а навіть і X. ст.! Ми не забудемо того, що сталося на Білій Русі, в Москві, Києві, Візантії... Трудно у такій відповіді знайти заохоту до дальшого, хоч би й як неспілого слова. Але коли обстоюється тезу, що національне з'єднання — то для нас безумовний постулат теперішньої хвилі, — а для національного поєднання конечно бодай порозуміння і згода, коли вже з'єднання немислиме, — то все ж таки не треба зражатися навіть упокорячими відмовами.

Зводите, Панове, справу порозуміння на поле історії. Хоч нерадо, та всетаки зйду і я за Вами на це поле.

Передусім мушу просити прийняти до відома ось таке спростування наведеної Вами події:

Пишете (на 2. стор. 5. стрічка): „Ап. Престол... пішов так далеко, що... через нунція порадив вам (себто мені) гамувати оборону покривджених братів”. Для історичної правди мушу ствердити, що Ап. Престол ніякої інтервенції в справі тієї оборони не зробив, себто нічого не радив мені, нічого не передавав. Я готов би це своє твердження поперти словом честі, або й присягою.

Коли вже маємо говорити про історію, то смію зробити таку пропозицію: Поминаймо усі дрібніші події, які у різних істориків можуть і мусять бути різно наświetлювані, а наводім тільки такі події, на які усі історики мусять погодитися, себто — події загально знані і загально признані, — події ноторійні. Я навіть посмів би таке запропонувати: Якщо йде про історичні події, то нехай обі сторони наперед згодяться, що так а так сталося. Відтак, після признання історичної події, будемо її з обох сторін об'яснювати, інтерпретувати, — боронити, чи оскаржувати. Чи годитеся, Панове, на таку процедуру? Я готов цілу історію на тій підставі передискутувати, цілу історію візантійської Церкви та Берестейської Унії. Здається мені, що при добрій волі — а мушу признатись, що мимо двох незаохочуючих уступів у листі Панів, ні на хвилю не сумніваюсь про добру Вашу волю, — зможемо таки порозумітися, коли вже про поєднання нема мови...

Наводите, Панове, у своїому письмі деякі події. Та заки на кожну з них зокрема стану відповідати, pozwolte мені навести одну лише подію і просити про признання її дійсности та Вашу інтерпретацію. Фактом є, що Берестейську унію заключили усі єпископи київської церковної провінції, до якої належала і ціла Біла Русь. Двох єпископів, львівський і перемиський, цюкнули відтак своє Слово. Від Берестейського Собору усі інші єпископи київської провінції тривали при рішенні цього Собору. Апологію поступовання української єрархії XVI. ст., себто докази, що правильно вона поступила, — (думаю, що вільно її назвати українською, хоч тоді не було ще звичаю уживати терміну „український” для означення нашої національности) — позволю собі особі представити. Т. зн., не вхожду тепер у питання, чи єпископи мали справедливу причину, так поступити, чи ні. Панове скажуть: „Неправильно поступили”, — але це іншого роду дискусія; сьогодні не входім у це.

Тепер моя інтерпретація історичної події: Коли б єпископат київської провінції мав таких вірних, якими Ви є, Панове, то рішення Берестейського Собору було б принесло Церкві і народові необмежені користі. Бо Ви пишете (5. ст. 17. стрічка згори): „Розуміється, що вирішувати питання взаємовідносин нашої православної церкви з іншими церквами, або лише їх обмірковувати, є компетентні лише наші православні єрархи”. Наколи б вірні XVI. і XVII. ст. були своїм єпископам такі послухні, то історія з'єднання церков була би пішла іншими дорогами... Чи годитеся на це твердження?

Може дехто з Вас скаже: Єрархи XVI. ст. зрадили православну церкву і заслужили на те, щоб нарід не послухав їх. Тут переходимо на дискусію, яка логічно повинна слідувати після моєї апології; — до цього питання ще вернусь. Очевидна річ, (— між нами неначе такий уклад): Признаючи дійсність події, вільно Вам наświetлювати її, як хочете. Але на ядерний закид даю вже сьогодні ядерну відповідь: Наші єрархи з XVI. ст. не могли зрадити своєї Церкви і віри, вертаючись до того стану, чи до того православ'я, яким було православ'я св. Отців східної Церкви від Василя В. до Теодора Студита і ще далі, себто до

православ'я вселенського, або православ'я східного, з'єдненого з Ап. Римським Престолом.

Наведу ще одну подію з історії нашої Церкви: Митрополит Ісидор, якого, Панове, у своєму листі називаєте „першим уніятим”, а про якого я скажу, що був одним київським митрополитом, котрого вплив і значення сягало дуже далеко поза межі його єпархії, і просто єдиним митрополитом київським, якого не може поминути ніякий історик западної Церкви, говорячи про визначних людей XI. ст. — він, Ісидор був прийнятий цілою київською Церквою. І спротив, чи бунт супроти нього зайшов тільки в московській церкві, і то спротив не з боку єпископів, чи народу, а тільки з боку московського великого князя. Чи признаєте, Панове, дійсність цієї події?

А тепер моя інтерпретація: В Україні були ще живі традиції Володимира Великого і тих всіх єрархів, які вводили у книги церковні службу перенесення мощей св. Николая Чудотворця з Мира у Барі. В Україні, так як і сьогодні, розумніші люди бачили тоді, що будучність народу в злуці зі Заходом, бо тільки ця злука всилі відмежити достаточню нарід від сусідів з півночі та північного заходу. Вони розуміли, що тільки релігійна зв'язь може забезпечити на майбутнє зв'язь з культурою Заходу, бо Захід не признає нас як своїх, як довго будемо у віроісповіданні зв'язані з Азією. І не маємо іншого способу навіязати зв'язі з західною культурою, як тільки за помічю якогось безпосереднього зв'язку, що перескочив би найближчих сусідів зі Заходу. А таким зв'язком може бути тільки релігійна зв'язь.

Я міг би навести і більше подій, що загально признані, з історії Візантії. Але коли, Панове, самі наводите такі факти з церковної історії... „які свідчать, що до X. стол. як і в часах вселенських соборів, римський патріарх уважався лиш одним зі вселенських патріархів рівного з іншими. І коли він в X. стол. відколовся від дійсної, по тодішнім і теперішнім поняттям **соборної** Церкви, — то з ним не пішов ні один з тодішніх вселенських патріархів. Чотири їх лишилися вірними традиціям та постановам якраз вселенських соборів. І коли ці останні припинились, то ні один зі вселенських православних патріархів не відважився завести якусь новоту, котра би не була ухвалена всіми останніми. Натомість римський патріарх, порвавши зв'язок із іншими в тій самій мірі, як й римська апостольська церква, допустив цілий ряд новот, як догматичних так і обрядових, уже не питаючись думки інших патріархів”. Однією з таких новот було між іншими і само проголошення, що ніби то **чотири** вселенські патріархи відкололись від нього, а не він від їх, „і тому тільки він один являється вселенським патріархом”. „Таке трактування — кажете, — явно перечить духу історії” (стор. 2—3).

Якби ми були прийняли запропоновані мною принципи, або подібні, Панове були би може інакше схопили, чи представили історичні події. На таке загальне представлення, яке, Панове подаєте, мушу сказати, що цього факту не признаю.

Передусім мушу зауважити, що поділ Церкви на 5 патріархатів, чи радше теорія 5-х патріархів зачалася щойно в VII. стол. Дальше, що ні один з патріархів не називався „вселенським” крім одного царгородського.

Зрештою візантійська церква не була ніким признана „апостольською церквою”. Бо перший єпископ Царгороду Митрофан є майже легендарною фігурою, а мав жити під кінець III. ст. Далі треба ще зауважити, що антиохенський, александрійський і єрусалимський престоли, з котрих тільки два останні були апостольськими престолами, були досить неохоче приневолені визнавати якусь зверхність царгородського патріарха.

А тепер моя відповідь на наведені Панами факти, які я не признав дійсними подіями.

Всі ми, так православні, як і вірні католицької Церкви, визнаємо у символі віри — „єдину, святу, соборну і апостольську Церкву”. А коли є Церква **єдиною**, то цілком правильно розумієте, Панове, коли факт розділення двох Церков поясняєте лише так, уважаєте за конечні і одиноко можливі обяснення, що одні від другої, як Панове кажете, — „відколося”. І я так думаю, і признаю, що так є. Ніколи не можемо представляти тієї справи, як тільки так, що з двох суперечних понять про церкву і з двох різних віроісповідань тільки одно є те, що відколося і одно те, від котрого відколося.

Твердите, Панове, що Рим відпав від Царгороду. А ми твердимо, що Царгород відпав від Риму. Доказуючи свою тезу, одна сторона другій слухності не признає. Звернім увагу радше на факт, на який всі погоджуємося, що церкви розійшлися, а решту своїх тверджень стараймося доказати. З обох сторін мусимо предложити свої докази і ці докази важитимемо, щоб побачити на яку сторону перехилиться вага.

Скільки ж наведете, Панове, текстів св. Отців, які доказували би, що Царгород уживав якогось судовластя над Римом і всіми западними єпархіями? А ми наведемо Панами, як схочете, навіть й кількесот таких текстів, які доказують нашу тезу.

Скільки наведете, Панове, Римських Архієреїв, які признавали би зверхність царгородських патріархів? А ми наведемо Вам принаймні кільканадцять царгородських патріархів, що признавали зверхність Рис. Престолу.

Скільки царгородських патріархів назвете, Панове, що самі собі приписували апостольську власть над цілою Церквою? А ми Панами наведемо кількадесять Римських Архієреїв перед IX. ст., які собі приписували таку апостольську власть.

Скільки наведете, Панове, Римських Архієреїв, зложених з престолу царгородськими патріархами? А ми наведемо бодай п'ятьох царгородських патріархів, зложених з престолу Римськими Архієреями.

Скільки наведете, Панове, випадків, де Римський Архієрей відкликувався б до верховної влади царгородських патріархів в справах судових або з просьбою о поміч? А ми наведемо кільканадцять випадків такого відклику, чи прохання у відворотному порядку.

Щодо кожної з наведених точок можна би, а може й треба б правдивих розправ. Позвольте, Панове, що на разі відложимо їх на пізніший час. Маю намір написати історію Царгородської Церкви на основі джерел самих тільки грецьких і візантійських істориків чи письменників; очевидно, може бути тільки мова про ядерне представлення або наведення ряду фактів, чи текстів.

Мушу однак признати, що волів би я уникати всякої дискусії про історію. Я зійшов на неї, повинуючися тільки Вашій волі. По мойому більше матеріялу дає досліджування способу поступування і життя обох Церков, або сказати б радше: шукання відповіді на питання, котра з двох церков є подібнішою у своєму житті і поступуванні до Вселенської Церкви перших десяти століть.

Твердите, Панове, що Римська Церква допустилася „цілого ряду новот, як догматичних так обрядових” і уважаєте то за знак, що Рим відколовся від Царгороду. Об'єктивний дослідник мусів би спитати, чому саме Церква перших десяти століть так боялася усякої новоти, — чому нпр. на Вселенських Соборах поодинокі Архієреї протестували проти нового проголошення якоїсь правди віри, тоді, коли таке проголошення було, як здавалося навіть потрібним для перестороги вірних перед якоюсь новою ересю? Наведіть, Панове, будь ласка, бодай кілька текстів, де якісь церковні Отці або письменники не боялися усякої новоти. (Під

новотою, очевидно, мусимо розуміти якусь нову науку, незгідну з дотеперішнім переданням).

Кажете, Панове, що Римські Архієреї „допустилися цілого ряду новот так догматичних, як й обрядових, не питаючися думки інших патріархів...” (З. стор.).

Якщо йде про обрядові зміни, то запитаю, чи московський патріарх Нікон, або київський митрополит Петро Могила, ці оба великі реформатори обряду і церковного життя, не впровадили ніякої обрядової новоти і чи при її введенні питали хоч би тільки східних патріархів, бо, думаю, що напевно не питали Римського Архієрея? А щодо догматичних новот, то будьте добрі, Панове, наведіть, бодай одну науку, новопроголошену чи здефініовану Римською Церквою, яка була би противна традиції перших десятих століть. Вдоволюся наведенням з Вашої сторони бодай десятих текстів середньовіжних Отців Церкви, або письменників Церкви, які могли би доказати, наче б то Церква перших 10. століть учила, що: 1) Нема і не повинно бути з Божої установи зверхного і видимого наставника цілої Церкви. 2) Що Римський Архієрей не є головою церкви і не має ніякого примау стовласти. 3) Що душі померших не можуть терпіти ніяких кар в чистилищі. 4) Що Божий Син не має ніякої участі в походженню св. Духа, себто що Дух св. не походить ні від Отця і Сина, ні від Отця через Сина.

Якщо Панове маєте ще якісь інші закиди проти поступування Римського Архієрея, то прошу навести ті закиди і докази на них. Щоби улекшити Панам цю роботу, представлю ядерно закиди, роблені Римові царгородським патріархом Керуларієм. Може котрийсь з тих закидів схочете Панове, піддержати.

На вступі однак того, нажаль, досить довгого каталогу мушу перепросити, що мимо волі, я всетаки мусів доторкнутися тих догматичних питань. Оправдуюся тим, що, як кажете, найновіші догми римської церкви, є нібито того роду, що не мають ґрунту ні св. Письмі, ні в св. Переданні і на них не може погодитися сама психіка православ'я. Про ці питання кажете, Панове, що вони „роз'яструють пристрасті з обох сторін”. Так говорили ви, Панове, спираючись на супозиції, що я в своїх письмах мав на думці повне з'єднання церков. А коли в дійсності мав я на думці передусім порозуміння, конечно для національної єдності й тільки в далекій перспективі згадував про з'єднання та коли тепер вже про повне з'єднання не може бути й мови, бо нам, греко-католикам, православні ніколи не забудуть ні своїх, ні закидів візантійської церкви, то може, Панове, за зле мені не возьмете, що з Вашої волі заговоривши про догматичні та обрядові новоти, введені Римом, я мимо волі мусів доторкнутися того предмету, що, як кажете „роз'яструє пристрасті”.

(Далі буде).

ЗАРЯДЖЕННЯ І ОПОВІСТКИ

У СПРАВІ МЕТРИКАЛЬНИХ ПОСВІДОК ДЛЯ РОБІТНИКІВ.

МО. ч. 1148.

Доходять тут вістки, що Отці-Душпастирі, виставляючи метрикальні посвідки для робітників, які виїжджають, або виїхали вже до Німеччини на роботи, жадають за це надто високих оплат, навіть до 20 зол. за одну посвідку. Тому Митрополичий Ординаріат звизає **уже вдруге** Отців-Душпастирів не робити дотичним робітникам ніяких труднощів при видаванні метрикальних посвідок і не жадати за виставлення їх більших оплат, як виносять кошти за друки. Зловживання будуть строго карані.

Від гр. нат. Митрополичого Ординаріату
у Львові, дня 12. березня 1943.

ПУБЛИЧНА КАНОНІЧНА НАГАНА.

МО. ч. 1223.

За самочинне шкідливе ділання на шкоду співбрата-священника, а тим самим за важке порушення привілею канону, уділяє оцим Митрополичий Ординаріят **о. Іванові Зрада**, завідателеві Вибранівки, публічної канонічної нагани, п'ятнуючи тим чином цей негідний священника поступок. Водночас подається до відома, що згаданий священник, з хвилею одержання грамоти, якою переноситься його з Вибранівки до Станковець (дек. Миколаївського), обложений **суспензою**. Ця суспенза тратить обов'язуючу силу з хвилею впровадження його в урядування на новому місці праці.

Від гр. нат. Митрополичого Ординаріату
у Львові, дня 12. березня 1943.

У СПРАВІ ДЕЛЕГАЦІЙ.

Митрополичий Ординаріят поручає поучити вірних, де цього треба, про ось що:

При щорічних візитаціях деканальних мають наші вірні нагоду щиро й отверто висказати перед о. Деканом свої потреби, прохання чи зажалення. О. Декан поінформований відси про всі справи парохії. Й тому то, коли приходить до Митрополичого Ординаріату яка справа, відсилається її звичайно до провірення о. Деканові. Через те й прилюдно вказаною річю є звертатися вірним у трудних і ширких справах в першій мірі до свого о. Декана. Вислати письма просто до Владики-Митрополита, без відома й думки о. Декана, є тому непорядно, бо всеж-таки відсилається відтак справу для засягнення оціні о. Декана, а це забирає чимало часу.

Помиляються вірні, коли думають, що найскорше й найлекше буде поладжена їх справа, якщо вишлуть до Львова делегацію. Депутація може осягнути стільки саме, скільки осягнути може їх письмо, вислане до М. Канцелярії, — а письмо можна вигідніше і таньше вислати. Тільки в дуже виїмкових справах була б оправдана делегація.

Якщо Владика-Митрополит потребує яких інформацій з парохії, то посилає по них о. Декааа на місце. Це є правильна дорога до поладження справ.

Коли парохія опорожниться, старається про неї звичайно більше священників, а Владика-Митрополит вибирає з них того, що є там найвідповідніший. Це Богом дане йому право; на це й є. Він знає своїх священників і за все відповідає перед Богом. Просити можна всім і за всіх, але вибір треба полишити Владиці і вибраного священника треба прийняти як посланого від Бога. Священники, що стараються про парохію, мають доступ до свого Владики чи то безпосередньо, особисто, чи то посередньо, за помічю письма. Отже не потребують до цього ніяких депутацій, особливо ж таких, де то парохіяни „тільки цього одного собі бажають, а іншого не хотять”. Бо це є вже перевернений порядок, — це диктат, що касує право Владики-Митрополита. А на священника спадає тоді підозріння, що це він вислав делегацію; — такою дорогою душпастирі до свого стада не входять!

Прив'язання парохіян до своїх душпастирів є гарною прикметою, але й до свого Владики-Митрополита треба мати повне довір'я, що у всьому, що він робить, хоче якнайліпше послужити своїм вірним.

Від гр. нат. Митрополичого Ординаріату
у Львові, дня 20. березня 1943

**REGIERUNG
DES GENERALGOUVERNEMENTS
DER STAATSSSEKRETÄR**

Krakau, den 30. März 1943.

Akt. Z.

An den

Herrn Metropoliten der griech.-kath. Erzdiözese Lemberg,

L e m b e r g
St. Georgsplatz.

**Betr.: Unterabteilung Kirchenwesen
Hier: Anerkennung der ukrainischen Feiertage
in Generalgouvernement**

Die endgültige Errettung Europas vor der bolschewistischen Gefahr erfordert auch den Einsatz aller Kräfte der ukrainischen Bevölkerung im Generalgouvernement. Die Sicherung der Ernährung sowie die Steigerung der Produktion ist von entscheidender Bedeutung. Hinter diesen Erfordernissen müssen alle anderen Erwägungen zurücktreten. Auch die bisherige Regelung des Feiertagsrechts kann in den durch den Erlass vom 5. April 1941. gezogenen weiten Grenzen nicht aufrechterhalten werden. Vielmehr muss die Zahl der Feiertage, an denen die ukrainische Bevölkerung das Recht auf Arbeitsruhe hatte, entsprechend der im Reich schon seit längerer Zeit getroffenen Regelung erheblich eingeschränkt werden.

Mit Befriedigung habe ich feststellen können, dass die griechisch-katholische und die orthodoxe Kirche auch in dieser Frage den kriegsbedingten Notwendigkeiten Rechnung tragen und einer Beschränkung der kirchlichen Feiertage grundsätzlich zugestimmt haben. Ich betone nochmals ausdrücklich, dass die nur für die Dauer des Krieges getroffene Regelung keinen Eingriff in das kirchliche Feiertagsrecht darstellt, sondern lediglich das Recht der Bevölkerung auf Arbeitsruhe an diesem Tagen mit Rücksicht auf den notwendigen Arbeitseinsatz Einschränkungen unterwirft.

Im einzelnen ordne ich unter Aufhebung meines Erlasses vom 5. April 1941. über die Anerkennung ukrainischer Feiertage im Generalgouvernement folgendes an:

- 1.) Angehörige der griechisch-katholischen und der orthodoxen Kirche sind an folgenden Tagen von der Arbeit freizustellen:
 - a) 7. Januar Weihnachtsfeiertage (Risdw Chrystowe),
 - b) 8. Januar Weihnachtsfeiertage (Sobor Pretschystoji Bohorodytzi),
 - c) 19. Januar Theophanie-Gotteserscheinung (Bohojawlenja Hospodnje),
 - d) Ostermontag (Switlyj Ponedilok),
 - e) Pfingstmontag (Preswiatoji Trojtzi).

Sofern im Einzelfall einer Freistellung von der Arbeit an diesen Tagen staatswichtige Gründe entgegenstehen, ist der Behördenleiter oder Betriebsführer berechtigt, eine abweichende

ХРОНІКА

ІМЕНУВАННЯ

о. Др. Глинна Лев — віцеофіціалом Церк. Суду. І. інст.

ДУШПАСТИРСЬКІ ПОСАДИ ОДЕРЖАЛИ.

- о. Дякон Роман у Кропивнику, дек. Калуського.
- о. Др. Максимець Волод. у Семигинові, дек. Любінецького.
- о. Тиховський Лев у Богатківцях, дек. Зарваницького.
- о. Журовський Василь, в Убині, дек. Милатинського.
- о. Табінський Петро у Старому Селі, дек. Винницького.

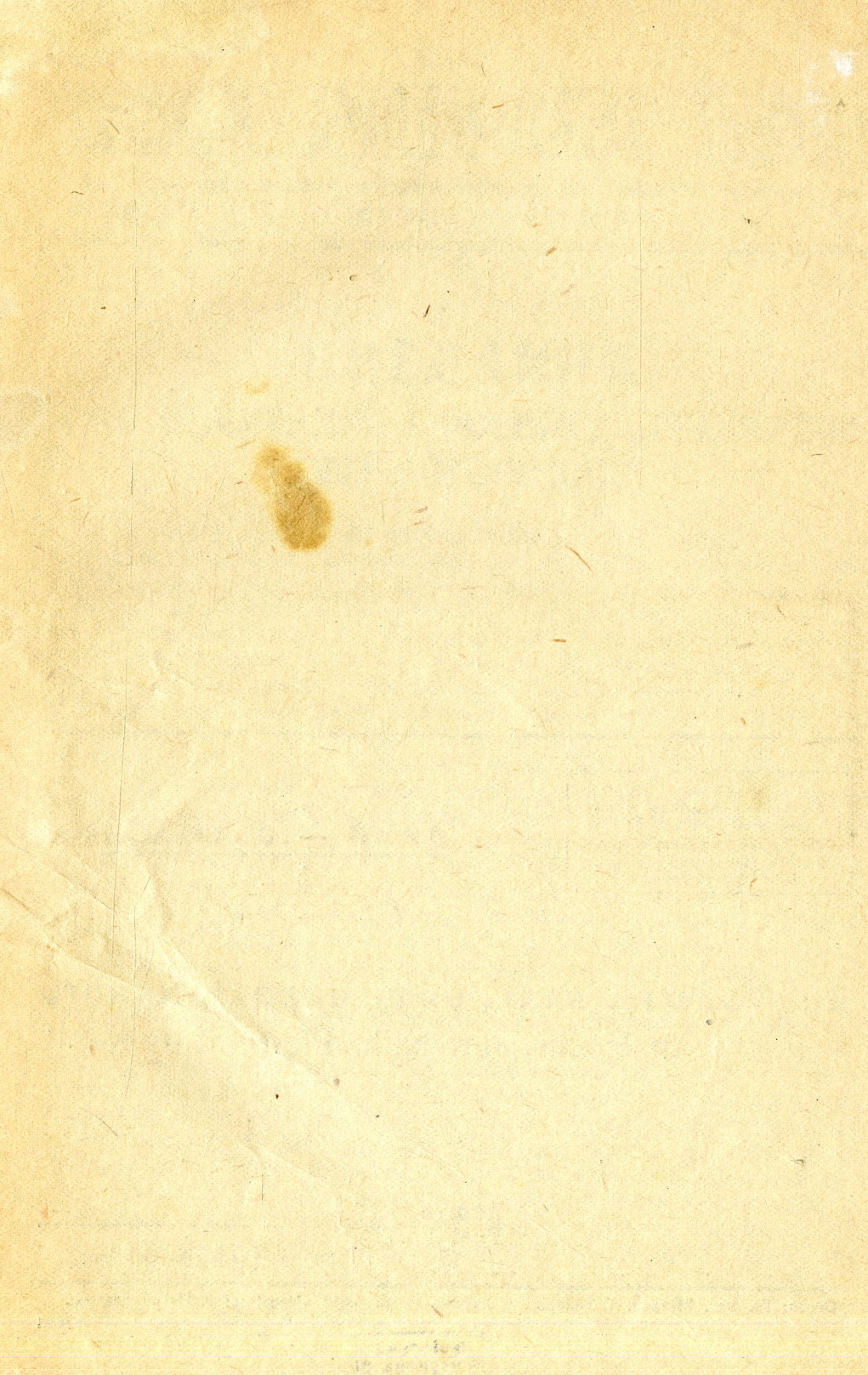
ПОМЕРЛИ

- о. Коструба Теофіль, ЧСВВ. — 4. III. 1943. у Львові.
- о. Пилипець Петро, парох Підлісок, дек. Яричівського 13. III. 1943.
- о. Дзерович Юліян, Поч. Крилош. М.К., Професор Богосл. Академії у Львові — 8. IV. 1943. у Відні.

Їх душі поручається молитвам Духовенства АЕпархії.

Імена їх вписані в АЕпархіяльний Пом'яник.

71100
P.56 1943 23-4

На давець:
Канцелярія гр. кат. Митр. Орди-
наріату. — Львів, Пл. св. Юра 5.

Absender:
Gr. kath. Metropolitan - Kanzlei,
Lemberg, Georgsplatz 5.

ДРУК — DRUCKSACHE

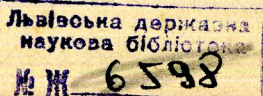
До Всеч. гр. кат. Уряду парохіяльного
An Hochw. gr. kath. Pfarramt

пошта _____
Post _____

(Дистрикт Галичина — Distrikt Galizien)

Видає: Гр. кат. Митроп. Ординаріат у Львові. За редакцію відповідає: о. Петро Дзедзин.

40438

ЛЬВІВСЬКІ АРХІЕПАРХІАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

РІЧНИК LVІ.

ЛЬВІВ, ТРАВЕНЬ 1943 р.

Ч. 5.

ПОСЛАННЯ ПРО ПОЧИТАННЯ І ПОСВЯТУ СЕБЕ ПРЕЧИ- СТОЇ БОГОРОДИЦІ.

У нашому обряді віддає св. Церква Пр. Д. Марії найвищу честь, після тієї чести богочитання, що належить Всев. Богу в Тройці єдиному. Почитає Пр. Діву вище усіх патріархів, пророків, вище Апостолів і всіх Святих, а навіть вище Безплотних Сил Небесних. Тому вже Отці Церкви шукали способу, як учинити це почитання Пр. Богородиці якнайусильнішим і якнайбільше відповідним усім потребам людей. Тому то крім усіх празників в честь Богор. й усіх, таких численних і таких зворушливо гарних молитов, якими уми і серця людей звертаються до тієї Небесної Матері, забажали вони почитати Преч. Діву і нелітургійним культом, себто культом, що виходить поза рами літургійних молитов Церкви. Таким культом являється присвячення Богородиці цілих місяців в році. Таке почитання не відповідає первісній обрядовій думці, котра присвячує Богородиці поодинокі дні, празники і молитви без огляду на місяці, в яких припадають. Виразно зазначену волю цілий місяць, — місяць серпень — посвятити Богородиці маємо в установі перед- і попразденства Успення. Бо родом передпразденства цього свята є піст, яким мають вірні приготувитися на цей Богородичний празник. А хоч попразденство Успення не могло, по обрядовим звичаям нашої Церкви, продовжатися два тижні, то, установою особіного Богородичного, меншого празника Богородиці: „Положення чесного Пояса” виразно назначена думка продовжати хоч би й необрядовими молитвами попразденство аж до кінця місяця. Ця думка візантійського обряду ще з-перед віків відповідала пізнішій, але тотожній практиці посвячувати місяць травень культові Богородиці. Ця практика приймається у нас так загально, що можна сказати, що ціла наша Церква придержується їй. Без ніякого досі рішення церковної влади, на підставі бажання самих вірних, заводиться по парохіях звичай через цілий місяць травень відправляти якусь Богослужбу, посвячену Марії, яку обряд дозволяє відправляти поза літургійними часами, при якійнебудь нагоді християнського життя, себто Акафист, Молебень, Параклис, тощо. Ця практика так подобається вірним, що люди горнуть на майські богослуження так, наче в дуже популярні та улюблені празники. А утверджені в любові до Пр. Д. Марії, відносять стільки користі для цілого християнського життя, що без ніякого обоману вертаються на майські Богослуження, потягнені тими невидимими в'язами, які дучать душу з небом за посередництвом Тієї, що Її так радо називають своєю Небесною. Ці невидимі зв'язи душі з небом є може головною справою

в цілому христ. житті й тому практика цього другого місяця, посвяченого в на-
дій Церкві, культові Марії стається такою, що про неї люди дуже дбають.

В лютих часах світової війни, в яких приходиться зносити більші тер-
піння, очі християн чимраз частіше звертаються до Пр. Д. Марії, очікуючи від
Неї заради й помочі та поручаючи Її опіку над терплячими людьми, як теж
і справу світового миру, в якій ніхто з людей не бачить ніякої розв'язки.

Для християн є це певна річ, що коли б Пр. Д. Марія взяла в руки цю
справу і усі труднощі, зв'язані з нею, то ми скоро дійшли би не тільки до миру
взагалі, але й до справедливого і тривалого мира. Бо кожний розуміє, що мир,
який не числився б із потребами народів і при якому народи уважали б себе
скривдженими і ними в дійсності були, не був би ніяким миром, а радше при-
чиною нових чимраз гірших ускладнень і взаємних ненавистей, які мусіли би
довести до нових воєн.

А між глибокими роздорами, що ділять людство на ворожі табори, найгір-
шими, може, є ті усі непорозуміння і суперечності, які протиставляють одні
одним різні віроісповідання. І в цих суперечностях і роздорах ніхто з людей не
може мати ключа до розв'язки ситуації. Ніхто з людей не доведе до релігійного
миру, до релігійного порозуміння. Але коли Пр. Д. Марія візьме в руки цю
справу, тоді, і тільки тоді, можемо очікувати згоди і любови між людьми.

Ми, українці, більше може ніж інші народи світу, маємо важні і глибокі
причини бажати справедливого поєднання народів, що з собою ведуть війну,
і порозуміння в любови тих віроісповідань, що утривають та поглиблюють
роздори між людьми. А маючи віру в могутнє заступництво Пр. Богородиці, по-
винні ми більше, ніж хтонебудь інший своїми покутами, добрими ділами христ.
життя і молитвами випрошувати з неба тієї помочі Богородиці для нещасного
людства. Очікувати з неба помочі в якійсь одній справі, це те саме, що цю
справу особливим способом віддати і посвячувати небесному заступництву
Богородиці.

Уже давно присвятили ми цілу АЕпархію, всі парохії та всі родини Пр.
Д. Марії. Загальний звичай, на кільканадцять літ до першої світової війни,
був такий, що в празник Неп. Зачаття Пр. Діви кожний священник віддавав, по-
ручував і посвячував Пр. Д. Марії Неп. Зачатій свою парохію, свою церкву,
своє село і всі родини, хати та християнські душі. Через потрясіння першої
світової війни і наступаючих після неї воєн звичай цей, може, в неодних мі-
сцевостях затратився. Тому, відновляючи старі традиції, АЕп. Собор з р. 1940.
на сесії 24. І. ст. ст. прийняв ось таке правило: „Собор віддає під покров Пр. Не-
порочно Зачатої Д. Марії Львівську Архієпархію, усі парохії, церкви, христия-
нські родини і християнські душі, благаючи Пр. Богородицю про випрошення
у Всевишнього милосердя для страждучого народу в цих лютих часах війни.
Під Її св. Покров віддає Собор передусім справу спасіння вірних, поручених
нашій опіці, справу звершеності священників і цілу їх душпастирську працю”.

Не можемо й сумніватися, що цей торжественний вияв посвяти цілої
АЕпархії під Покров Пр. Богородиці, зділаний не самим Ординарієм і не на
його приказ, але цілим Духовенством АЕпархії, свобідною волею всіх священни-
ків, висказаною канонічним способом на АЕпархіальному Соборі, має, мусить
мати, велике значення в історії тієї Епархії. Не можемо сумніватися, що Пр.
Діва Марія, наша Небесна Мати, прийняла цей наш спільний вияв почитання
і любови і що, відповідаючи на нього, Вона прийняла над нами усім опіку та
за нас особливим способом вставляється перед Пресв. Трійцею.

Цю історичну хвилю нашого народу, хвилину, в якій йде про те, чи від

Всев. Бога одержимо свободу, потрібну до розвою та всенародного й святого християнського життя, чи навпаки, — чи задля наших гріхів і невірності, відмовить нам Г. Бог тієї так потрібної свободи, треба нам цей вияв АЕп. Собору доповнити. В трагічній, переломовій хвилині нашого існування мусить весь наш нарід приєднатися до вияву Духовенства і разом з нами, посвятити соборно Преч. Д. Марії себе, міста і села, свої хати і родини, свої безсмертні душі і терплячі, страждущі тіла, свої діти, свої школи і праці, своє потомство, ще ненароджене, як і своє добро матеріальне, ґрунти, сади, чи якінебудь інші посілости. І треба, щоб це зробили наші вірні не з понуки своїх душпастирів і не з послуху для них, але свідомо і добровільно, власним рішенням і власною волею. Передусім прохаю душпастирів, катихитів і духовників усякого роду захистів і буре віддати і посвятити Пр. Богородиці свої парохії, села, школи чи інституції. Прохаю теж душпастирів, щоб в ряді проповідей, — а майські молебні дають їм до цього добру нагоду, — викликували в християнських родинах волю, ціле родинне життя, потреби родини і її будучність віддати під Покров Пресв. Преч. Богородиці, піддаючи батькам і матерям родин думку такого вияву любови і довіри до Небесної нашої Матері. Нехай оо. душпастирі і катихити попрацюють теж і над тим, щоб шкільну і позашкільну молодь заохотити до такого особистого, добровільного рішення, яким би кожна християнська душа віддалася і посвятилася Богородиці. При усіх молитвах, які ми душпастирі сповнювали б свої вияви та вірним піддавали б для сповнення їх чинів, добре віддати Преч. Богородиці не тільки свої справи і потреби, але й обняти християнською любов'ю ближніх потреби цілого світу, себто не тільки християн, але й людей, що далеко від християнства пропадають в темрявах поганства. Коли посвячуємо Божій Матері себе самих, тоді сповняємо неначе акт даровизни, доповняючи її благанням про поміч у житті. А коли Преч. Богородиці посвячуємо потреби ближніх, цілого світу і поган, тоді сповняємо акт любови ближнього. Ця любов ближнього скріпить прохання про поміч для себе і вчинить успішним вияв посвяти своєї парохії, родини чи хати, чи вкінці особистих своїх справ і потреб. Є в житті кожного християнина така ділянка, наче священича, в якій кожний християнин покликаний до сповнювання священичих дійств. Таким священичим діянням, приступним кожному християнинові, — то вставляється перед Богом за цілий світ, випрошувати з неба Боже милосердя для грішників, рятувати від упадку душі, що живуть у небезпеці гріха, молитвою за них. До таких священичих дійств запрошую сьогодні всіх вас, Дорогі Братя, Дорогі Сестри і вас, Дорогі Мої Діти. Є між вами й такі, що бажають колись стати священиками. Нехай вони задалегідь привикають до діяння як священики, — до священичих молитов, до священичої любови ближнього, до священичого думання про світ і людей. Але й вас, молоді, що не наміряєте стати, або не можете й думати про те, щоби стати священиками, — й вас запрошую до тієї священичої праці, до тих виявів священичих чеснот і священичої ширини серця та ума. А щоб ви не думали, що моє запрошення та наука, що в них міститься, є від мене, скажу вам, що і Боже Об'явлення говорить про „святе священство” і „дарське священство” (І. Петра II. 5. 9) усіх християн, себто і світських людей, жінок і дітей. Усі люди в якомусь значенні є учасниками Христового священства, усі покликані, „щоби приносити духовні жертви, Богу приємні” і „щоби голосити чесноти Того, що вас покликав з темноти до свого чудного світла”. А коли молимося за цілий християнський світ і благаємо Бога про милосердя для всіх нехристиян, — для поган і для тих, що стратили християнську віру і через свої гріхи відступили від Христової віри, або затратили

її в серці, — пам'ятаймо передусім про тих братів наших, що не належать до Вселенської Церкви, а про яких Христос сказав: „Маю ще інші овечки, що не є з того стада, і їх треба Мені привести“. Вони є Христовими овечками, а одна-че не з того стада. І нашою річю бодай молитвами причинитися до того, щоб їх привести до Христа, щоб голосу Христа вони слухали та щоб було „одно стадо і один пастир“ (Йо. Х. 16). Віддаючи та присвячуючи Пр. нашій Матері себе і своїх, віддаваймо Її також справу з'єдинення Церков, — віддаваймо Її ті церкви, що відірвані волею ворогів від осередку християнства і від Вселенської Церкви. Вони почитають, так як і ми, Преч. Богородицю; вони до Неї моляться і визнають усі правди віри, що відносяться до Цариці небес. Вони Її прославляють Богородицею, Матір'ю Бога, вірять в Її ненарушиме Дівство, в Її духове Материнство судроти людей, вірять в Її могутнє заступництво у Бога і приймають обов'язлену правду, щодо звільнення Пр. Богородиці від первородного гріха, хоч вороги від віків працювали над тим, щоб їм відібрати цю віру зі сер-дець.

МОЛИТВА.

Ти одна, Пресв. Богородице, Діво, можеш повести діло з'єдинення церков такими дорогами, що різні українські віроісповідання не тільки, що набли-жались до себе, але що устануть між ними всякі роздори, спори і ненависті, а за-паує мир і братня любов, що за Божою ласкою колись доведе їх до повного з'єдинення. Але вже тепер прийми, Пресв. Богородице, в свою опіку нашу і їхню молодь. Стережи її від зіпсуття, утверди її в св. вірі, доведи її до любови Христа, до Пресв. Евхаристії, благослови нашим і їхнім родинам та заопікуйся будучістю тих родин. Віддаємо Тобі і будучі покоління ще ненароджені. Дай тим іще ненародженим щасливо і здорово народитися, вступити через хрещення в ряди християн, вірою і любов'ю статись Твоїми дітьми так, як стаються Бо-жою благодатю прибраними Божими дітьми.

Пресвята, Пречиста, Преблагословенна Богородице Діво, — Ти Поміч-нице всіх вірних, Ти прибіжище цілого людського роду, Ти, що в усіх боях за Божу справу побіждаєш ворогів нашого спасіння. Сьогодні припадаємо покірно до Твого святого престолу. Ми певні, що виблагаємо у Тебе милосердя для нас, для наших найближчих, для нез'єдинених наших братів і для всіх ближніх. Ми певні, що в тих таких тяжких часах одержимо потрібну поміч у наших неща-стях. Не відкликуємося на свої заслуги, бо їх не маємо, але відкликуємося на безконечну доброту Твого материнського серця. У тих жахливих і трагічних годинах історії нашого народу, як і багатьох інших народів на світі прибігаємо до Тебе, Наша Найліпша Мати, і Твому материнському серцю віддаємо та при-свячуємо передусім цілу св. Вселенську Церкву, — це улюблене діло, за яке Твій Син, Ісус Христос, Бог і Чоловік, проляв на хресті найсвятішу Свою Кров. Тобі посвячуємо всі наші парохії, наші міста і села, всі наші родини і всіх лю-дей, що на цілому світі так багато і так різними способами терплять, — тих що умирають і є паражені на вічну погибіль. Тобі віддаємо весь світ, роздер-тий жорстокими боями, розбитий взаємними ненавистями і кривдам. Нехай зворушать Тебе матеріальні і моральні руїни, всі страждання, болі, батьків і матерей, подругів, братів і сестер і невинних дітей! Нехай зворушать Тебе ті безчисленні смерті немовлят, те ціле молоде життя, що так сумно пропадає, вкошене в самому розцвіті! Нехай зворушать Тебе ті страшні рани, язви, ду-шегубства, серед яких безчисленні люди мучаться і конають, нераз без змоги приготувитися на смерть, хоч би й короткою молитвою.

Виеднай, о Мати милосердя від Всев. Бога повний і справедливий мир, —

не тільки після збройних боїв, але й після духових боїв ненависти та роздорів. Ти одна, Пресвата, можеш випросити у Бога потрібні ласки до поєднання поміж собою людей. Доведи ж людей до миру, оснований на правді, справедливості й любові! Доведи світ до миру, в якому царствувала б любов ближнього, взаємне розуміння і пошанування своїх прав і ті всі чесноти, які приготують Боже Царство на світі! Заопікуйся невірними і всіми тими, що ще погружені в темряві смерті, щоб і для них зійшло сонце правди, і щоб вони разом з нами могли заспівати Спасителеві світа гимн: „Слава во вишніх Богу, а на землі мир, во чоловіціх благоволеніє”. Дай це всім народам, відлученим через блуди і роздори, а надівсе тим, які мають до Тебе особливіше набоженство і в яких нема майже дому, який не зберігав би святої Твоїї ікони, сьогодні, може ще схованої та збереженої на кращі часи... Поведи їх всіх так, щоб був один пастир і одно стадо!” Випроси у Бога, Преч. Діво Маріє, мир і повну свободу для св. Церкви, повздержуй вплив новопоганства, відданого цілком матеріалізму. Розпали в душах вірних любов до св. чистоти, до християнського життя і апостольську ревність, щоби нарід тих, що служать Богові зростав і зaslугами і числом”.

Папа Пій XII., з промови котрого (до португальців) ви́йняті вище наведені уступи, кінчить свою бесіду такою торжественною заявою:

„Вкінці так, як св. Церква і цілий людський рід посвячені Серцю Твого Ісуса, щоб Воно було для них знаком перемоги та спасіння, в якому покладали б усяку надію, — так само нехай будуть вони від нині постійно посвячені і Тобі, Твому Пренепорочному Серцю, наша Мати і Царице світу, щоби Твоя любов і Твоя опіка прискорили триумф Божого Царства та щоби всі народи, вмирнені між собою і з Богом, прославляли, проголошували Тебе Блаженною і разом з Тобою від краю до краю землі співали вічне „Величай душе моя...” пісню хвали, любови і вдячності Серцю Ісуса, в якому одному тільки можуть найти правду життя і мир”.

Тими словами розтягнув св. Отець на Пребл. Материнське Серце Преч. Д. Марії той символ її материнської любови до Бога і людей, посвяту цілого світа безконечній любові і милосердю Христа Спасителя, проголошену Папою Львом XIII. енциклікою „*Annum sanctum!*” під кінець XIX. та початок XX. століття. Св. Отець злучив у цій своїй молитві та посвяті безмірну доброту, любов і милосердя материнського Серця Марії з безконечною любов'ю і безконечним милосердям Серця Христа Спасителя, вказуючи нам любов і милосердя Матері, так злучені з любов'ю і милосердям Сина в одно, що, прибігаючи до Сина Марії, Ісуса Христа, тим самим умоляємо й Його Матір, а всіми молитвами і проявами культу супроти Матері, прославляємо і величаємо Сина. Ті дві пресвяті Особи, Ісус Христос-Богочоловік і Пресв. Його Мати-Марія так й представлені у св. Євангелію: Поклоняючися новонародженому Божому Синові у Віфліємському вертепі, знаходимо при Ньому і Його Пресв. Матір. А коли приступаємо на Голгофі до Христового хреста, щоб Йому поклонитися, то, у стій хреста стоїть Марія Мати. Так само, коли зближаємося до престола Всевишнього, щоб Небесному Отцю приносити Евхаристійну Жертову хресної смерті Богочоловіка, то при хресті стоїть Марія. Отже, Жертову Богові мусимо приносити з Нею, нашою Матір'ю. Християнська побожність стверджує цю зв'язь між Матір'ю, а Сином і тією кожноденною практикою молитов до Матері Божої, безпосередньо після св. Причастя. В Пресв. Евхаристії присутний, очевидно, сам Ісус Христос, але Він так злучений зі Своєю Матір'ю, що й несві-

і 2
домо Її, ту нашу Матір, бачимо і відчуваємо неначе присутною і в Жерті, і в Тайнстві Христової безконечної любови.

Нехай же росте в наших серцях любов до Преч. Д. Марії! Це ж дорога до любови Христа!

Нехай росте в наших серцях любов до Ісуса Христа, при котрому і від котрого навчимося любити нашу Небесну Матір, такою любов'ю, як на це Вона заслугує. Амінь.

Писано у Львові, 2. і 3. травня 1943. р.

† АНДРЕЙ, Митрополит.

Поручається Духовенству перечитати це послання у всіх церквах і тепло заохотити вірних до віддання та посвячення цілого свого життя Пречистій Богородиці.

П о д я к а

На Великодні Свята дістав я від багатьох Отців святочні побажання, а досі не мав нагоди їм за це подякувати. Боюся, що й на Різдвяні Свята я не подякував достаточо тим, що мені бажали. Хоч такий довг вдячності сплачую я своїми щоденними молитвами, то одначе і в зовнішньому форумі не хочу бути довжником. Тому користаю з нагоди, щоб висказати цю свою подяку. Вдячність є обов'язком, а сповнення обов'язку чеснотою. Я сьогодні щасливий, що можу цим актом, з якого хотів би я зробити акт чесноти, заповнити порожні кутики АЕп. В.

Хай же Всев. Бог заплатить Вам, Всеч. Дорогі Отці і Братя, за Ваші молитви і побажання, задля яких мимо нинішньої подяки, я все ще уважаюся Вашим довжником.

† АНДРЕЙ, Митрополит.

Побажання виголошені Впреосв. Митрополитом за поміччю радія до робітників у Празник Христового Воскресення

Во ім'я Отця і Сина і Святого Духа. Амінь.

До вас моє слово, Дорогі Братя і Сестри, що далеко від своїх, на чужині, святкуєте цього року Христове Воскресення. Ви виїхали і ще виїжджаєте на роботу до Райху; вам належить від мене слово заохоти, потіхи і святочні побажання. Я писав уже до вас письмо, але не перестав за вас журитися, за вас молитися; — шукав і шукаю дороги, щоб вам бодай у дечому допомогти. І ось на Великодні Свята посилаю вам на хвилях радія воскресну пісню: „Христос Воскресе“. Вона пригадає вам вашу церкву, ваших батьків і ту святочну відправу воскресної утрені, що приносить після довгого посту розраду, пільгу і потіху.

До слів церковної пісні, до читаного перед хвилиною Євангелія, долучую і це коротке слово. Хочу вам пригадати, що св. Євангеліс — то Боже слово, Божа наука з неба, що мов небесна роса кріпить і підтримує християнську душу. Хто з вас має молитвослов, нехай і собі, і товаришам відчитує, по змозі кожної днини, пресвяті слова Євангелія, чи молитви. Бо всяка молитва з Євангелія, як головна молитва, яку маємо, передана нам І. Христом.

Кожний із вас знає ту пресвяту молитву „Отче наш"... У першому її слові, який безконечний скарб для нас! Ми, Дорогі Мої, можемо називати батьком Бога Всевишнього, Сотворителя світу, нашого Спасителя, Бога в Трійці

єдиного, що є метою цілого нашого життя і нашою радістю на віки в небі. Він є насправду добрим, найліпшим батьком. Він про нас пам'ятає і святим Своїм Провидінням усім на світі так управляє, щоб нас, своїх дітей, через злидні і терпіння туземного життя довести до вічного блаженства в небі. Небесний Отець є найліпшим нашим батьком і так нас любить, що для нашого спасіння прислав з неба єдинородного Свого Сина. Цей Божий Син, наш Спаситель І. Христос, прийшов із Неба до нас, народився з Преч. Діви Марії і через 30 літ терпів, молився і працював для нас, а відтак через три роки учив і науку Свою передав для нас Своїм св. Апостолам. Тих дванадцять Апостолів злучив Він в одну Божу і святу Родину, якою є свята Христова Церква. До тієї Церкви покликав нас усіх, приймаючи нас через св. Хрещення як своїх дітей до Своєї Родини. Ми, Дорогі Мої, є прибраними Божими дітьми. Яка велика слава, яка велика радість, який дар, який скарб! Головою нашої Родини є сам І. Христос. Щоб нас усіх у цю родину злучити, чи зв'язати, не пожалував Христос і Свого життя, умер на хресті для нашого спасіння. Умер, щоб жертвою Свого життя відкупити нас, щоб з неба стягнути на нас Божу благодать, яку ми втратили через гріх. Божою благодать, святий дар з неба, куплений нам Христовою Кров'ю. Який великий це дар, який скарб, яке безконечне щастя — Божою благодаттю бути злученим з Христом і зі Всевишнім Богом!

А перед Своєю смертю Христос-Спаситель, у ту ніч, в яку мав бути відданий чи радше віддавав Себе Самого в руки ворогів, що мали Його розп'яти, у Тайні Вечері установив Пресв. Таїнство Тіла і Крови Своєї — св. Евхаристію. Христос ставав для нас хлібом, давав нам пити Свою Кров під видом вина. Собою самим кормив нас, щоб нас освятити і спасти. Св. Евхаристія — який безконечний дар, яке це безмірне добро, яке це щастя — знати, що хто їсть з цього Хліба і хто п'є з цієї Чаші, воскресне з Христом до нового до вічного життя!

Конаючи на хресті, Христос поручив нас Своєї Пресвятій Матері, дав нам Її за матір, Вона й тепер з неба як найліпша Мама опікується, молиться, вставляється за нас і має для нас любов правдивої матері. Яке це щастя для нас бідних грішників на цьому світі Пресв. Преч. Богородицю називати своєю Матір'ю, прибігати до Неї в кожній потребі як дитина до матері, знати і пам'ятати про те, що Вона, як найліпша Мати, добає про нас і нами опікується! Будьте, Мої Дорогі, горді з того, що ви є дітьми Преч. Діви Марії!

А після свого Воскресіння лишився Христос-Спаситель з Апостолами через 40 днів: установляв, організував Свою Церкву, одну, єдину, що мала всіх людей зібрати в одно, що мала сповнити чи докінчити Його Діло: — Проповідання людству Божих правд і ведення їх до вічного спасіння. Організував Свою Церкву та, як Сам каже, побудував її на власті, — вселенській власті, на цілий світ, яку з ключами царства Свого передав верховному Апостолові Петрові. Ця св. Церква єдина-одинокка, свята і освячуюча, вселенська, а дана всім народам, апостольська, бо побудована на Апостолах. Ця Церква свята. Який це дар для людей, яке безконечне добро, яке щастя бути дитиною, членом тієї Христової, Вселенської Церкви!

Люди є грішниками. Їх засліплюють пристрасті; самолюбство не дає їм пізнати Божої правди св. Євангелія і не вважаючи на все, що Христос для них зробив, люди так часто покидають Божі дороги і йдуть своїми дорогами на погібель душі і тіла. Щоб їх рятувати і навести на правдиву дорогу, Христос дав нам ще один дар, — дар над усі дари. Після свого св. Вознесення, в 10 днів, прислав нам Свого св. Духа. І Дух Божий, даний нам, у нас живе і веде кожного, хто лишень схоче піддатися Його св. проповіді, Божими дорогами христия-

яньського життя. І ви, Мої Дорогі, одержали той дар, дар великий, світлий, святий, що в душі кожного зокрема приймає, веде і вислухує нашу молитву. Яке це безконечне добро, який чудесний небесний дар, яке це щастя бути християнином!

Ці Божі дари зложені в нас мов у глиняну посудину. Кожної днини може розбитися ця посудина через кожний наш тяжкий гріх. Бо досить одного тяжкого гріха, щоб стратити Божу благодать, а з Божою благодаттю тратиться ціле надприродне життя, і Боже синівство, і нагороду небесну, і всі Божі дари. Смертельний гріх, — яке ж це нещастя душі, яка ж безконечна страта! Гріх — це люта, страшна смерть! Але є лік і на гріх. Це св. Таїнство Покаяння, а хто не може до Сповіді приступити, може очистити свою душу звершеним жалем за гріхи, себто жалем, що в душі родиться з любови до доброго Батька Небесного. І нам усім, чи ми добре сповідалися, чи ні, треба того орудника звершеного жалю, щоб безпечними бути вічного спасіння навіть тоді, коли б, не дай Боже, хто з нас умирав без змоги прийняти св. Таїнства.

Св. Церква, а за нею і я, дуже перестерігає людей перед усяким тяжким гріхом; пригадує, що в нас живе пристрасть погана, лиха охота до гріха. Людям треба боротися з цією пристрастю, щоб не дати їй запанувати над собою. Ця пристрасть веде до всякого зла, до розпусти, пиянства, ненависти, сварів та роздорів — веде до людської кривди, до легковаження своїх обов'язків до ставлення себе і свого самолюбства понад Божий закон, понад волю Всев. Бога.

Якщо хочете, Дорогі Мої, бути добрими, совісним та щасливим людьми, стережіться всякого гріха та поконуйте всяку пристрасть. Дуже і дуже перестерігаю вас перед занедбуванням обов'язків, які на вас накладають. Перестерігаю також перед кожним необдуманим, легкодушним поступуванням, яким ви могли б стягнути на себе і на своїх найближчих великі нещастя. Сповняючи совісно свої обов'язки, заслужите на признання людей, серед яких будете жити. Бо чоловік совісний і працьовитий всюди заслугує на пошану у людей.

Ніколи не стидайтесь своєї віри, навіть тоді, коли б ви жили серед людей, що не моляться. Не стидайтесь голосно признаватися до своєї віри щоденними християнськими молитвами. Хоч би ви стрінули і людей, що з вас будуть насміватися, мужньо признавайтесь до І. Христа, до Його св. Церкви, до віри, в якій ви охрещені і в якій виховали вас батьки. Люди часом сміються з побожності, але звичайно буває, що навіть тоді, коли сміються, роблять це зі заздрости супроти тих, що вірять в Бога і в Його св. науці знаходять найправдивіше і найтриваліше щастя в житті. Можете стрінути людей, що вас намовлятимуть до гріха. Не дайтеся звести з правої дороги! Тільки вірністю Всев. Богові можете заслужити на Його поміч в трудних умовах життя.

Коли б хтось скривдив вас, нпр. не виплачував заплати за роботу, доносить про це тим урядам, що установлені на те, щоб опікуватися робітниками. Можете написати і лист до вашого духовного зверхника в часі, коли будете перебувати в Райху. Уважайте лише дуже, щоби в скаргах своїх ні слова не сказати неправди. Одна неправда в такому письмі зділає це, що й письмо Ваше лишиться без успіху і усі жалоби укр. робітників бодай трохи стратять на силі; люди перестануть вірити в те, що пишуть укр. робітники, коли переконаються, що укр. робітник неправду написав.

Ви нераз знайдетеся в положенні, в якому треба, розваги і мудрости. Щоби заслужити на поміч Божу в тих трудних хвилях життя пам'ятайте, оскільки можна кожної днини хоч коротко помолитися. Коли можете, а особливим способом в неділі і свята відмовляйте усі християнські молитви. А коли

ви в такому положенні, що на молитву лиш хвилька лишається, або коли мусите молитву відмовити, чи йдучи на роботу, чи вже при самій роботі, відмовте тоді бодай 3 рази „Отче наш”... і від часу до часу піднесіть серце до неба, до Бога, бажаючи Його св. помічі.

На Христове Воскресення передаю вам, Дорогі Мої, найщиріші побажання. Нехай ці Свята переминуть для вас і супокійно і весело, щоб ви в ці святі дні скріпили серця пам'яттю про Бога і молитвою. Бажаю вам усякого добра і дочасного і вічного. Прошу Всевишнього, щоб вас стеріг від всякого зла, щоб дав вам в здоров'ю і радості вернутись до Батьківщини і застати там дома усіх своїх найближчих здорових і веселих. Хай Бог дасть вам з того довгого, може, побуту за границею скористати на ціле життя, набути поважного життєвого досвіду, пізнати чужі краї, чужих людей, чужі мови, а не стратити нічого з християнських чеснот і з Божих надприродних дарів. Нехай Бог благословить вас, так дуже Дорогі Мої Діти!

Х Р И С Т О С В О С К Р Е С !

Во ім'я Отця і Сина і Святого Духа. Амінь.

Побажання, поміщені у тижневику „Краківські Вісті” (ч. 17. 1943).

Х Р И С Т О С В О С К Р Е С

Редакція „Крак. Вістей” просила мене написати статтю на Великодні Свята. Радю підіймаюся написати такі святочні побажання, бо про такі побажання йде. Уважаю звичай пересилати на свята, на іменини, уродини, тощо, приятелям, знайомим, а то й людям, котрих поважаємо, хоч і не маємо нагоди часто з ними бачитися, щирій привіт з побажаннями за дуже добрий звичай, якого треба придержуватися. Коли поздоровлення відповідають щирій зичливості серця, коли бажання є щирою волею приєднати, оскільки це можливе, і ближчим і дальшим якогонебудь правдивого добра, то бажання і привіти стають виявом найкращої і найвищої з-поміж християнських чеснот, і не тільки з-поміж християнських, але й людських чеснот любови ближнього. Побажання, озолочене сонячним промінням щирости і любови, стає чимсь дуже високо цінним, дуже милим і в житті таким дуже потрібним.

Не люблю я надуживати того святого слова, що відповідає рідкій і великій прикметі душі, якої не стрічаємо часто в буденному житті. І кожний приємає, що нещиро висказане те слово — „любов”, є катикатурою сто разів гіршою, ніж якенебудь фарисейство в житті. А небезпека надужити того слова полягає саме в тому, що в даній хвилині чи в даних обставинах під словом, яке має архангельське значення, затрачується щирість і мелодія неба стається тоді буденним, бездумним, нераз глупим і завсіди мерзеним пустомельством.

Але на це нема ради. Ми люди з роду мистці. Так, як гунули з кожної посудини роблять мистецький твір, так само і кожна людина зі свого діла, чи з кожного свого твору робить мистецький твір, навіть не тямлячи того, — очевидно один в більшій, другий в меншій мірі. Наша поведінка завсіди є якимсь мистецьким твором. А в мистецтві щирість є такою есенціональною прикметою кожної творчости, що без неї діло мистця не має ніякої вартости. Не можна силуватися

на мистецький твір, не можна удавати, не можна уживати тієї краски, що називається брехнею. Щоб бути бодай початкуючим учнем мистецтва, треба вміти бути собою, не можна вигадувати фікції. А навіть, коли хочемо на уросненнях будувати свій твір, то в тих уросненнях мусить бути правда і щирість, як у Бекліца. Небезпека, небезпекою і на це нема ради.

Любов у всіх чистих значеннях цього слова є одиноким добром людського життя. Без неї життя нічого неварте. І чим менше любови поміж людьми, чим рідше щирі діаманти того Божого світла з неба, тим більше треба зберігати і старанно шукати всього того, чим можна хоч дрібку того діаманту знаходити. Тому треба зберігати відвічний звичай поміж християнами святочних побажань, хоч вони бувають і нудним обов'язком, і пустою формальністю, і недоцінюваною чемністю, хоч вони так часто можуть бути нещирими та фарисейськими. Та в них бодай часом можна знайти, а при добрій волі можна і вложити щось зі щирої зичливості і любови. Тому то я радо приймив запрошення „Краківських Вістей” і радо пишу оцю коротку статтю. А пишу її в хрестопоклонну середу, в преполовлення чотиродесятниці і в хвилині, коли з багатьох причин здається, що легше боліти, як тішитися, що більше треба боятися, ніж надіятися. Бо хоч прецудний сьогодні і майже весняний день, а з села оповідають, що озимина де-не-де зісохла і може не відповісти нашим надіям на жнива.

Наші надії? Наші побоювання? Скільки ж у них предмету взаємних побажань, в яких щирість ніхто не сумнівається? Бо хто ж не бажає сповнення своїх надій? Лишень ті надії не є тільки особистими надіями кожного зокрема, а надіями, що відносяться до спільного добра всіх. Оскільки вони відносяться до особистого добра чи вигоди кожного зокрема, то в їх бажанні більше самолюбства, ніж любови. Тоді і найщиріші не мають для нікого вартости. Але коли відносяться до загального добра, а може навіть є пожертвуванням особистого добра з готовістю жертвенної праці і навіть жертви самого життя, то ті надії, як і бажання, можуть бути переповнені ясним сонячним світлом братньої любови. А поміж християнами братня любов сама з себе переходить на християнську любов ближнього, що підносить людину до найвищих вершків християнської праведності, до найвищої християнської чесноти, до любови Бога. Коли нагода святочних побажань пригадає нам наші всенародні надії, коли побуджує болючі побоювання, що ті надії не справдяться, святочні побажання є самі собою прегарним торжеством любови батьківщини, освіченої християнською любов'ю Бога. Вони стають самі собою торжеством і додають до торжества празника нову радість.

Хоч може сам предмет цих побажань, тієї радості, є запорукою їх щирости і правди, маємо багато причин і самі в собі і в інших дошукуватися ще тої щирости. Занадто часто можемо бачити фальшиві позначки патріотизму, що прикривають власний, часом і не зовсім чистий інтерес. Коли приглядатись суспільному житті, приходиться занадто часто на думку, що нема в народі потрібнішої інституції, як така, що всяке зловживання робила б неможливим і стерегла б громадянство, а передусім молодь, від всякої соблазні. Але це ідеали, може і нездійсненні. „В роді сім прелюбодійнім і грішнім” бувають випадки, в яких не можна більше зробити, як пригадати ідеал, бо й сама та пригадка змушує кожного до переглядання тайних, глибоко в серці укритих товчків поведінки та змушує кожного працювати над щирістю любови, яку вкладає в свою працю, як і в своє побажання.

Тільки чи можна і як можна вкладати багато праці в щирість? Чи ця праця не робить її чимсь штучним, неприродним? Ми зачали від порівняння нашої

праці з трудом мистця. До порівняння звернімся при її закінченні. Щирість мистецького твору може бути простотою примітивіста, несвідомою щирістю дитини, що відкриває своє серце. Щирість у мистецьких творах по суті така конечна, що критики примітивізму шукають її хоч би в незугарних нарисах, у шкільних зошитах дітей або на парканах. Здається, велика помилка: архітвором мистецтва може бути діло примітивіста лиш тоді, коли до природної щирости додає довгу і пильну працю над розвитком усіх мистецьких прикмет, виявом яких є архитвір. Так само буває з мистецтвом поведінки людини і християнина: Спонтанічна, наївна щирість вислову має велику вартість, бо без неї ніяке діло не має ніякої вартости. Але архітвором людяної і християнської праведности стає поведінка людини чи християнина лише тоді, коли в своє діло вкладає багато витривалості і жертвенної праці.

Нехай же і мої бажання на Великодні Свята будуть таким мистецьким твором, на який мене стати. Бо кожне діло мистця мусить відповідати його природі, темпераментові, силі. В своє діло не можна більше вложити, як свою душу. Ніяке діло не може переходити ростом свого творця. Це також умова щирости, це також виключає всяке наслідування і нещирі змагання.

Тепер до Вас, Читачі „Краківських Вістей“, моє слово. Без шкоди можете **всього** попереднього не читати. Без шкоди може Редакція все попереднє пропустити; не міг би я їй цього брати за зле.

Які ж мої бажання? Звичайно кажуть: **всього** найкращого — і саме в тому найвищому ступені краси й добра дійсно все міститься. Але якже мені забути на те, що поміж Вами, до котрих ці рядки дійдуть, знаходиться стільки людей, яких покищо найгарячішим бажанням є щасливо і здорово вернутися до щасливої батьківщини, а може й до здорової і щасливої родини? Якже їм цілим серцем того щасливого повороту не бажати, як їм не сказати, що очікуємо з одвертими раменами, очікуємо з тугою радісної хвилини привітання їх вдома! Але вже тепер нехай ці Великодні Свята минуть для них весело і щасливо, нехай будуть бодай хвилиною розради, потіхи, відпочинку! Нехай будуть скріпленням надії скорого і здорового повороту! Між Вами є такі, яких недуга задержує далеко від дому і серед терпіння може в шпиталях, або в таборах. Нехай же для них Великодні Свята будуть скріпленням тої чесноти чеснот, що її св. Письмо називає „терпелівістю святих“! І нехай це моє письмо донесе до них потіху, що їй дає Боже слово! Вже недалеко, вже недовго, нагорода добрих діл пригтовляється, віпні торжества вже плетуться. Вже надходить хвилина вислуханих молитов і радісного привіту і сліз, але сліз радості, в які переміняє Бог, добрий Батько, усі сльози, терпіння, недуги і злидні. Відваги, мужества, надії! Ослаблені коліна випростуйте і немічні руки витягніть до молитви! Бог добрий Батько! Христос за нас кров пролив і воскрес для нашого спасення і дав нам найліпшу Матір за Опікунку, за Провідницю. Вона приймає наші молитви, Вона опікується усім нашим народом. Вона замінить злидні теперішньої хвилини і терпіння довгої війни на радощі повного і щасливого миру.

І до Вас, що виїхали і виїжджаєте на роботи до Німеччини, моє слово! У Вашому положенні **одно** важне: Будьте вірні Всевишньому Богу у сповнюванні своїх християнських обов'язків і послуху для Божого закону, будьте вірні І. Христу і Його св. Церкві, приймаючи св. Тайнства, коли тільки це Вам можливе і зберігаючи вірно віру батьків! Будьте вірні своєму обрядові, в котрім ви охрестилися і виховалися, будьте вірні своєму народові, який очікує від Вас тої слави, яку йому дає кожний праведний і чесний громадянин. А передусім старайтеся про те, щоб **вернутися** додому ліпшими, як Ви виїхали. Батьки і рідня

очікують Вас з тугою, хвилинка повороту може вже недалеко. Свята, пережиті на чужині, прикрі, нехай же їх осолоджує християнське пересвідчення сповнених обов'язків і надія швидкого повороту!

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

У Львові, дня 2. квітня 1943.

† **АНДРЕЙ**, Митрополит.

Побажання, поміщені у „Львівських Вістях” (ч. 91. 1943. р.).

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

ВИСОКОПОВАЖАНИЙ ПАНЕ РЕДАКТОРЕ!

Просите мене про статтю до святочних чисел „Львівських Вістей” і „Рідної Землі”.

В обставинах, які переживаю тих кілька днів перед святами, це просто неможливе написати щось приличного. Тому вибачайте за ту відмоєу, яку я хотів би по змозі зробити якнайчемнішою. Але з другого боку, мушу це признати. Ваше бажання представляється мені як пропозиція з багатьох оглядів дуже бажана. Бо ніколи більше, як у воєнних часах, в яких живемо, не треба людській зичливості людей так, як тепер. А на зичливість можна заслужити тільки серdecною зичливістю із свого боку. В часі війни навіть між тими, що не воюють, або й тими, що їх ніщо не ділить, часом навіть і ненависти, що не пізнається цього світу і людей, яких зналося добре ще кілька літ тому. Люди діляться, всюди собою зайняті, не мають часу для ближнього, не мають з чого дати йому хоч добре слово, усі стали нервові, роздражнення нервів прибирає форми неврастенії, істерії і суспільне, чи може радше товариське, життя стає подібне до того принципіального „*bellum omnium contra omnes*“ Гоббеса, наслідком чого проста зичливість і християнська любов ближнього стає товаром дуже рідким, дорожчим від масла чи сала. При цих обставинах пропозиція, якимнебудь способом дістати хоч кіло того рідкого товару і дістати його дешево, то пропозиція, якою погордити не можна. Тому приймаю Вашу пропозицію і пишу, як бажаєте, коротше чи довше письмо для читачів „Львівських Вістей” і „Рідної Землі” яке, очевидно, мусить закінчитися більш-менш стереотипними святочними побажаннями. Річ тільки в тому, щоб вони вийшли не надто стереотипні і не були виявом мізантропії ані песимізму, а були радше старосвітською зичливістю до людей, бажанням заслужити на таку саму зичливість.

До читачів „Львівських Вістей” сказав би я таке: Горі ім'єм серця! Не піддавайся зневірі і природній в часі війни знеохоті до світу і до людей, радше з християнським довір'ям до батьківської опіки Божого Провидіння будьмо пересвідчені, що все скінчиться добром, не тільки для наших установ, для родин, для міст і сіл, але й для цілого народу, тут і там. Без сумніву, маємо всі важні причини до смутку і знеохоти. Хто ж із нас не потерпів тяжкої втрати дуже близької і сердечної йому особи? Чне домашнє господарство не має недостач, які важко доповнити? Хто ж із нас може з'ясувати собі, якими дорогами і якими засобами ми дійдемо до бажаного і відповідного нашим потребам миру? А все ж,

хто ж із нас не вірить і хто ж із нас не надіється? Ця віра, ця надія — це, здається, краща і вища частина нашого духового сства, яку треба нам всіми силами плекати. Дві чесноти: віра і надія, як богословські чесноти, вимагають християнського доповнення: любови. Але й у громадському значенні, як суспільні і товариські чесноти, вони вимагають доповнення чеснотою громадянської і суспільної любови, які треба б хіба назвати солідарністю, єдністю, ревністю та самообороною перед розкладовими елементами, що розбивають народ на багаточисленні і просто ворожі собі фракції і партії. Чого українському громадянству передусім треба, то тієї єдності і солідарності, без якої по словам Євангелія не може встоятися навіть царство демона. Звідси і природне побажання тієї єдності в святочних побажаннях „Христос Воскресе“. У святочних рідравах кожної днини в пасхальному часі повторюється те слово „друг друга обіймем і простім вся воскресенієм“. Такі і мої найщиріші побажання для всіх, що це моє письмо прочитають.

Х р и с т о с В о с к р е с е !

А до читачів „Рідної Землі“ мої святочні побажання такі: Якщо маємо дійти до часів, в яких український народ буде розвивати здорово і свобідно всі, Богом дані йому, сили — треба нам між собою і в праці для нашого народу чи над нашим народом дуже дбайливо та ревно плекати родинне християнське життя. Тільки ті народи могутні і здорові, в яких здорова християнська родина. Бо родина — це клітина, з яких складається цілий організм, що його називаємо народом. Коли інфекція недуги затроїть цю клітину, цілий організм наражений на недугу. А сама та небезпека відбирає йому найбільшу і найкращу його силу. Святе, чисте, здорове і щасливе родинне життя — це наймогутніша сила кожної держави, але це й найбільше, а може й єдине дочасне щастя людини. Тому боронім родину перед злом, працюймо над тим, щоб уздоровити ті родини, які неправильно побудовані і неправильно розвиваються. Християнська родина — це школа християнського життя, але й школа суспільного, народного та всенародного життя. Як довго ця школа здорова, видає численні і здорові одиниці — так довго народ і здоровий і сильний. Коли, не дай Боже та школа починає видавати фізичні і моральні недородки, тоді народ приречений на загибелю.

У світлий празник Христового Воскресення бажаю українському народові і українській родині, тут і там, того здоров'я і сили, від яких здоров'я і сила народу залежить. Ці мої побажання рад би я передати всім українським хатам, усім родинам, усім одиницям, що бажають побудувати собі гніздо родинного щастя. І хай Бог Всевишній благословить українську родину, хай дасть їй святі матері християнські, що зуміли би виховувати на героїв багаточисленне потомство, хай дасть українським родинам батьків, що були би для потомства прикладом громадянських чеснот жертвенної праці для Батьківщини і мудрої ради в громадських справах. Хай Бог дасть українській родині багато героїв, готових віддати життя за Батьківщину, за Церкву, за Христа.

Х р и с т о с В о с к р е с е !

Львів, 21. квітня 1943.

† АНДРЕЙ, Митрополит.

ДЕКРЕТ І ПРАВИЛА АЕп. СОБОРУ з 1940. р.

ПРО ТИХ, ЩО ЖИЮТЬ ПО ЄВАНГЕЛЬСЬКИМ РАДАМ

І. ЗНЕСЕНІ МОНАСТИРІ.

АЕп. Собор протестує рішучо проти ухвали народніх депутатів, що нею були знесені монастирі, а їх добра skonфісковані. Ця ухвала була актом, що у високому ступені нарушила права св. Церкви, законних чинів і монаших згромаджень та нанесла болючу кривду не тільки Церкві, чинам і згромадженням, як і монахам і монахиням, що у тих монастирях жили, але також і усім тим, що, живучи з праці рук, зі свого заробітку, монастирі такі основували і удержували. Ця ухвала, як противна Божому праву і правам Церкви, не має законної сили і на усіх учасників в тій акції і всіх що з неї користають стягає духовні кари та обов'язує зділане зло направити.

Через знесення монастирів багато членів різних законних конгрегацій і чинів найшлися поза монастирями, змушені жити на світі і заробляти на життя серед світських людей. А за те, що були в монастирях, бувають вони нераз переслідувані і позбавлені змоги заховувати спільне життя і більшу часть правил свого чину, чи конгрегації. Такий стан приневолює настоятелів тих чинів і згромаджень увільняти від обов'язків монаших обітів тих, що з огляду на змінені обставини не можуть або не хочуть дальше себе уважати за людей, що живуть по радам Євангелія і просять про це звільнення від обітів своїх настоятелів, чи Ординаріят. Між тими, що жили в монастирях життям праці і молитви, а тепер змушені жити поза монастирем, є одначе багато таких, що тривають у волі та постанові всеціло посвятитися Всев. Богові і життям по євангельським радам стреміти до духової звершености. Таким душам мусить Духовенство помагати і особливішою душпастирською печаливістю ними заопікуватися. Тому то й АЕп. Собор мусить звернути увагу душпастирів на цей обов'язок, а розсіяним по цілому краю законним душам мусить дати ті науки і ради, які помогли б їм у житті серед світа не затратити дорогоцінного дару покликання до життя по євангельським радам і мимо змінених обставин дальше жити своїм покликанням.

Нехай же вони пам'ятають, що монаха чи монахиню не робить ні монаша одіж, ні монастир, в якому живуть, ні спільність з братами чи сестрами, ні навіть спосіб життя, оскільки йде про зовнішнє заховання такого чи іншого порядку денного, таких, чи інших звичаїв. Людиною, що живе по єванг. радам, себто монахом чи монахиною, законником чи законницею, ділає внутрішнє розположення душі, воля безнастанною боротьбою змагатись з пристрастями з кожним днем ставатись досконалішим, більше подібним до Христа Спасителя. Ця воля і це змагання, хоч є розположенням, укритим у душі, проявляється назверх чеснотами, якими відзначатися буде людина посвячена Богу законним життям і яким відрізнятись буде від кожного, хоч би побожного і доброго світського чоловіка.

А цими прикметами є мовчальність, дух молитви, щира любов ближніх і дух жертви та посвяти.

Мовчальність.

Св. Ап. Яков дає таку науку не тільки монахам, але й світським людям: „Коли хто думає, що є побожний, а не поскромлює свого язика, але обманує своє серце, сього побожність є пуста” (І. 26).

І не тільки монахам, а всім християнам поручає бути повільним до говорення (тамже ст. 19). Одначе не тільки між світськими людьми, але й поміж душами, що посвячені Г. Богу, є багато таких, що й після кількох літ монашого життя не набули ще чесноти мовчливости. Про них треба зі св. Яковом сказати: „Языка ніхто не може присмирити” (ІІІ. 8). Мовчальність в монастирі спирається на одному з найважливіших правил законного життя, бо правила, за св. Яковом, поручають мовчання як один з найважливіших орудників духової звершености. Бо „коли хто не прогрішується в слові, сей муж звершений, може також усе тіло провадити на уздецї” (тамже ІІІ. 2). Від заховування того правила в монастирях зависить дух зібрання, дух молитви та атмосфера життя, посвяченого Богові, що так дуже помагає „себе хоронити непорочним від сього світа”. Хто мовчливости не навчився у монастирі, може оцінить важність цієї превеликої і пресвятої чесноти, коли найшовся сам серед спокус світа і боротьби життя. Нехай же пам’ятає, що ця чеснота ще важніша для монаха поза монастирем ніж у монастирі. Очевидно, на світі не може вона бути заховувана з такою звершеністю, як у монастирі, але чи в монастирі, чи поза ним, чеснота ця і це правило буде завжди полягати на цьому, щоби стеретися кожного непотрібного слова, себо говорити тільки тоді, коли треба і тільки те, що треба. А хто пам’ятає на слово Христа „про пусті слова”, той мусить працювати над тим, щоби поскромлювати язик і стеретися говірливости, умертвляючи її. Христос сказав: „Говорю вам, що за кожне пuste слово, яке скажуть люди, відповідать за нього в день суду, бо по своїм словам будеш оправданий і по своїм словам будеш осуджений” (Мат. XII. 36—37). Хто не виробив собі духа мовчливости, то нехай просить бодай Всевишнього про поміч у праці над цією чеснотою та про цей дар. Бо без нього не набуде і не виробить собі тієї чесноти, що є другою основою життя по єванг. радам, а нею — то дух молитви.

Дух молитви.

Пригадаймо собі ту правду віри, що єї катихизм поміщує між тими фундаментальними правдами, що їх вже кожна дитина повинна знати, а саме: ласка Божа до всього потрібна. Христос сказав: „Без Мене нічого не можете робити” (Іо. XV. 5). Ми ж поза Христом являємось сухими галузками без життя, — ми тільки тим й живемо, що в Ньому перебуваємо, а Він у нас. А в Ньому перебуваємо передусім молитвою, пам’яттю на Нього, бажанням таким, зразок якого нам подає Він в Отченаші. Тому то треба нам безнастанно молитися (Лука XVIII. І.) себо безнастанними бажаннями серця звертатися до Неба. А так молитися можна й серед праці, і серед занять навіть усильних, — навіть серед розмови з людьми. Але так безнастанно молитися може тільки той, що випросив собі та працею й боротьбою зі собою виробив собі духа молитви. Той дух молитви конечний для життя по єванг. радам. Бо як же без нього цілим життям наслідувати Христа? Як без нього пам’ятати завсіди на усі ради св. Євангелія, як без нього брати на рамена Хрест і йти за Христом? Як без нього відректися себе самого, як „зненавидіти свою душу”, як у всьому і передусім шукати Божого Царства, як по-християнськи терпіти і тішитися з терпінь? Певна річ, живучи поза монастирем, не можуть монахи і монахині посвячувати багато часу на молитви, не можуть багато часу пересиджувати по церквах, але тим усильніше мусять старатися про духа молитви та усильно працювати над здобуттям та випрошенням собі цього духа.

Заховування божого закону.

І світські люди, якщо хочать бути добрими християнами і вірно, постійно

і стисло заховувати Божі заповіді, хоч й не думають про життя по еванг. радам, мусять бути і мовчаливі, і зібрані, і радо та по змозі багато молитися. Тому, коли люди, що хочать жити по еванг. радам, відзначатися цими чеснотами, то ще нічим не різняться від добрих, світських християн. Коли же тих чеснот не мають, або бодай про них не стараються і над ними не працюють, тоді навіть не є вони добрими християнами і далеко їм ще до еванг. рад. Бо, очевидна річ, до життя по еванг. радам треба передусім совісно і добре заховувати заповіді. Де цього нема, там й мови ще нема про еванг. ради. А щоби совісно й добре заховувати заповіді, треба старанности, праці, свідомости що до христ. життя треба Божої благодаті та відповідної до цього молитви. Без усього того — нема взагалі христ. праведности.

Любов ближнього.

А є ще й інші чесноти, якими повинен відзначатися кожний християнин, і які тим більше обов'язують монахів чи іноків, що живуть на світі. Передусім є це любов ближнього. „Люби ближнього як себе самого” (Мат. XIX). На заповіді Божої любови і любови ближнього „стоїть увесь закон і пророки стоять”. Любов ближніх — це головна заповідь Христа, це Його заповідь, це нова заповідь. „Даво вам нову заповідь, щоби ви взаємно себе любили так, як Я вас полюбив. По тім пізнаватимуть люди, що ви моїми учениками, коли будете себе взаємно любити” (Йо. XIII. 34—35). Христос так нас полюбив, що віддав Своє життя за нас. Тому й любов ближнього до цього веде і Апостол любови св. Йоан так розуміє наслідування Христа в любові ближніх: „І нам треба класти душі за братів” (І. Йо. III. 16). Тут треба одначе сказати, що закон Божий не обов'язує нас до такої жертви; це належить уже до еванг. рад. Але може християнин в деяких виїмкових обставинах бути обов'язаний і до такої жертви. Так шпр. лікар може бути обов'язаний йти до хворого, навіть з параженням на смерть, до цього самого обов'язаний парох, чи душпастир. Мати може бути обов'язана прийняти смерть, щоб рятувати свою дитину. Поза подібними виїмковими випадками, християни, навіть добрі, не є обов'язані до такої повної жертви зі себе. І коли би монахи, чи законники, живучи на світі, мали таку любов і таку жертву приносили, тоді виконували би дійсно еванг. ради.

Усі християни обов'язані до такої любови ближнього, щоб ніколи не згішати проти цієї чесноти, т. зв. ніколи не кривдити ближніх, не злословити їм і виконувати інші свої обов'язки супроти них, себто загально христ. обов'язки і обов'язки стану. Така любов ближнього вимагає пераз пожертвування, тому й жертву треба уважати за загально християнську чесноту. Праця родичів, учителів, лікарів вимагає пераз тяжких і прикрих жертв та якби виключити жертвенність і жертву у сповненні взаємних обов'язків людей, тоді усі люди мали би багато більше терпіння, ніж мають їх у христ. житті серед добрих християн. Люди, що хочать жити по еванг. радам, мусять остільки частіше й більше робити зі себе жертви в сповненні щоденних, навіть дрібних, обов'язків, оскільки хочать перевищати добрих християн сповненням Христових рад. А передусім мусять бодай радо приймати ті терпіння і хрести, які Боже Провидіння складає на них. Це також чеснота світських християн, але така, що до неї треба правдивої духової сили.

Убожество.

Душі, що бажать еванг. звершености, невдоволені таким ступенем чеснот, який Бог вимагає від усіх. Вони шукають поза сповненням христ. обов'яз-

ків іще добрих діл та падобов'язкових чеснот. В цьому й суть еванг. рад. Таким мусить бути розположення людей, що хотять по тим радам жити. Практика Церкви впродовж довгих століть означає три головні еванг. ради, з яких зробила предмет трьох обітів в монашому житті. У всіх тих трьох радах треба розрізнити чесногу від обіту, а в чесноті треба відрізнити ступень загально християнський і ступень звершености в кожній з тих чеснот.

До чеснот еванг. убожества є обов'язані і світські люди в тій мірі, що не можуть без гріха вище цінити якенебудь дочасне добро понад Божу благодать і вічне спасіння. І до світських людей відноситься слово Христа: „Не можете Богу служити і мамоні” (Мат. VI. 24). До всіх сказано: „Шукайте перше царства Божого і Його правди” (Тамже 33). Тяжко грішить та не сповняє важкого христ. обов'язку той, хто для якогонебудь дочасного добра переступає в тяжкій справі Божу заповідь. Але **радою** Христа є слово Його: „Коли хочеш бути звершеним, йди продай що маєш і дай убогим і матимеш скарб на небі і прийди та йди за мною” (Мат. XIX. 21). За тією радою пішли ті, що покинули світ і вступили в монастир. Тепер, коли обставини не дозволяють їм далі жити та працею рук заробляти на життя в монастирі, мусять вони пам'ятати на обов'язок обіту і понад монашу чесноту убожества мусять чимсь відповісти обов'язкам обіту. Ця найменша міра життя по радам полягатиме на цьому, щоби зі заробітку здавати справу бодай два рази або раз у рік та по змозі якоюсь малою частинкою зі заробітку ділитися з убожчими від себе, а передусім з братами та сестрами. Жиючи поза монастирем, є вони у подібному положенні щодо убожества, як ті монахи чи монахині, що в монастирі розпоряджають якимись спільними грішми монастиря. В цьому розпорядженні мусять бути ощадні і зависимі від своєї влади. Поза монастирем буде проявлятися ця зависимість бодай річними чи піврічними звітами перед настоятелями, чи, коли це трудно, перед сповідниками.

Послух.

І до чесноти послуху обов'язані також світські люди, діти супроти родичів, християни супроти Церкви, всі громадяни супроти справедливих законів і не противних Божому заповіті розпорядкам законної влади. Тяжко грішить той, хто нпр. опускає пасхальну Сповідь і Причастя; грішить він проти любови своєї душі, але передусім проти послуху, належного церк. законам. Ті, що живуть по еванг. радам поза монастирем, є також силою обітів обов'язані до послуху Церкви, представленій відповідною владою. Їх послух так, як й обіт, розтягається даліше, ніж обов'язок світських людей. Самі за себе відповідають, самі в совісті і перед Богом повинні судити, до чого обов'язані. Правила поза монастирем трудно стисло заховувати, але не можна уважати усі монаші правила необов'язуючими. У важніших бодай рішеннях повинні вони старатися порадитися настоятелів чи настоятельок, чи добре вибраного сповідника.

Чистота.

І предмет третього монашого обіту: чистота, як чеснота, обов'язує всіх християн, світських у нижчому, законників у вищому ступені. Світських обов'язує, і тих, що живуть в подружжі, і тих, що не зв'язані подружжам, Тих, що бажають йти за еванг. радами і зложили вічний обіт св. чистоти в монастирі, обов'язують, очевидно, обіти, хоч й живуть серед світських людей, а обов'язують їх не тільки стеретися гріха проти тієї чесноти; такий гріх після обітів є крім гріха проти VI. заповіді святокр.

силою обіту, але, може, й під тяжким гріхом уживати конечних орудників до того, щоб побідити тяжкі спокуси. А орудниками такими є умиртвлення, піст і молитва. Лишені самим собі і за себе відповідаючи, мусять самі судити, що їм конечно потрібне. Дуже важна річ, щоби зв'язані св. обітами не наражувалися добровільно на ніякі небезпеки та спокуси. На такі спокуси наражалася би законна душа, яка шукала б веселої розривки в театральних представленнях, в кінах, вечерках і товариствах з особами другого пола. Треба законним душам, що живуть на світі, дуже усильно поручати повагу в зносинах з людьми.

Так з обов'язків трьох обітів не багато лишається тим, що живуть на світі і наicoli вони не відзначаються духом зібрання, духом молитви, умиртвлення, любови ближнього і жертви у вищій та повнішій мірі, як до цього обов'язані всі християни, мають мало ще монашого духа і можна би побоюватися, що їх воля зіставати в зв'язі з монастирем і не просити про звільнення від обітів, не походить з чистого паміру Божої любови, а з якогось нижчого може й не надприродного товчка.

Замість обов'язків обітів і усіх тих духовних вирав і святих правил, що їх придержувались у монастирі, а які стали для них майже неможливі до заховування, усильно поручаємо їм три практики, які могли б стати й предметом з року на рік повторюваних обітів. Такі обіти, очевидно, не були б монашими обітами, були б одначе дуже хосеними і могутнім орудником до витривання в доброму. Предметом таких практик, чи обітів було би:

1. Ніколи злого слова про нікого з ближніх не сказати.
2. Ніколи з ніким не сперечатися.
3. Ніколи ні одним словом не нарікати на хрести і терпіння, які Бог дає.

Дві перші практики є виконанням любови ближнього в цьому, що буває для неодного трудним обов'язком. Бо трудно стисло і совісно нікого не судити і ніколи не бути упертим при своєму. Трете відноситься до жертвенної любови Божої. Бо годитися та з благодаренням приймати хрести і терпіння — це знак правдивої любови Бога, а невеликий крок до того, щоби бажати і в дійсности ставати через ті добровільно прийняті терпіння жертвою любови для Христової справи.

а) Отець духовний буде старатися піддержати в тих душах головним чином духа молитви. Буде перестерігати їх, щоби не давали себе опанувати духом недбалости і остиглости („дух унінія и небреженія“) в своїх практиках релігійних. Радитиме їм, аби заєдно молилися про ревність та витривалість в молитві; буде радити їм, щоби свободний час, яким будуть розпоряджати, посвячували в першій мірі духовному занятті, як молитві, читанні і розважуванні св. Письма (особливо Євангелія і Псалтиря) — також читанні побожних книжок, науці катихизму і т. д.

б) Отець духовний буде пригадувати їм їх обов'язок з обіту убожества, щоби не тільки були „убогі духом“ т. зн. любили з чесноти убожество і його придержувалися в житті, але щоби і настоятелям (чи настоятелькам) своїм монастирським бодай що пів року здавали звіт зі свого заробітку і з того як орудували зарболеним грошем.

в) Отці духовні будуть їм часто пригадувати їхню повинність, що вищливає з обітів чистоти, аби зі ще більшою обережністю, як ті, що ще обітів не мають, поступали з особами другого пола, щоби Ісусу Хр. доховати вірности і в цьому обіті.

г) Отець духовний усвідомить їх також і щодо того, аби якнайбільше віддали свою душу під духовний провід свого сталого сповідника і не мали перед

ним жадних тайн. Бо тоді сміло оминуть всі хитрощі диявола, спокуси світа, власну неміч, що всьо разом змагається, аби людей довести до внутрішнього за-
ломлення і спроневеріння супроти Г. Бога.

АЕп. Собор поручає особам, живучим по єванг. радам на світі поза мона-
стирем, мудро вибирати сповідника, який заступав би їм настоятелів, коли б не
могли зноситися з ними. Сповідатися можуть у всіх священників.

Поручає їм:

1. Здавати настоятелям бодай два рази в році справу зі способу життя
і з уживання зароблених грошей.

2. Засягати їх ради бодай в важніших рішеннях.

3. Поручає їм по змозі бути щодня, а коли це неможливе, то бодай в не-
ділі і свята на Службі Божій, часто приступати до св. Причастя, сповідатися
пересічно раз на тиждень, по змозі щодня робити півгодинні розважання і бодай
5 хвиль духовного читання.

Не священники, що обов'язані до відчитування церк. правила, а живуть на
світі, є від цього обов'язку звільнені, повинні одначе, оскільки це можливе, від-
читати бодай Утреню і Вечірню з часослова.

Собор поручає їм раз на місяць заховувати через один день більше ску-
плення, більше молитви з відвиджуванням Христа в Пр. Евхаристії, а раз в рік,
по змозі, відбути кількадемні духовні вправи.

Поручає їм зі заробітку давати хоч малу милостину убожчим від себе,
а передусім братям чи сестрам по чині, потребуючим помічі.

Їхнім сповідникам поручає заохочувати до витривання, терпеливості і за-
ховування духа монашого, так, як про це вище сказано.

Усім душпастирям і сповідникам поручається пояснювати душам, що ба-
жають посвятитися Богові і жити по єванг. радам, принципи, тут представлені.
Для них життя таке, яке повинні провадити монахи і законники, живучі на світі,
могло би бути найліпшим приготуванням до вступлення до монастиря, або й жит-
тям по єванг. радам поза монастирем на світі.

Сповідникам поручається не дозволяти на вічні обіти чистоти.

II. ЖИТТЯ ПО ЄВАНГ. РАДАМ НА СВІТІ.

Монастирі зліквідувані, але монашество не перестало існувати, бо воно
оперте на словах-радах І. Христа. Отже воно вічне.

По зовнішній формі вид його мусить бути покищо інший. Крім давніх мо-
нахів і монахинь, що тепер змушені жити в розбитті та розкиненні, будуть і те-
пер помимо, а може й якраз з причини протихристиянської пропаганди — такі
душі, що будуть хотіти зблизитися до Господа Бога, що будуть тужити за совер-
шенним духовим життям і його шукати.

Природна річ, що з тим бажанням, що проявлятись буде в їх серці, вони
звертатисямуть першзавсе до свого Отця духовного по раду і поміч. Давніше
в таких випадках Отець-парох, розслідивши справу й переконавшись, що має
до діла з чистим наміренням служити Богу, — отже з правдивим покликанням,
спрамовував такого хлопця, чи таку дівчину до відповідного монастиря. Нині
та дорога замкнена. А однак шкода була би і то велика, якщо ті душі, чисті
та горячі, що шукають змоги посвятити себе ідеї правди і добра, мали би зни-
діти, змарнуватися зприводу браку провідника, який би їм сказав, що мають
робити.

Тут отже подаємо ряд точок для ужитку Отців-парохів, які можуть і по-

винні стати основним правилом життя для таких душ, що шукають совершеннішого життя, а мусять дальше перебувати на світі і серед світу.

1. Совершенне духове життя не полягає конечно на цьому, щоби вступити до монастиря і там в спільноті, в монашій одежі, у відокремленні від світу проживати; все це є тільки зовнішніми обставинами, що улекшують совершенне життя, але самі не становлять ще того життя.

2. Суть та зміст совершенного духового життя — то життя, в якихнебудь зовнішніх обставинах, отже і на світі, але життя таке, щоби в ньому не було свідомого і добровільного гріха, а навпаки, щоби це було життя, яким всеціло служимо Господу Богу, а не світові і мамоні, а то зі святої до Бога любови. Слідє отже

правило:

вистерігатися кожного гріха і бути свідомим, щоби це вірно сповняти, що Богу угодне і Йому до вподоби в тих обставинах, в яких жие, і тим снособом якнайвірніше служити Богу.

3. Стеретися гріха, не тільки великого, смертного (як нпр. гріха проти VI. і IX. заповіді, або неходження з лінивства, байдужности, або іншої грішної причини до церкви в неділі і свята, або зневажати родичів, або тяжке кривдження ближнього, чи то на славі, чи на майні і т. д.) — але стеретися і т. зв. повсєдневних, чи малих гріхів, головним чином, якщо вони є цілком добровільні і сповнювані в цілковитій свідомості злого, або якщо мають ознаки звичаєвого гріха. В нашій суспільності трапляються найчастіше гріхи обмови (і обсуджування), гріхи сварки (ненависти), гріхи нарікання (на всякі життєві труднощі), гріхи неправди. Було би, може, добре порадити душам, що хотять совершенно жити, щоби обітом зобов'язалися не обмовляти, не сваритися, не нарікати, не говорити неправди.

4. Не вистарчить стеретися гріха й не служити світові а, — треба служити Г. Богу, т. зв. робити те, що Г. Богу угодне, що Йому до вподоби. Душі що хотять дійти до вищого духового життя, нехай зроблять змістом свого життя молитву і працю.

а) Молитва.

Хай вірно відмовляють молитви ранішні та вечірні — перед і після їдженія, — хай по змозі бувають щодня на Службі Б. Тоді хай приступають до св. Причастя, а після Служби Божої відповідний час посвячують і благодаренні. В неділі і свята хай бувають на Утрені та на Вечірні. Пожаданим було б, щоби за їх старанням в родині, де перебувають, замівся звичай спільної молитви, читати побожні книжки та доповнювати знання катихизму. Нехай про це не забувають, а призначуть на це щодня бодай пів години.

б) праця:

Хай кожний і кожна не те робить, що йому (її) миліше, а те, що в даних обставинах є конечним, щоби заробити собі на життя, або те, що є обов'язковою співучастю у спільній господарській роботі. Якщо після тієї обов'язкової праці лишиться ще кому свободний час і сила та спромога, — хай також додатковою добровільною працею помагає убогим і тим, що помочі позбавлені, а її дуже потребують (нпр. хорі).

Молитва, обов'язкова праця свого звання та добрі діла любови ближнього, — ось життя, що певно подобається Г. Богу.

До добрих діл любови ближнього, Богу тим миліших, бо нині для Христової справи дуже потрібних, зачислити треба всі труднощі посвячені тому, щоби

й самому набути якнайлучше знання правд нашої віри і щоби того знання уділювати тим, що того, так конкретного знання ще не мають. Повинні даліше віддавати труди, жертви й молитви на услуги тим ближнім, що хоч знають віру, однак по ній не живуть, аби навернулися на праву дорогу.

5. Душі, що тужать за Богом, і хочуть совершенно жити, хоч лишаються серед світа, не мають духом належати до світа та йому служити. Нехай отже в своїм житті: а) здержуються та не шукають забав, як музики, гульні, театри, кіна ітп. б) нехай стережуться т. зв. сребролюба, щоби зі захланністю і скупарством не збирали собі, чи то грошей, чи то інших дібр (як нпр. одежі, вибагливих харчів і т. п.), по щоби, заробляючи на хліб насущний для себе, вдовольнялися тим, що просте і необхідне, а тим, що злишне, щедро ділилися з біднішими від себе. в) нехай не бажають й не шукають людської слави, похвали, значення, влади, нехай не бажають старшувати і розказувати, а радо хай підчиняються, слухають та служать другим, по прикладу І. Христа. г) нехай не догоджують, не служать своєму тілу, своїм змислам, а нехай держаться закону повздержности чи то в їдженні і питті, чи в поглядах, чи в цікавості слухання, чи в говоренні. Так само і в убиранні своїм хай задовільняються тим, що просте і радше дешеве та убоге, ніж мало би бути дороге і пишне. д) з особами другого пола треба таким душам поступати так, як поступають ті, що хотять дівство своє посвятити Г. Богу, т. зн. не треба від них тікати, але поступати з певною здержливістю; не умовлятися з ними на особні сходни, не бавитися в зальоти, бути в таких випадках здержливим в поглядах, в словах, в цілому приставанні з ними, — навіть в хвилях веселої свободної розмови заховати конечну міру поваги і обережности в поведенні.

6. Вкінці нехай ті душі, що шукають Бога, привикають чимраз то більше до того, щоби не йти за порушеннями, забаганками власної волі, по щоби цю волю підчиняти послухові. Нехай слухають заповідей Божих і церковних, нехай слухають старших в родині, нехай слухають свого Отця духовного, як заступника церковної влади, нехай слухають його також як свого сталого сповідника і духовного провідника. Тим способом найлучше приготуються, щоби могли не тільки зложити, але потім і добре викснати найтрудніший з обітів монашого життя: — обіт послуху.

З тих душ, покликаних до звершености христ. життя по єванг. радам, може деякі впросять собі від Бога і те, що будуть могли вступити до монастиря і в уєдиненні працею рук даліше заробляти на життя, всеціло відданого Богові. Але можуть бути і такі душі, що при наймнішій волі і при змінених обставинах правдоподібно не зможуть ніколи бути прийняті до монастиря. Слабе здоров'я, старший вік, обов'язки супроти родичів, чи родини будуть для них перешкодою не до уєнення. Такі душі лишаючися на світі вже стало без наміру і надії вступити до монастиря, можуть однак мимо всього доходити до звершености христ. життя по єванг. радам. Їм не менше, як і тим, про які вище була мова, Отці духовні нехай дають духовний провід по поміщенням тут увагам. При тому одначе нехай допоможуть їм віднести до настоятелів, чи настоятельок тих чигів, чи законних конгрегацій, в яких бажали би служити Господеві. Річю тих вже буде доповняти провід душпастиря тим що дає спільність життя.

† **АНДРЕЙ, Митрополит**

ПРАВИЛА:

1. **Приклад і праця душ, що всеціло віддані Г. Богу, може бути дуже корисною для громади.** Нехай душпастирі не залишать використати їх впливу для гірших. Можна би їх уживати до науки релігії, до виховання дітей, часом може

до обслу́ги хворих, до порядків в церкві, шиття і прання церковного бізля, тощо. Отці духовні, користаючи з їх щирої волі і посвяти для церкви, громади або для себе, нехай стережуться надуживати їх праці.

2. Мимо знесення монастирів, Отці духовні будуть добрі повідомляти па-стоятелів монаших чинів і згромаджень, або Митропол. Ординаріат про душі, що бажають посвятитися Г. Богу по сванг. радам.

3. Тими душами заопікуються, даючи їм провід подібний до того, який да-ють монахам, що живуть на світі.

4. Нехай не дозволяють їм робити якихнебудь вічних обітів. Часові обіти можуть мати більшу нагороду, коли випливають з сильнішої волі і чистішого наміру.

Прийняте на сесії АЕп. Собору дня 31. жовтня 1940. р.

ОБОВ'ЯЗКИ СПОВІДНИКІВ ЗАКОННИЦЬ

Священик, котрому поручено уряд сповідника при жіночих монастирях і законних домах, повинен бути переконаний, що його праця буде лише тоді хо-сенна, коли здобуде собі загальне довіря всіх законниць через святість священн-чого життя, богословське знання і уміння провадити душі до звершености. Не-раз мала ошибка, одно, надто свободне, або не досить поважне слово може йому і монахиням багато пошкодити; воно може згіршити або зразити. Не повинен ніколи позволяти собі на непотрібні розмови, а ніколи на довші розмови і на розмови без свідків.

Сповідник повинен провадити законні душі дорогою христ. чеснот, пере-дусім покорі і любови ближнього, молитви і праці. Повинен учити їх уникати всякої надзвичайности і пересади в побожності, заохочувати їх з вдячністю приймати з Божих рук всі хрести і терпіння і заробляти на життя своєю пра-цею. Буде теж вимагати від них вірности обітам, а передусім уваги на найменшу похибку, щодо чистоти. Буде й заохочувати їх заховувати зв'язь з настоятель-ками і мати потрібні дозволення чи диспензи щодо обітів послуху і убожества.

Священик, що сповідає монахині, може віднести великий хосен для своєї душі зі святого сповнення того обов'язку. Він має нагоду ближче заізнатися з аскезою і містикою, а в прикладі душ, що стремлять до звершености, та в стар-ранні допомогти їм і провадити їх може знайти велику заохоту до праці над со-бою. А коли Боже Провидіння дасть йому, як пенітентку особу дійсно святу, то най уважає це за велику благодать Божу і нехай багато молиться за таку душу і нехай в Бозі стараєся і усильно молиться про світло з неба, щоби вповні відповісти не раз дуже трудним обов'язкам доброго провідника на дорозі святости. В життях Святих знані є приклади, де сповідник відносить зі Сповіді вповні по-свячених Богові душ великий хосен. Знана нпр. річ, що св. Франц Салезій, автор знаної нашому Духовенству „Фільотеї“, багато уступів і то, може, най-важлиші клясичного свого твору та трактату про Божу любов, написав, зобра-жуючи стан душі своєї пенітентки св. Йоанни Шанталь.

П Р А В И Л А :

Загальна апробата й юрисдикція не вистарчає до Сповіді монахинь: треба осібної власті від єпархіяльного єпископа.

Влада сповідати в одному монастирі не уповажняє до слухання Сповіді в другому монастирі.

Сповідуючі вірних в церквах або публичних каплицях можуть сповідати й монахині, які їх просили б о сповідь; не міг би одначе тим способом сповідати усіх інокій і законниць якогось монастиря.

Ніколи не вільно священникові сповідати монахині поза сповідальницею.

Тяжко хворі монахині можуть сповідатися у якогонебудь священника, апро-
бованого в єпархії.

До слухання Сповіді в контемплійному монастирі конечно треба знання містики нпр. творів св. Йоана від Хреста.

Сповідник всіх монахинь повинен добре знати не тільки моральну бого-
словію, але й аскезу. Кожна помилка може принести правдиву шкоду пенітентці.

Поручається сповідникам монахинь аскетичні твори св. Василя В. і св. Альфонса Лігорового.

Щоб сповідати монахині, повинен священник добре знати правила і кон-
ституції даного чина чи конгрегації.

Сповідуючий монахині мусить не тільки мати бездоганне життя свяще-
ниче, але й в поведенні заховувати велику повагу та стереттися всякої фамі-
ліярности.

При нагоді Сповіді нехай ніколи не говорить про інші справи, як про спра-
ви совісти пенітентки, а про них нехай ніколи не говорить поза сповідальницею.

В часі Сповіді мусить старанно уникати всього, що виглядало би на непо-
трібну розмову. Священик, який при нагоді Сповіді цікаво випитував би про
справи монастиря, які не мають ніякої зв'язі зі совістю сповідаючоїся, пони-
жав би свій уряд в її очах.

Мусить старанно стереттися, аби не вмішуватися в заряд монастиря
і у всео що належить до уряду настоятельки. До нього належить тільки суд про
совість пенітентки. О тих справах може говорити тільки в Сповіді, а в Сповіді
тільки про ці справи.

Повинен дуже старанно стереттися так у Сповіді, як і поза нею усякої
розмови, яка, хоч би й здалека, могла виглядати на порушення печаті.

Коли б з уряду змушений був прийняти від пенітентки якесь донесення
на когось, нехай вимагає цього донесення поза Сповіддю.

У Сповіді помагатиме душам йти дорогою єванг. самозречення, заохочу-
ватиме до умиртвлення, терпеливості, вірності всім обов'язкам обітів і правил,
любви ближнього, сестричної любови, покори й молитви.

Буде помагати монахиням уникати всякої ілюзії деінде шукати звершено-
сти душі, як тільки в покірному послусі, любові ближнього та покірній молитві.

Монахині нормально сповідаються раз на тиждень. Сповідник не буде від-
мовляти своєї праці, коли будуть його від часу до часу частійше запрошувати.

Повинен приучувати монахинь, навіть скрупулятих, звичайно придер-
жуватися міри тижневої Сповіді.

Рішучо відмовить удатися на запрошення, коли спостереже, що причиною
його не є правдива потреба душ.

Від скрупуляток буде домагатися рішучого послуху; буде їм часто повто-
ряти, що йдуть безпечною дорогою, коли слухають ради сповідника, а нара-
жаються на правдиву небезпеку, не повинуючися тим радам. В бесіді з ними
нехай буде рішучий, строгий і сталий. Виявляючи перед ним непевність і сумні-
ви, може їм шкодити, впроваджуючи їх в гірше замішання.

Нехай з дуже стислою об'єктивністю дає кожній цілий час, який перед
Богом уважає за потрібний для її душі, а жадний з них ні хвилину понад те.

Досвід учить, що довгі Сповіді (пересічно понад 5 минут) є звичайно стра-

тою часу, так для сповідника як для пенітентки; часто обоїм шкодять і бувають нагодою сплетень і злословлення інших сестер і настоятельок.

Досвід також учить, що короткі Сповіді бувають кращі і приносять більший хосен.

Священик, що лиш принагідно сповідає монахині і не має основного знання аскетичних і містичних книг, нехай вдовольниться пригадати, як науку, якийсь уступ з св. Письма і нехай ніколи не питає про це, що відноситься тільки до захування правил. Правила не обов'язують під гріхом, а матерією Таїнства Покаяння є тільки правдиві гріхи.

Сповідник нехай ніколи не говорить монахиням „ти”.

Одобрене Митр. Ординаріатом дня 31. жовтня 1940. р., як додаток до рішень Собору з того ж дня „Про живучих по євангельським радам”.

† АНДРЕЙ, Митрополит.

ЗАРЯДЖЕННЯ І ОПОВІСТКИ

М. О. ч. 2026.

У СПРАВІ КУЛЬТУ НАЙСОЛ. СЕРЦЯ ХРИСТОВОГО.

„Найгорячішим бажанням нашого Спасителя є бачити, як у душах вірних родиться й росте вогонь любови, яким горить Його Серце”. (Папа Лев XIII. в енцикл. з 25. VI. 1889). „Тому йдім до Нього! Бо Він не жадає від нас нічого, іншого, як тільки відплати за Його любов, — як тільки взаємности”.

„Будучи Богом, хотів Христос статися чоловіком, щоб нас учинити учасниками Божої природи”...

Христос випереджує нас і безнастанно випереджує. Він... сходить до нашої нужди, щоб потягнути нас до Своєї слави. Це зобов'язує нас. Ми повинні, — ми мусимо робити найбільші зусилля, щоб Йому посвятитися”...

„...„Любов Христа так мало признана, так часто злегковажена, так криваво зневажувана! Любов наша мусить любов'ю задосить учинення за наші власні гріхи та гріхи людей”...

До повищих слів Декрету АЕп. Собору з 1940. р. (пор. АЕВід. 1942. ч. 6. ст. 117—118) не має Митрополичий Ординаріат нічого більше додати, — хіба тільки горячо заохотити підвладне собі Духовенство, щоб в місяці червні 1943. р. зі своєї сторони в часі Богослужень в честь Христової Любови старалися піддержувати та кріпити розбуджуючуся ревність наших вірних у культі Її. У цьому місяці треба по змозі якнайчастіше приповідати світові Христову Любов. Матеріали до цих проповідей знайдуть Всеч. Отці у вище згаданому Декреті АЕп. Собору з 1940. р.

Не здобудемо спокою, доки не спічнемо у Твоїх стіп, о Боже!

Найкраще прислужимося цій справі, коли з якнайбільшою активністю введемо в життя в цьому році на цілому просторі краю правила АЕп. Собору ч. 63—66, 68—69, проголошені в АЕп. Відом. з 1942. р. ч. 1. ст. 15—16.

Від гр. кат. Митрополичого Ординаріату

у Львові, дня 13. травня 1943.

М. О. ч. 2032.

У СПРАВІ ЦЕРК. РИЗ ДЛЯ ПОМЕРШИХ СВЯЩЕНИКІВ.

Митрополичий Ординаріат звертає увагу О. О. Душпастирів на це, що церква, при якій сповняють душпастирство, не є обов'язана давати священників, на випадок його смерті, церковні ризи. Священик обов'язаний сам подбати для себе про такі ризи.

ОО. Декани мають обов'язок звертати родині помершого священника увагу, що без дозволу Декана не вільно нічого забирати з церкви. За це Декан відповідальний перед Митрополичим Ординаріатом і на випадок занедбання цього розпорядку, покриватиме особисто нанесену шкоду церкві.

Від гр. нат. Митрополичого Ординаріату
у Львові, дня 20. травня 1943.

У СПРАВІ ГРОШЕВИХ ПОСИЛОК ДО КАНЦЕЛЯРІЇ МИТР. КОНСИСТОРІЇ.

Пригадується Всеч. Отцям, що при всяких посилках грошових до Канцелярії Митр. Консисторії (такси, оплати за миро, диспензи і т. п.) треба послуговуватись **ВИКЛЮЧНО** чековим контом **ч. 20.676**, а не **ч. 20.520**, що призначене **тільки** до висилання пенсії Всеч. Духовенству.

У СПРАВІ ВИСИЛКИ АЕПАРХ. ВІДОМОСТЕЙ.

Тому, що з різних причин АЕп. Відомості доходять дуже неправильно, або й зовсім не доходять до Отців. Адміністрація АЕп. Відомостей змушена вислати їх відтепер порученою посылкою на руки ОО. Деканів.

М. О. ч. 1760.

ПАРОХІЯ ДО ЗАМІНИ.

Парохія Кальне, Козлівського деканату, п. Козова, до заміни за парохію близько залізничної стації.

ХРОНІКА

ІМЕНУВАННЯ ТА ВІДЗНАЧЕННЯ.

Почесним Крилошанином Митр. Капітули іменованій:

о. Др. Костельник Гавриїл, завід. парох. при Церкві Преобр. Госп. у Львові.

ПРАВОМ НОСИТИ ФІОЛЕТНИЙ КОЛПАК І ПОЯС НАДІЛЕНІ:

- о. Левицький Александер**, ювілят, парох у Олеську, дек. Олеського.
- о. Мосора Михайло**, парох у Скольому, дек. Скільського.
- о. Харлампович Іван**, парох у Старисках, дек. Янівського.
- о. Головацький Степан**, парох у Виспі, дек. Стріліського.
- о. Гутковський Александер**, парох у Бурштині, дек. Бурштинського.
- о. Войтович Теофіль**, парох у Козарі, дек. Бурштинського.
- о. Онуферню Антон**, парох у Скалаті, дек. Скалатського.

о. Яримович Александер. архівар М. К. у Львові.

ДІЙСНИМИ РАДНИКАМИ МИТРОПОЛИЧОЇ КОНСИСТОРІЇ ІМЕНОВАНІ:

- о. Др. Сампара Степан, проф. Богословської Академії у Львові.
- о. Др. Чорняк Іван. проф. Богословської Академії у Львові.
- о. Лончина Василь, парох при Церкві св. Николая у Львові.
- о. Олянович Іларіон, парох у Лисиничах, дек. Львівського.

ПОЧЕСНИМИ РАДНИКАМИ МИТР. КОНСИСТОРІЇ ІМЕНОВАНІ:

- о. Александрович Осип, парох у Домажирі, декан Янівського деканату.
- о. Базилевич Клементій, парох у Княжолуці, декан Долинського деканату.
- о. Казанівський Петро, парох у Лопатині, декан Лопатинського деканату.
- о. Кудрик Теодозій, парох у Рогатині, декан Рогатинського деканату.
- о. Лиско Володимир, парох у Сасові, декан Золочівського деканату.
- о. Ратич Володимир, парох у Грабівці, декан Микулинецького деканату.
- о. Давидович Євген, парох в Ожидові, дек. Олеського.
- о. Содомора Антін, парох у Вербові, дек. Підгаєцького.
- о. Др. Цегельський Ігнатій, душп. у Камінці Стр. дек. Струмілокамен.
- о. Цегельський Євген, парох у Янові, дек. Тереховельського.
- о. Соловій Петро, парох у Новиці, декан Калуського деканату.
- о. Др. Бабяк Осип, душп. у Тухлі, дек. Тухлянського.
- о. Мащак Іван, парох у Баківцях, дек. Стрілеського.

КРИЛОШАНСЬКИМИ ВІДЗНАКАМИ НАДІЛЕНІ:

- о. Ляшук Петро, душп. у Дубю, дек. Підкаменецького.
- о. Федасюк Дмитро, душп. у Попівцях, дек. Підкаменецького.
- о. Іздрик Андрій, душп. у Підкамені, дек. Підкаменецького.
- о. Рахлецький Микола, душп. у Голубиці, дек. Підкаменецького.
- о. Прихитно Володимир, парох у Сіхові, дек. Стрийського.
- о. Ратич Степан, душп. у Тернополі, дек. Тернопільського.

ДУШПАСТИРСЬКІ ПОСАДИ ОДЕРЖАЛИ:

- о. Др. Івахів Павло в Печенії, дек. Глинянського.
- о. Табінський Петро в Старім Селі, дек. Винницького.
- о. Яцків Зиновій в Незнанові, дек. Струмілокаменецького.
- о. Град Станислав в Бужку, дек. Олеського.
- о. Нарожняк Зиновій в Нежухові, дек. Стрийського.
- о. Еліїв Ярослав (сотр.) в Оброшині, дек. Городецького.
- о. Петрицький Богдан, зав. в Будиліві, дек. Коглівського.
- о. Липинський Мирослав в Поршні, дек. Щирецького.
- о. Стасишин Григорій в Ставках, дек. Янівського.
- о. Шпитковський Станислав в Левандівці, дек. Львівського.
- о. Романишин Богдан в Саранчуках, дек. Бережанського.
- о. Осика Володимир в Лозині, дек. Янівського.
- о. Славський Євген в Луці Малій, дек. Грималівського.
- о. Ключ Іван, сотр. з пр. управи парох. св. Петра і Павла у Львові.
- о. Тихий Ярослав, сотр. в парох. св. Петра і Павла у Львові.

ПОМЕРЛИ

о. **Степанян Іван**, емер. парох Сухоріча, дек. Яричівського, 18. IV. 1943.

о. **Гуньовський Матей**, парох Махновець, дек. Поморянського, 3. V. 1943.

Їх душі поручається молитвам Духовенства АЕпархії.

Імена їх вписані в АЕпархіяльний Пом'яник.

71100
P.56 1943 z.5

Надавець:

Канцелярія гр. кат. Митр. Ординаріату. — Львів, П.л. св. Юра 5.

Absender:

Gr. kath. Metropolitan - Kanzlei,
Lemberg, Georgsplatz 5.

ДРУК — DRUCKSACHE

До Всеч. гр. кат. Уряду парохіяльного
An Hochw. gr. kath. Pfarramt

пошта
Post

(Дистрикт Галичина — Distrikt Galizien)

Видає: Гр. кат. Митроп. Ординаріат у Львові. За редакцію відповідає: о. Петро Дзедзин.

40433

Львівська державна
наукова бібліотека
№ III 6598

ПРОМОВА

ВИСОКОПРЕОСВ. ОТЦЯ МИТРОПОЛИТА КИР АНДРЕЯ ПРИ ОТВОРЕННІ АЕП. СОБОРУ 1943 р.

З Божою ласкою зачинаємо цей четвертий від початку війни АЕп. Собор. В письмі, яким запросив я Всеч. Духовенство на цей Собор, предложив я намічений мною проєкт наших нарад. На жаль без нашої вини, а через зовнішні обставини і технічні труднощі моє письмо дійшло до Отців щойно в останніх днях, і то може тільки до Отців, що мешкають у Львові та недалеко Львова. Тому на вступі до ухвал нинішньої торжественної сесії маємо розв'язати юридичну проблему. Перед двома тижнями, в день соборової сесії, не маючи ще змоги розіслати 3—4 ч. „АЕп. Відомостей”, а побоюючись, що письмо, яке запрошувало на Собор недостатньо опубліковане, себто друком не дійшло ще до прилюдної відомости, — письмо це казав я проголосити вивішенням на дверях Катедрі. Сьогодні міг би хтось сумніватися, чи нинішня сесія легальна. Якщо проголошення це, чи по-правничому промугація, завізнання на Собор, що є єпархіяльним законом і якому відповідає обов'язок Духовенства, достаточне, то нинішня сесія являється законною сесією Собору, хоч загал Духовенства про це завізнання ще не знає. Якщо цей закон ще не промугований, то нинішнє зібрання не є єпарх. Собором, а приватним з'їздом Духовенства.

Закон стається законом з хвилиною проголошення його. В часах, коли не було ще уживане проголошування за поміччю якогось друку, тоді прибиття на дверях Катедрі було законним способом проголошування законів, а закон, проголошений так в місці резиденції єпископа, уважався законно проголошеним для цілої єпархії. Так, як папські буллі, проголошені в Римі, обов'язували цілу Церкву, а королівські, чи цісарські закони, проголошені в місці резиденції короля чи цісаря, — цілу державу, — так єпархіяльні закони, *si parva licet comparare magnis* — єпархії. Але що від віків Духовенство не мало нагоди заставлятися над тією проблемою і через це міг би повстати сумнів, взиваю Отців заявити, чи уважаєте цю промугацію запрошення за достаточну і нинішню торжественну сесію за законну. Проншу виявити свою думку цілком щиро. Наколи Отці будуть тієї думки, що проголошення запрошення не вистачає, не буду цього уважати за невдачу і то з двох причин:

Передусім традиції нашої Церкви такі, що Духовенство що року з'їжджалося на єпархіяльні Собори. Але ці Собори полягали виключно на поученнях, що їх давав чи єпархіяльний єпископ, чи ним призначені богослови. Про ухвалення якихсь єпарх. законів не було там мови. Після Берестейської Унії

відбувалися у всіх єпархіях такі Собори завжди в перший тиждень Великого Посту. У письмах митроп. Рутського маємо кілька текстів, які свідчать про це. Маючи ще нагоду згадувати про це, мушу признати, що вважаю за шкоду нашої Церкви, що таку традицію часом затратила. Вважаю теж конечною річю цю традицію відновити.

Заява присутніх Отців, що не вважають нинішню сесію соборовою не була б невдачею ще й тому, що цим способом далось б яскравий вияв думки, що ухвалення соборових правил не має ніякого значення в порівнанні з їх виконанням. Одно правило виконане, себто правило у Ваших руках і в Вашому поступуванні більше значить, ніж цілі сотки правил невиконаних Вами, що пишуться на папері і в актах. Якщо таке невиконане правило є єпархіальним законом, тоді воно стається шкідливим. Бо нема більшої анархії, як коли не зберігається законів. Тоді заступає їх сама воля, а то й примха та пристрасть людей. Якщо правило є тільки радою, то Духovenство, ухвалюючи таке правило, а не примінюючися до нього, ослабляє авторитет АЕп. Собору і дає доказ, що не бере поважно своїх обов'язків і правил, що нормують ці обов'язки. Ми му- симо стояти на тому, що виконане правило може мати, а то й навіть завжди має велике значення для душпастирської праці Духovenства і християнського життя народу. Візьмім як приклад одно з правил нашої сесії. Воно поручає м. і. Ду- хovenству від часу до часу пригадувати народові, що самогубство є страшним злочином і певним знаком вічного погублення. Священик, який совісно ста- рався б примінити правило в житті, напевно вирятуював би від смерті і вічної погибелі не одного з тих нещасних, що стають перед Божим судом в таких умови- нах, що останній вияв їх волі, є виявом легковаження Божого закону та злочи- ном проти верховної влади Всев. Бога над чоловіком. Без сумніву не один з тих нещасних не був би допустився такого злочину, якби більше пам'ятав про грозу Божого закону, про безбожне потоптання того закону, про нещастя вічного від- кинення від Бога, джерела всякого добра, та про сором перед людьми, що його тіло, наче стерво закопують в якомунебудь рові. А пам'ять на всі ті обставини зависить від проповіді Євангелія, себто від праці душпастиря. І не потребує він посвячувати самогубству цілої науки кілька разів до року; вистачить тому предметові посвятити кілька разів до року один, але сильний уступ в проповіді про якийнебудь інший предмет. Часом такий короткий уступ з проповіді вбива- єся в пам'ять ліпше, ніж ціла проповідь. Якої ж великої ваги є таке правило, яке, виконане, може в єпархії вирятувати дочасне і вічне життя, хоч би тільки кільком християнам! Але мусить бути виконане!

Кожний проповідник мусить просто попрацювати над собою, щоби при- викнути до цього, аби від часу до часу пам'ятати про цю небезпеку вірних. В часах війни, в часах частих недуг нервів, така небезпека є більша, тому й ре- акція Духovenства на це повинна бути сильніша. В ряді синодальних рішень і дискусій перейдемо ще на предмет, якими установами і правилами забезпечити би, по змозі якнайповніше виконання соборових правил. Прийде хвиля, де треба буде нам вибрати при кожному деканаті т. зв. періодегтів, себто свого роду урядників, яких завданням буде приглядатися, яким способом Духovenство ви- конує соборові рішення. Завданням такого періодегта буде пригадувати Духо- венству на соборчиках і поза ними ті рішення і предкласти Ординаріятові звіти зі своїх візит. Вибір періодегтів і правильник для них, — це буде, може, справа найважливіша зі всіх можливих соборових рішень. Ці рішення, думаю оперти передусім на добрій волі Духovenства і хочу цю добру волю викликати. Сам

факт, що соборові рішення є виявом волі Духовенства, є гарантією, що до їх виконання Духовенство принесе й потрібну добру волю. Але людська природа така, що добрій волі треба якоїсь помочі. Її дають в Церкві різні церковні установи. Тому наразі відкладаємо вибір періодиків, як і правильник для них, на пізніше. Звертаємося тільки до всіх Всеч. ОО. Деканів з усильним проханням, аби при соборчиках і деканальних візитаціях звертали увагу Духовенства на соборові рішення, бодай ті, що випечатані у „АЕп. Відомостях” і вже знані Отцям. (З огляду на технічні труднощі і брак паперу ми змушені відложити печатання повних діянь, декретів і правил АЕп. Соборів з літ 1940—1942).

Цьогорічний Собор стоїть перед завданням незвичайно важким і тяжким. Йде нам не тільки про поправлення чи доповнення душпастирської праці Духовенства взагалі; маємо перед собою цього року дуже тяжкі недуги в організмі нашої Церкви і народу. Думаю, що без ніякої пересади можна сказати так, як я це зробив у своїйому, письмі з 26. II. 1943. Йде просто про питання **бути або не бути!** Шал убивання людей, пиянство і система обмежування числа потомства — то такі суспільні і народні недуги, що просто ведуть народ до загибелі. А заки доведуть його до цілковитої руїни, впроваджують таке звиродніння, такий упадок всякої культури, таку руїну фізичного здоров'я і всякої християнської праведності, що тих предметів не можна діткнутися без грізного побоювання про нашу будучність. А стаємо перед такими страшними недугами з орудниками, які по-людськи бодай видаються цілковито безуспішними. А що може в наших часах ухвалювати закони та ради, які не можуть не видаватися цілковито безсильними супроти грози положення?! І це **почування** безсильності так мене параліжує, що від місяця, чи навіть двох, працюю над посланням про пиянство і досі не написав я ні одного такого речення, **яке** я признав би можливим! Про чоловіківбивство написав я два послання і декрет для Собору. Але не маю враження, що і послання і декрет і ухвалені досі **правила** справу хоч на волос змінили.

До послання про чоловіківбивство додав би я ще **й** такі думки. Подаю їх Всеч. Отцям з проханням, ужити їх при проповідях або уступах проповідей про чоловіківбивство: Християнські суспільності бувають такі **вражливі** на пролиту кров, що з особливим жахом привикли відвертатися **від** катів, себто людей, що в імені державної справедливості задають смерть **засудженим** на цю кару. Навіть у великому місті, коли від часу до часу лучався випадок, що мала відбутися екзекуція смертного вироку, приїзд ката потрясав цілим населенням міста. Його особа видавалася чимсь таким жахливим, що **зі** страхом оминали його, коли появився десь на вулиці. Ніяка гостинниця не **приймала** його; він не смів показатися до ніякої харчівні, бо всі люди були би **вийшли** в хвили, коли появився. Мусів мешкати десь на передмістях і то у людей, що не знали хто він. А то всьо тільки тому, що в уяві представляли собі люди, що його руки сплямлені кров'ю. Убивства, які він виконував, були, як нпр. в давній Австрії, досить рідкі в цілій державі, ледви, думаю, яких два чи три **випадки** на рік. Таке вбивство ката було актом справедливості, карою за певні, **нехиті** злочини, суджені суддями, що присягали справедливо судити. А **уява** **письменників** та поетів представляла особу ката у ще грізніших красках. Пригадую собі таку постать ката в якійсь книжці Віктора Гю, що майже не мав звичайних **ціх** людської природи: не пив нпр. води, але мав при собі фляшку морської **води**, по якій зі страхом і обмерзінням його пізнавали. Тепер же ми в такому **положенні**, що у многих селах маємо може людей, для котрих злочин чоловіківбивства є нічим. Ми стрі-

чаємо людей, що оповідають як ближніх убивали, стрічаємо й таких, які хваляться, що нема для них більшої розкоші як проливати кров. Як повернути таких людей і як до здоров'я довести людську природу?! Яким способом задержати той крик пролитої крові, що до неба кличе про пімсту?! Над цим маємо саме застановлятися. Одна тільки всемогуча Божа благодать може допомогти; маємо один лише успішний орудник: — **МОЛИТВУ.**

ПОСЛАННЯ

ДО ТИХ, ЩО НА ВЕЛИКОДНІ СВЯТА НЕ ПРИЧАЩАЛИСЯ.

Кожний християнин знає обов'язок слухати св. Церкви. І кожний знає, що Церква вимагає бодай раз у рік, у пасхальному часі приступити до св. Причастя і, очевидно, до того Причастя відповідно приготувитися щирою і повною Сповіддю зі своїх гріхів. Це ж найважливіша церковна заповідь! Вона відповідає Божій установі Христа. На Тайній Вечері, перед Своєю мукою, установив Христос св. Таїнство Евхаристії, щоби люди могли тим ангельським небесним кормом ставатись учасниками овочів Його пресвятої муки. Це наука така ясна, що й кожна дитина її розуміє.

Щоби піддержувати життя тіла, треба хліба. Але чоловік живе не тільки тілом; він має і безсмертну душу. А ця душа потребує корму, щоб жити. Тим кормом — то саме Пресв. Евхаристія. Тому Христос сказав: „Коли ви не будете їсти тіла Сина Чоловічого, (коли) не будете пити Його Крови, життя не будете мати в собі” (Йо. VI. 53). Сам Христос є життям душі; вона тим й живе, що злучена з І. Христом. Так, як гілечка живе життям дерева, а відтіля від дерева, сохне і вмирає, так само й душа людини, що незв'язана, незлучена з тим св. Деревом, яким є Христос. „Я виноградина” — каже Христос — „а ви віти; хто перебуває в Мені, а Я в ньому, той приносить багато плодів. Коли хто не буде перебувати в Мені, буде відкинений геть, як вітка, і сохне; і зберуть її і в огонь вкинуть і згорить” (Йо. XV. 6). Там сказав: „Не будете мати життя в собі”, а тут каже те саме, але іншими словами: „відкинуть... зісохне... і згорить”. Така доля тих, що не будуть перебувати у Христі.

А хто ж перебуває у Христі? Той, що їсть цей Пресв. Хліб і п'є це Вино, той, що причащається Божеств. Тілом, Кров'ю Христа у Пресв. Евхаристії. Бачите, яка це переважна справа! Тут йде просто про вічне життя, про вічне спасіння. А це правда така ясна! Хто не їсть — не може жити. Так з тілом, так і з душею. Тілу треба хліба, чи звичайного корму, а душі треба хліба, — але не звичайного хліба, а Ангельського Хліба Пресв. Евхаристії. Той Пресв. Хліб печеться вправді з пшеничної муки, печеться паче б звичайний хліб, але він не лишається звичайним хлібом. Чудесним діланням Христових слів переміняється Він у Христове Тіло. Тілесне око не бачить цієї Божої переміни і людський ум не може збагнути, як це чудо діється. Але віра учить, що в часі Служби Божої пшеничний хліб перетворюється, переміняється у Хліб Вічного Життя, у Пресв. Тіло Христа-Спасителя. Ум не пізнає цієї переміни, але може досвідчати її чудесні наслідки. Бо хто з вірою і любов'ю причащається, в тому родиться в душі надприродне небесне життя, яке може бути в житті, на цьому світі, щастям і радістю людини, а після смерті тіла — безконечною радістю у вічному Царстві.

Якби люди знали, якби розуміли, яким то безконечним добром є Пресв. Евхаристія, то усі горнулися б до св. Причастя і всі бажали б кожної днини їсти з цього Хліба! А що люди темні, — не знають, де їх правдиве і найбільше добро, тому мало дбають про св. Причастя.

Але Причастя потрібне; Воно й конечно для вічного спасіння. Хто не причащається, не буде жити вічним життям. Тому і Церква, як добра Мати, дбаючи про життя своїх дітей, жадає від християн, щоб вони, бодай раз у рік, причащалися. Добре було б щоб люди частіше приступали до Христа. Церква запрошує їх до цього. При кожній Службі Божій священник, звертаючись до людей з пресв. Таїнством в руці, взиває усіх присутніх: „Со страхом Божиим і со вірою приступите“! І там, де нарід здає собі справу з величі цього Таїнства та з безконечного хісна св. Причастя, там знаходиться чимраз більше людей, які бажать якнайчастіше бути учасниками цього Ангельського Корму. А там, де люди байдужі на своє власне духове добро, там мусить Церква раз-у-раз пригадувати цю потребу душі і людям приказувати бодай раз у рік причащатися.

Як же це сумно, коли люди аж до такого ступеня байдужі і так мало розуміють, так мало пам'ятають про своє вічне спасіння, що легковажать собі і цей приказ Церкви та стягають на свою душу ще один тяжкий гріх, не сповняючи четвертої церковної заповіді і опускаючи пасхальну Сповідь й пасхальне св. Причастя! Коли в часі празника Христового Вознесення священники, сповняючи обов'язок, наложений єпархіяльним єпископом, здають справу з того, скільки людей не сповідалося і не приступило до св. Причастя, серце крається на цей вид. Майже в кожній парохії попри побожніших і ліпших християн є й такі, що заєдно такі байдужі на це, що ніяким способом не мож їх притягнути до церкви. Часом мусить священник ходити аж від хати до хати, мусить просити намовляти, пригадувати! Знаходяться такі, що піддаються цим намовам і після якогось часу приходять. Але є й такі, яким ніщо не помагає і які мимо цього легковажать собі і раду свого душпастиря, і церковну заповідь, і слово Христа, і найсв. Таїнство Евхаристії! Тому то після пасхального часу приходиться і мені, вашому душпастиреві, пригадати вам цей важкий і великий обов'язок і заохотити вас до сповнення його. Тому ось і пишу це послання, яке вам ваші Духовні Отці перечитають в найближчу неділю, після одержання його, у всіх церквах, якими завідувати поручила їм церковна Влада.

І що ж вам скажу? Не буду вас ганити, хоч справді трудно хвалити вас за таке ваше поступування! Не буду ганити, щоб не дразнити вас. Бо ви готові й цілком затратити цю думку, що Боже Слово, св. Євангеліє, є самотнім нашим спасінням. Про одне тільки вас проситиму: Застановіться через хвилину над положенням своєї душі. Ви недужі, а ваша недуга дуже тяжка і небезпечна. Самі подумайте, чи годиться так легковажити й не цінити того безконечного добра, яке маємо у св. Таїнстві Евхаристії! Чи годиться більше цінити свою вигоду, чи пристрасть, ніж той небесний дар, — дар над дарами, — що його І. Христос лишив нам, йдучи на смерть за нас. Що ж ви сказали б про чоловіка, що вище цинив би якунебудь хопту, будяк, чи кропиву ніж прегарний лан пшениці? Ви сказали б про нього, що розуму не має. Легковажити собі щось напrawdę цінного і тратити його задля пустого прив'язання до безвартісної марниці, це хіба знак нерозуму. Як довго живемо на цьому світі, так легко можемо придбати собі великі небесні й вічні добра, що їх Христос Спаситель дає нам в св. Причастю! Але прийде хвиля, — для неодного з вас вже й недалеко, — де вже нічого не буде мож зробити для вічного спасіння. І тоді той найліпший

Спаситель, що сьогодні ще, як добрий батько, готов кожного блудного сина прийняти і простити йому всі гріхи, а душу його освятити своєю благодаттю та нагодувати й напоїти ангельським Кормом св. Причастя, — той сам Христос стається тоді для душі страшним Суддею!

Недалека, Мої Дорогі, година смерті, а після смерті — суд і страшний рахунок зі всіх своїх гадок, слів і вчинків. Хто ж знає, чи діждемося ще пасхального часу на другий рік, чи будемо ще мати нагоду висповідатися і запричащатися?! Цю нагоду маєте тепер кожної днини, тільки що так мало дбаєте про душу, так мало пам'ятаєте про вічне спасіння, що ось минув рік, а для одного може вже й кілька літ, а ви й не подумали про те, щоби душі дати цього Хліба, без якого вона не може жити! Хоч через хвилину застановіться над собою самими і спитайте себе самих, коли сповните той перший і найважливіший ваш обов'язок, коли послухаєте Церкви, коли попрацюєте хоч трохи для своєї душі?!

І що ж здержує вас від св. Причастя? Вам тяжко сповідатися... Коли ж бо власне цього й найбільше вам треба! Вам треба конечно очистити свою душу з тяжких гріхів, що вам відібрали Божу ласку і стягнули на вас Боже неблагословенство! А до легковаження найбільшого цього дару небесного довів вас той же гріх, що саме від Сповіді вас здержує.

Якщо Божа благодать дала б вам бодай на хвилю і хоч в частині пізнати, чим є гріх, не було би такої жертви, якої ви не зробили б, аби тільки позбутися цього нещастя. Тяжкий гріх є дійсно нещастям душі, — є смертю її. Він відділяє її від І. Христа, позбавляє її неоціненого дару Божої благодаті. Через гріх тратить людина Боже синівство. З нею діється те саме, що діється зі сином, якого батько не хоче знати і виганяє з хати.

Смертний гріх є злучений з відкиненням від Божої благодаті. А що кожний гріх є добровільним переступленням Божого закону, тому й представлений він у св. Євангелію як покинення батька та родинної хати. Блудний син йде в чужий край, марнує все батьківське добро і сходить на крайню нужду. Це діється й з грішником, коли тратить Божу благодать і перестає бути Божою дитиною. І коли б спостеріг він, що робить в грісі, які страшні його наслідки, тоді горячими сльозами оплакував би своє нещастя і спішився би до св. Сповіді, щоб тільки якнайскорше очистити душу з гріха. І якщо ви, бідні мої Браття і Сестри, такі байдужі на життя, на здоров'я душі, на вічне спасіння, на Божу благодать, без якої годі досягнути спасіння, то тільки тому, що ви гріхами засліплені й не бачите свого нещастя; не бачите, що ви втратили в гріхах, на що наражаєтеся, а через те і не бачите, яким безконечним добром є св. Евхаристія.

Це моє письмо, — не знаю, чи не буде воно останнім письмом до моїх дорогих Братів і Сестер, вірних християн Львівської Архиепархії. Може бути, що недалеко вже година моєї смерті. А страх мені ставати перед Божим Судом, на думку, що поміж вами є в кожній парохії такі люди, що живуть в тяжкому грісі і не дбають про це, щоби покайнявшись вернутися до Божої благодаті. Тому, якби вже перед смертю в присутності вашого пароха та цілої християнської громади закликаю вас живим Богом, що є Суддею людської совісті: **Понайтеся; Щиро висповідайтеся і прийдіть до св. Причастя!** Так не можна жити, Дорогі Браття! Не можна наражатися на вічну погибель! Жити в стані гріха — це не щойшого, як життя в стані вічного засудження. Хто згрішив, а не дбає про це, щоби двигнутися з гріха, той на віки засуджений! Може ще той засуд змінити,

може ще душу очистити слезами покаяння, — але ще один крок на цій дорозі, а може й згинуть на віки!

Не мусите сповідатися перед священиком, що вас знає. Коли стидається свого пароха, підіть до сусідного села, до міста, до священиків, що вас не знають. Але не зволікайте, не відкладайте на завтра! Нехай сонце не заходить на стан вічного засудження вашої душі! **Рятуйтеся поки ще час!**

Але передусім зрозумійте це, що треба випросити собі з неба ласку покаяння, ласку спостереження своїх гріхів, ласку оцінення якслід, чим є смертний гріх. І заки підете до Сповіді, усильно кличте, великим криком звертайтеся до неба, з проханням про милосердя: Господи помилуй! Господи прости! Господи дай бачити, зверни зір невидючому грішникові, яким я є. Хай стрясеться болем за гріхи ціла моя душа, най заплаче горячими слезами! А Ти, Боже, вислухай голосу мого плачу. Хай ридання мого серця дійде до Тебе, зішли мені з неба повний жаль за гріхи, дай добре висповідатися, дай з Твоєю благодаттю достойно приймати св. Причастя! А Ти, Пресв. Діво, Богородице і Мати моя, випроси нужденному грішникові хвилю сердечного жалю, випроси мені добру Сповідь, щире навернення і поправу життя! Не дай, щоб моя душа згинула на віки! Твій Божий Син І. Христос прийняв на Себе смерть за цю мою душу. Не допусти, щоб я в безмірному засліпленні і глупоті марнував усі небесні дари Твого Сина, — щоб я на віки пропав. Амінь.

Писано у Львові в суботу після Вознесення 1943. р.

† АНДРЕЙ, Митрополит.

У СПРАВІ ПОРОЗУМІННЯ

(ЗБІРКА ДОКУМЕНТІВ)

ІЩЕ ОДНА МОЯ ВІДПОВІДЬ

(Продовження).

Позвольте, Панове, що вернуся ще до Вашого закиду, що римський патріярх „допустив цілий ряд новот, так догматичних, як й обрядових”

Ніхто не оскаржував остріше латин. Церкви, ніж робив це Михайл Керуларій, царгород. пархіярх. У своєму листі до Петра, патріярха антиохенського, (П. Гр. т. 120. кол. 781—796) осьтак представляє він страшні „злочини” латинян: Передусім оскаржує їх о жид. практики, заховування шабасу і уживання прісного хліба до Евхаристії. А далі: їдженія душеного м'яса, — „нечистого” м'яса. „Злочином”, по його думці, й голення бороди, дозволи, давані на уживання м'яса навіть в перший тиждень Вел. Посту, дозвіл їсти в п'ятницю яйця і набіл та уживання в пісні дні м'ясної омасти. Єпископи латинські „грішать”, уживаючи герстеря і беручи участь у війні. Відтак йдуть тяжчі „провини”: Додання до Символу віри слова „І від Сина”, додання до „Слава во вишніх Богу” згадки про св. Духа, целібат духовенства, практика дозволу двом братям женитися з двома сестрами, Служби Божі, в яких сам тільки священик причащається, хрещення, уділюване одним зануренням, уживання соли в обрядах катехуменагу перед хрещенням, непризнавання поклону св. мощам і іконам, непризнавання учителями Церкви Григорія, Василя і Йоана Золот. і т. п. Ліста ще не повна... „Людей, що виховані в таких обичаях, що мають стільки смілости, аби

допускати такої нелегальності і неприличності, — чи ж можна уважати їх православними і класти їх в ряді добремислячих? Я думаю, що не можна: Хай ті, які уневинняють їх, ділять їх долю; щодо нас, не завидімо їм такого гарного товариства”. (Кол. 789 і наст.).

Між цими закидами є, очевидно, й такі, що опираються на правдивих похибках. Такими є закиди про захоування жидівського шабасу, непризнавання мощей і ікон, непризнавання учителями Церкви великих трьох Святителів. Не знаю, чи поміж богословами православної східної Церкви знайшлися б тепер учені, які хотіли б тепер піддержати закиди Керулярія про інші надужиття латинян, себто про їх дійсні практики, які так обурюють Керулярія. І східна Церква має практики, відмінні в різних патріярхатах, і здається, неможливе було б якенебудь порозуміння, наколи кожна, хоч й мало значну практику, відмінну від своєї, уважалося б за злочин. Одна практика латинської Церкви: — celibat епископів і вдівців був такою загальною практикою царгородської Церкви, що патріярх Йоаким дуже гіршився нашими священиками, що, повдовівши, женилися. Знання зрештою є припис Трульського Собору.

Коли вже говоримо про нововипроваджені практики Церкви, то знаходимо українського письменника з XVII. ст. єродіякона печерського монастиря в Києві Леонтія, який укладає повніший список „єресей” унітів.

В своєму письмі з р. 1608, виданому в II. томі Актів Ю. і З. Росії ст. 271—287. наводить таких „єресей” 34. З них наведемо деякі, додані до головних „єресей” папства, щодо походження св. Духа і чистилища.

По його думці єрессю є причащатися так, як латинники (нр. 7.).

„Єресь єже по новому календару святити всѣ празники” (нр. 10.).

„Єресь єретическіи свята святити” (нр. 11.).

„Єресь єже поученіє творити по Євангеліи на св. Литургіи” (15.).

„Єресь єже погребати єретиков і по смерті их Бога молити” (нр. 16.).

„Єресь єже во олтар єже ест святая Святих єретиком і простим людям входитьи позваляти” (нр. 20.).

По думці спису Леонтія майже всіх православних противників Берестейської Унії треба би назвати єретиками. Одних зприводу зв'язків з соцініянами, лютеранами і кальвіністами, бо, по думці Леонтія, єрессю є всяка зв'язь з єретиками і так: „з єретики посягати, куматися, брататися і свататися, їсти і пити. З єретиками книги видавати”. З цього титулу князь Константи́н Острожський мусить бути признаний єретиком, бо мав одного зятя соцініянина, другого лютеранина, а двох синів католиків-латинників. По думці Леонтія треба би назвати і цілу укр. церкву єретицькою, коли при виборі митроп. Четвертинського відступила від Царгороду, а піддалася московському патріярхові. Николай Костомаров, під якого редакцією вийшов II. том „Актів южно́ї і запад. Росі́ї” в потці, на долині сторони, в обороні Леонтія висказує думку, що слово „єресь” ужите автором в обширнішому значенні, на означення обрядових відступлень і змін. Так не є. Дуже виразно Леонтій мав на думці єресь в значінні апостольських посланій. На це вказує передусім те, що ця єресь передається, як яка недуга, нпр. через товариство єретика при обіді. На це саме вказує і ненависть, з якою говорить про „папешскую віру” і про „проклятого папежа”.

Якщо запитаємо про суд церковних Отців і взагалі про суд Церкви, щодо справи випровадження новот до X. стол., себто до хвилини роз'єднання східної і західної Церкви, розпочатого Фотієм, то треба розрізнити нові догми, або церковні дефініції, і нові практики, обрядові чи дисциплінарні. Церква, очевидно,

уважала апостольську науку Божого Об'явлення за ненарушиму святість. Пояснення тієї науки, проповідання її, ніхто в Церкві ніколи не уважав наказаною новістю; навпаки: всі єпископи і письменники Церкви старалися науку Божого Об'явлення так представляти, аби вона була християнам ясною та зрозумілою. Якщо йде про якунебудь науку, то річ ясна, що її представлення, пояснювання чи розширювання не є новотою, противною цій науці. Між поясненнями науки, Божого Об'явлення проявлялися і такі, що в суті речі змінiali науку і таке розуміння, яке про цю науку мала Церква. Це вважалось вже за новість, якої годі було допустити. Ця новість показувалася деколи помилкою і була сиравлювана і самим автором і загальною опінією проповідників Євангелія, себто церковних Отців. Але знаходилися й новаторі, які не хотіли поправити цього, що в них, в їхніх науках, чи письмах осуджували інші, як противну Божому Об'явленню науку. Таку науку називали вже ересю.

Слово „ересь” взяте від Ап. Павла. Воно означає самовільний вибір наук. Коли чоловік має про науку Божого Об'явлення відмінну думку, ніж всі інші, — думку, якої Церква не одобряє, а яку він наперекір церковним учителям боронить і проповідає, тоді починають його називати „еретиком”. І як такий осуджений він розсіяною по світі Церквою, себто проповідниками Церкви, єпископами та богословами; наука його визнана противною Божому Об'явленню. Еретик може одначе свою науку (бо він її „бере” („гайро”), — звідси — ересь) так проповідати, що знаходить приклонників і непокоїть вірних, бо починають сумніватися, яка в дійсності Божа наука, чи та, що її проповідають Отці та єпископи, чи та, яку проповідає новатор, який і сам може бути єпископом. — Тоді всі єпископи повинні порозумітися і докладно здефініювати, як треба пояснювати науку Божого Об'явлення. В цілі цього Того порозуміння з'їжджаються на Собор, який називається „вселенським”, коли єпископи з цілої Церкви на нього з'їжджаються, завізвані до цього центрального церковною владою, якій в тому напрямі уділяє своєї помочі римський імператор, чи царгородський васілевс. Такий Вселенський Собор не додає нічого до первісної, апостольської науки, тільки дефініює, вирішує, що треба науку апостольську так, а не інакше розуміти. Можуть це пояснення висказати й якимсь новим словом. Так нпр. перший Всел. Собор в Нікеї ужив слова: „гомозуіс” — „єдиносущний”, говорячи про природу Божого Сина І. Христа. Слово було нове, але наука була апостольською наукою, що містилася в натхнених Богом книгах і в св. усному переданні.

Новаторі, що хотіли розширити дійсно нову науку, могли і Вселенському Соборові закинути уживання нового слова. І могло так скластися, що Собор не кінчив боротьбу з еретиком, а тільки вказував християнам на Божу науку і ересь новаторів. Поміж Отцями Церкви могли бути різниці; воно і природно було, що такі різниці були, як довго не усталилося поміж всіми значення кожного слова. Нерозуміння було довгої праці учених богословів, Церковних Отців і Вселенських Учителів, заки усталилося уживання якогось богословського терміну в якомусь сталому значінні. Так нпр. це слово І. Нікейського Собору „усія” (сущність) могло бути уживане на означення сущності одної в многих особах, нпр. людська сущність чи природа, Божа сущність, одна в трьох особах. Але це слово могло бути уживане й на означення сущності одиниці і могло мати таке саме значення, як особа. Різні значення, в якому поодинокі школи або церковні учителі уживали цього слова, ставалою причиною непорозуміння між ними. — Довгі дискусії церковних учителів стреміли до того, щоби науку Божого Об'явлення оборонити перед новим фальшивим її розумінням через усталення богословських і філо-

софічних термінів, які б новим словом описували б і поясняли б стару незмінну віру.

Так то всі Отці уникали, боялися і перестерігали перед новістю науки, а шукали нових слів, які стару науку якнайліпше висказували б. Так змагалися людські уми над цілим рядом еретицьких і заказаних новот, щоби цілим рядом конечних новот у дефініції боронити стару апостольську віру перед новаторами, а разом об'яснювати її християнському народові. Такою була історія усіх перших Вселенських Соборів. Так Церква дефініювала Божество Христа (перший Собор); Божество св. Духа (другий Собор), богоматеринство Марії (третій Собор), дві природі злучені в одній особі (четвертий Собор) і т. д. А всюди, при кожній повстаючій новій ересі, треба було нової дефініції й оборони старої науки. При цих змаганнях йшло всім церковним учителям про ненарушеність апост. Передання і Божого Об'явлення та про побороювання гордості людського ума, що не хоче покоритися об'явленій правді, а самовільно цій правді протиставляє свої упередження.

При скликуванні Вселен. Соборів мали римські Архієреї завсіди переважачу роль. Щоби не входити в подробиці і в історію кожного Вселен. Собору, обмежуся до наведення тільки одного, але важного учителя візантійської Церкви св. Теодора Студита.

Наведемо ціле письмо св. Теодора Студита до Льва IX. Папи Римського. Св. Теодор писав цього листа в р. 809 зі заслання, на яке був засуджений василевсом Нікіфором зприводу презвітера Йосифа, що узаконнив бігамію попереднього василевса, без огляду на патріяршу заборону. А св. Теодор боронив законности наложеної на цього презвітера церковної кари. (Укр. переклад листів св. Теодора, зладжений о. Ю. Процюком з російського перекладу грецького оригіналу, який то переклад був зладжений і виданий петербурскою духовною академією в р. 1867).

Лист св. Теодора до Льва IX. Папи Римського.

Святішому і найвищому отцеві Льву (Святїйшому и верховнїйшому отцу отцов Льву), панові мойому, апостольському Папі („апостольскому Папѣ”), Теодор, найвищий пресвітер і ігумен Студитський.

Тому, що великому Петрові надав Христос Бог разом з ключами небесного царства і гідність архипастирства („пастиреначальства”), то до Петра, або до його наслідника (к Петру или преемнику его”), необхідно звертатися у всіх справах, що становлять нововведення в католицькій Церкві („в католической Церкви”), і противляться правді. Навчившись цього від наших давніх святих Отців і ми покірні і найнищі з причини нововведення, яке і сьогодні повстало в нашій Церкві, уважали своїм обов'язком раніш через побожного архимандрита Епіфанія, нашого брата і співпрацівника, а тепер покірним нашим письмом подати про це до відомо Ангелові Твогого найвищого блаженства („ангелу верховного твоего блаженства”). І так, божественіша Голово всіх голов („божественїйшая глава всѣх глав”) відбулось, як каже пророк Єремія, „соборище преступников” (Єр. IX. 2). Бо що там сказано про ідолське чужоложство, це тут сталося внаслідок освячення чужоложства. Одні а другі вчинили безчестя супроти того самого Господа, ті порушенням закону, а ці порушенням Євангелія. І не вдовольило їх це, що на першому, тайному зібранні, прийнявши того, який звінчав чужоложників і співпрацюючи з ним, улаштували, як каже божественний Василій, недозволене зборище (парасінагоге), але, немов бажаючи придбати собі назву мілковитих еретиків, вони на другому явному соборі піддали анатемі тих, що не погоджувалися з їх беззаконною наукою т. є цілу католицьку Церкву („всю

католицескую Церков”), а з тих, які попались їм у руки, одні опинились на далекому засланні, а інші у в’язниці. Таким чином, як тут звичайно буває, почалося знову переслідування. Щоб себе оправдати, опираються вони на безбожному доказі, мовляв, чужоложний шлюб (узаконена бігамія) є приміненням до обставин; постановляють, що божественні закони не обов’язують царів, засуджують тих, що за прикладом Предтечі і Золотоустого боронять істину і правду до загину (до крові), голосять, що кожний єпископ має власть над божественними правилами без огляду на рішення, які там містяться, з чого випливає, що коли хтонебудь з духовенства тайно чи явно підпаде під суспендуючі правила, то властю бажачого може він зіставати несуспендованим. Доказом тих слів служить цей, що звінчав чужоложників і, підпавши таким чином разом з іншими осудженні, згідно з різними правилами, одначе явчо священодійствує разом з ними. Крім цього тих, що творять беззаконня як примінення до обставин, а також інших і себе самих вони називають святими, а тих, які цього не приймають, вони анатемізують, як відлучених від Бога, ще як доказ на вище сказане служить і місцеве переслідування. Щож, блаженний, треба про це сказати? Чи не апостольські слова: „яко нині антихристи мнозѣ быша” (І. Йо. II. 18), якщо ми всі люди не підлягаємо власті божественних законів і правил? Подаячи до відома це все правдиво, ми покірні предкладаємо твоюмоу христоподібному блаженству цей самий заклик, що його Верховний Апостол з іншими Апостолами висказав до Христа підчас бурі на морі: „спаси ны” архипастирю піднебесної Церкви, „погибаєм” (Мат. VIII. 25). Тож вчини по прикладу твого учителя Христа і простягни руку до нашої Церкви, як Він до Петра, — Він до потопачого в морі, а ти до зануреної вже в безодні ересі. Наслідуй, просимо тебе, одноіменника свого Папу, і як він в часі повсталोї тоді евтихіянської ересі виступив духом, як загально відомо, по львиному своїм догматичним посланням, так і ти, осмілююся сказати, згідно зі своїм іменем, божественно проголоси, або краще сказати, стань громом якслід („возгреми по настоящему” — кинь ана temu) проти сучасної ложної науки (ересі). Бо, коли вони, присвоївши собі власть, не побоялись утворити єретичний собор, коли тимчасом не мають права згідно з давно прийнятим звичаєм, скликати без вашого відома навіть і православного собору, („не властны составляют і православнаго собора без вашего вѣдѣнія, но из древле принятому обычаю”) то тим паче справедливо і конечно треба Твоєму божественному первоначальству — нагадуємо з острахом — утворити (скликати) законний собор, щоб православною наукою Церкви відперти єретичну („чтобы православным учением Церкви отразить еретическое”), щоб (таким чином) і Твоє верховне достоїнство зі всіми православними не підпало під ана temu зі сторони пустословів і (щоб) ті, які бажали б покористуватися тим чужоложним собором, як нагодою до беззаконня, не кинулись свободно до гріха. Повідомивши про це, якслід нашій пікчемності, ми, як найнищі члени Церкви і зістаючи під послухом Вашому божественному пастироначальству, вкінці просимо святу твою душу уважати нас немов би Твоїми власними вівцями і віддалеки просвічувати й утверджувати святими молитвами, а якщо й поученнями, то це було б уже вчинком Твоєї божественної ласки. Так і Христос писав до Авгара і багато підвладних мало честь (удостоїлись) одержати послання від Апостолів та Святих.

Це письмо — від мене особисто грішного і ув’язненого, тому, що мій отець і співслужитель ув’язнений, а також ув’язнений і наш брат архієпископ Солун-

ський; вони (знаходяться) на інших островах. Зрештою і вони через мене та разом зі мною передають це саме і припадають до священних ніг (стіп) Твого-го блаженства.

(Далі буде).

ДЕКРЕТ АЕп. СОБОРУ з 1943. р. ПРО ЄДНІСТЬ

Як мету Христової смерти подає св. Йоан: „Щоби Божих синів, що були розсіяні, зібрати в одно”. (Йо. XI. 52). Всі заповіді Божі ведуть людей до цього самого.

Єдність людей відповідає Божій волі, Божим намірам, щодо людства. Десять Божих заповідей є тільки приміненням до поодиноких потреб і сторін людського життя двох головних заповідей: любови Бога і любови ближнього. „На цих двох заповідях увесь закон і пророки стоять”. (Мат. XXII. 40). Як три перші заповіді приказують всьому, що відноситься до любови Божої, а наказують те, що цій любови противне, так дальших шість заповідей приказує те, що любові відповідає, а наказує те, що любові противиться. А що любов є силою, що єдне, тому заповіді Божі наказують всьому, що роз'єдне, а приказують всьому, що єдне.

Тому й, застановляючися правильно й всесторонньо над п'ятою заповіддю, треба нам розглянутися, що людей роз'єдне, або єдне в напрямі пошанування життя.

Спільна праця Духовенства над п'ятою Божою заповіддю є для нас справою тим важнішою, що наразі в нашому національному і церковному житті нема справи актуальнішої і важнішої, ніж лікування ран, заданих нашому народові голосним і прилюдним згіршенням, що їх дає цілий ряд чоловіковбивств, які в очах усіх людей вчинили переступлення п'ятої заповіді Божої чимсь звичайним і буденним. Ця праця важна ще й тому, що нема сьогодні для нашого народу більшої прикмети, як єдність й нема для нашого Духовенства важнішої праці, як праця над національною і християнською єдністю народу. Ці дві праці взаємно доповняються. Бо нема ліпшого способу лікування ран, заданих згіршеннями проти п'ятої заповіді, як усильна, горяча проповідь любови ближнього. І не можна успішніше працювати над з'єднанням народу, як працюючи над любов'ю ближнього.

Оба ці завдання нашого Духовенства наче зливаються під теперішню хвилю водно. Нам і нашому народові треба горячої, усильної і великої любови ближнього, щоби вилікувати свої рани і випросити з неба потрібної благодаті на грядучі історичні події. Треба нам і нашому народові приготуватися на ці події усильною працею над християнською єдністю між українцями, без якої не зможемо нічого досягнути. А християнської єдності між українцями не досягнемо іншою дорогою, як тільки щирою працею над християнською любов'ю Бога і ближнього.

Тому в раді праць нашого АЕп. Собору приходиться нам застановитися над тим, що можемо і що повинні ми зробити для досягнення цієї єдності. А передусім треба розглянутися у всіх тих відосередніх силах, які ведуть до розбивання людей. Мусимо собі поставити питання, звідки і чому людина стається

ворогом людини. Звідки роздори, ненависті, незгоди, сварні, звідки партійність, трудність порозуміння і ті процеси, яких ніколи не можна довести до кінця. Звідки все те, що ділає український нарід людською організацією, такою безко-лечно далекою від природного організму, що наша суспільність видається біль-ше подібною до купи піску, поодинокі зеренця якої нічим незв'язані зо всіми іншими, ніж до могутнього дерева, в якому розвивається життя повне сили і здо-ров'я. Безперечно, можуть бути люди зв'язані зі собою спільною мовою і деяки-ми спільними звичаями, а водночас бути такими відмінними характерами, на-клонами, змаганнями і бажаннями, що ніяким способом не можуть приступити до спільної праці. Чи в нас нема якихсь незнаних, може, прикмет, або хиб, що при суспільній праці, чи народній стаються такими відосередніми силами, які роблять всяке порозуміння неможливим або незвичайно трудним, цього ми не знаємо.

Мусимо признати, що або незвичайно мало, або й зовсім не маємо фі-лософів, або моралістів, які досліджували б національну нашу психіку. Такі грізні з многих оглядів прояви, як москвофілство, є майже тайною для нас са-мих. Я не мав ніколи нагоди перечитати не то поважнішої розправи про цю на-ціональну язву, але й не пам'ятаю, чи взагалі є в цілій нашій літературі хоч би тільки короткі, а глибоко обдумані спостереження над тією язвою. Коли боротьба між цими двома партіями в нашому краю була найбільше заогнєна, ні з одної ні з другої сторони майже не чулося поважнішого суду про взаємні відносини чи наміри цих двох партій. Взаємно лялися, закидали собі взаємно зраду, а ні-кому й на гадку не прийшло спитати, які причини заставляють противників так думати як думають.

Москвофілство у нас наче вже переминуло. Та чи хто міг знову очікувати, що давні „народовці“ так між собою посваряться, що будуть творити дві партії, які себе гірше ненавидять, ніж давні москвофіли і народов-ці?! Може не прийшла ще хвиля на наукове досліджування цієї національної, а такої тяжкої язви нашого національного життя. Ще не маємо достаточної пов-ноти історичних документів, ні потрібної перспективи, щоби цю справу об'єк-тивно і безпристрасно осудити. Але не без великого страху приходится нам са-мих себе спитати, чи організм нашого народу, — якщо наш нарід можна орга-нізмом назвати, — не терпить на якусь моральну гомофілію, яка спричинює, що кожна найменша рана є пеначе не до вилікування. Чому кожне непорозу-міння між українцями, яке, як здається, можна б легко усунути, переходить так часто в хронічний стан антагонізмів, спорів, яким нема кінця?! А з обох сторін може бути найліпша воля і патріотизм, що виглядає на правдиву любов Батьківщини.

Вправді цьому патріотизмові завсіди брак самокритицизму. Ми міримо патріотизм не розумом, а серцем. Його температура заступає в наших очах усі інші прикмети. Від довгих літ не маємо преси, яка була би вільна від безнастанної боротьби з національними противниками. Це все обставини, які утруднюють самокритицизм. У многих напругах ми ще люди примітивні, для яких демонстрація, фраза і шум часто видаються чимсь важнішим ніж спокійна змйна розвага та витривала праця. В нашій суспільності надто часто стріча-ється людей, що себе уважають фаховими політиками, хоч не мають ніякого фаху і ніякого спеціального знання. Само положення змушує заступати поваж-нішу фахову працю реторикою. Ми зрештою пробудилися до національного жит-тя в добі, в якій демократичні принципи уважались святыми. Ми унаслідили,

може, й прикмети, але напевно й хиби демократизму. Це все спричинює, що над своїм патріотизмом галичани мало застановляються і не мають нагоди відноситися до нього критично.

Припагідно мушу сказати, що говорю тільки про українців-галичан, бо не чуюся покликаним говорити про українців Великої України чи Волині, Холмщини і Підляша. Факт, що ми впродовж stokілканадцять літ були під пануванням Австрії, що мали безнастанну боротьбу з польським елементом, вкінці, що привикли до всіх інституцій і обставин малого краю — це все виробило, може, в нас деякі прикмети, але напевно сталося й причиною немалих хиб. Люди, для яких через кілька поколінь всі справи Батьківщини оберталися довкола загумінка, привикли до якоїсь тісноти, яка не дає їм правильно судити про дуже широкі виднокруги. Свідомі, може, цієї своєї тісноти, з туги до всенародної Батьківщини, стараємося йти назустріч великим подіям, але це й не перешкаджає, що мимоволі захоуємо щось з нашого загумінкового патріотизму і часом незграбно примінюємо його до ширшої скалі, до якої привикли наші браття.

З огляду на всі наші і прикмети і блуди, природні і витворені, чи побільшені історичними обставинами нашого малого краю, треба нам усильно працювати і над собою самими і над людьми, на яких розтягається наш вплив, щоб пізнавати і поправляти хиби, а розширяти і поглиблювати прикмети. Ця праця над усуненням природних похибок і блудів стається і успішнішою і правильнішою, коли лучиться з працею християнської праведности над моральними похибками, що ділять і роз'єднують. А тих моральних хиб багато. Св. Ап. Яков питає: „Звідки війни та свари між вами? Чи не звідси, від ваших пристрастей, що воюють у ваших членах? Бажаєте ви тай не маєте, убиваєте і заздрите та досягнути не можете, сваритеся та воюєте — та не маєте, бо не просите. Просите, а не дістаєте, бо просите зле, щоб ужити на свої роскоші”. (Якова IV. 1—3).

Пристрасті є причиною всякого гріха, тому й природно являються вони причиною всякої сварні і роз'єднання.

Не треба доказувати, як гнів, заздрість, захланність на дочасні добра розділюють і роз'єднують людей, що в багатьох навіть оглядів стоять близько себе. Коли ці пристрасті стаються головним товчком поступування, мусять доводити до роздорів, при яких погодити людей стається річю неможливою. Пристрасть, якій людина піддається, так впливає на всі її поняття, бажання і поступування, що витворюють неначе цілий світ, в якому кожна людина ставляє своє понад все. А це „своє” — то найчастіше матеріяльні добра, якими нерадо хочеться поділитись з другими. Матеріялізм і самолюбство пхають кожную людину до ненависти супроти всіх тих, що противляться її матеріяльним добрам.

Християнська єдність — це добро, яке треба здобути поборюванням себе самого і витривалою працею над духовою єдністю між братами. Св. Ап. Павло заохочує Ефесян до цієї праці. По його думці повинні християни „з усякою покорою і лагідністю і терпеливістю в любові зносити один одного, стараючися зберігати єдність духа в союзі мира”. (Ефес. IV. 2—4). Єдність є ідеалом, що його треба здобути покорою, терпеливістю, умиртвленням всього того, що людей д'їтить. Цей ідеал є однаке кінцевою метою змагань і праці християн. Є метою християнського покликання до віри і вічного спасіння. Всею проповідас ту єдність, запрошує до праці над нею. „Одно тіло і один дух як ви покликані до

одної надії вашого ~~з~~закликання. Один Господь, одна віра, одно хрещення. Один Бог і Отець усіх, що Він над усіма і через усіх і у всіх" (тамже ст. 4—6).

Ця єдність духа є до такого ступеня усім в християнстві, що ціла праця християн полягає на здобуванні цієї єдності. Та праця є неначе будівлею; вона веде до того, щоби з людей повставала одна Церква — Христове Тіло. Люди мають неначе будуватися на „мешкання Божє в душі". Ця будівля, оперта на підвалині Апостолів і пророків з крайугольним каменем — Христом, працею людей з Божою ласкою виведена, росте в св. Церкву о Господі" (Ефес. II. 20-22).

Єдність людей, хоч часто й порівнювана до будови, є одначе живим зв'язком в один організм, себто живе тіло, що живе своїм життям і розвивається по законам своєї природи. Поодинокі члени того організму є зі собою так зв'язані життєвими сполуками, що є просто одним тілом. Цю зв'язь між людьми приписує св. Апостол просто Христові: „Ви одним во Христі Ісусі" (Гал. III. 28). Люди всі, „ми многи є одно тіло во Христі, а зокрема взаємно собі члени" (Рим. XII. 5). Це тіло, зложене з людей, називає Апостол просто „Христовим тілом". „Ви є тілом Христовим", а кожний зосібна Його членами" (I. Кор. XII. 27). Апостол часто вертається до цієї самої науки: „Бо як тіло одне, але має членів багато, усі же члени тіла хоч їх багато — то тіло одно, так і Христос. Бо ми всі одним духом охрещені в одно тіло, чи то єлини, чи раби, чи свободні, ми всі напоєні одним духом" (I. Кор. XII. 13). Апостол поясняє ще зв'язь цих поодиноких членів зі собою. На прикладі різних членів тіла (ноги, руки, вуха, очі) показує, як кожний член так тісно зв'язаний з цілим тілом і всіма його членами, що поза тілом наче й немає ніякого життя: „Коли скаже нога, що я не від тіла, бо я не рука, то хіба через те вона не від тіла? А коли скаже вухо, що я не від тіла, бо я не око, то хіба через те не від тіла воно?" (I. Кор. XII. 13—16).

Праця і взаємна поміч тих всіх членів конечно до зросту цього тіла. Кожному членові приписана його завдання, його праця. Головою того тіла — Христос (Ефес. IV. 15). З Нього, від Нього є ціле тіло зложене і зв'язане водно, в Ньому і через Нього служба кожного члена зокрема починається до росту тіла. Тіло само себе немов будує любов'ю. (Ефес. IV. 16). Щоби ця єдність цілого тіла во Христі вийшла з більшим ще релієфом, Апостол кількома наворотами вертається до цього, доповнюючи образ подробицями: „Бо ми члени тіла Його, від тіла Його і від кости Його" (Ефес. V. 30). А на іншому місці: „Все тіло сугавами і зв'язами з'єднане і зміцнене, росте ростом Божим" (Кол. II. 19).

Тим то єдність між християнами — то найголовніша їх прикмета. Вона є тим в їхньому житті, що найсвятіше, найцінніше, про що треба на першому місці дбати. Звідси ці часті напаминання до єдності, до згоди, до оминання всього того, що ділить і роз'єднює.

Св. Апостол пише: „Благаю вас, браття, іменем Господа нашого Ісуса Христа, щоби ви всі говорили те саме і щоб не було поміж вами незгоди, але щоби були ви поєднані в одному розумінні та в думці одній" (I. Кор. I. 10). „А Бог терпеливості і потіхи нехай дасть вам бути одностудними поміж собою за Христом Ісусом і щоби ви однодушно, одними устами славили Бога і Отця Господа нашого І. Христа" (Рим. XV. 5—6)... „пильнуючи зберігати єдність духа в союзі миру" (Ефес. IV. 3).

Добро єдності поміж християнами є чимсь таким важним, що коли Апостол довідується про якусь небезпеку, що ця єдність може бути порушена, уживає всіх орудників, щоб устерегти дорогу свою громаду Филип'ян від цього нещастя. Заклинає їх на Христа заховувати цю єдність жертвою власного до-

бра і такою покорою, якою взаємно себе уважали б вищими по прикладу Христа, що Себе „умалив, прийнявши вид слуги” (Фил. II. 7).

З наведених і багатьох інших ще уступів св. Письма виходить ясна як сонце наука, що єдність між християнами являється єдністю їх з І. Христом і тому найсвятішою сторінкою їхньої душі і їхнього життя: джерелом їхньої святості, мірою їхньої вічної нагороди, одинокою підставою їхніх надій. А супроти цього, все, що роз'єднює, є найбільшою небезпекою у християнському житті, бо веде до роз'єднання з Христом. І так, як для християнина немає більшого нещастя, як роз'єднання з Христом, так і немає більшої небезпеки як те, щоб щонебудь, що ділить його з ближнім, увійшло між нього а Христа. Єдність Христового тіла з природи речі мусить бути така вразлива на все, що ділить, що глибоко відчуває й кожну, хоч би й найменшу колючку.

Заховуючи Євангеліє, яке так високо учить цінити і так дуже дбати про християнську єдність, виробляють люди в собі найцінніші прикмети добрих громадян, бо єдність в чесноті, любови Батьківщини дає громадянам того одного духа, на якому може опертися і національна єдність. Щоправда в народі можуть бути, і завжди бувають, й нехристияни, а навіть й вороги християнства чи вороги якихсь християн. Але якщо взаємна любов громадян вимагала б або й допускала б ненависть ворогів, то така любов не була б достаточною підставою національної єдності. Поганський патріотизм, — то любов своїх, получена з ненавистю всіх прочих. А християнська любов Батьківщини, обнимаючи всіх людей, єднає християн із противниками та ворогами й дає патріотизмові ту підставу, якої треба; учить тієї єдності. І коли АЕп. Собор поручає Всеч. Духовенству всіми способами працювати над християнською єдністю людей, дає суспільності те, що найпотрібніше і найцінніше в національній єдності. Дуже суцною частиною тієї науки про єдність є устереження перед ненавистю.

Прийнято на торжественній сесії Собору дня 28. травня ст. ст. 1943. р.

ПРАВИЛА

ДО ДЕКРЕТУ „ПРО ЛІБЕРАЛЬНУ СОВІСТЬ”.

(Пор. АЕп. Відомості 1943. р. ч. 1—2.).

1. АЕп. Собор, у переконанні, що навіть поміж священниками може знайтися хибна, або й ліберальна совість, поручає Духовенству безупинно працювати над виробленням собі правильної і певної, тобто нехибної, нескрупулятної і неліберальної совісті, конечної для приватного священничого життя і для душпастирської праці.

2. Нехай священники будуть переконані про себе, що замало знають моральну богослов'ю.

3. Собор накладає обов'язок на священників, щоб мали під рукою добрий підручник моральної і поручає бодай що три роки цілу моральну собі повторити.

4. Проповідники нехай часто вірним представляють святість і велич Божого закону та конечність піддаватися йому в найдрібніших справах.

5. Сповідники, як судді людської совісті, нехай пам'ятають, що мусять мати такі згідні поняття з моральним законом, щоб ці поняття могли бути правилами людського поступування, як вони є в Сповіді правилом суду про те поступування.

6. Щоб сповідники могли присвоїти собі прикмети добрих суддів, повинні осягнути глибоке знання права, ясні поняття про справедливість, вправу в роз'язуванні поодиноких випадків. Нехай пам'ятають, що одним промахом у Сповіді можуть вірному завдати невиліковальну рану.

7. Тяжкою провинною сповідників є поспіх у Сповідях, при якому це стає правдоподібне, що більшість Сповідей є святотрадська. ОО. Місіонарі твердять, що навіть при доброму приготуванні людей до Сповіді не можна висповідати більше осіб, ніж 10 на годину.

8. Тяжкого гріха допускається сповідник, коли занедбає поставити каянникові ті питання, без яких каянник правдоподібно не виявить гріха, якщо не був би запитаний.

9. Сповідуючи людей, що тільки раз у рік сповідаються, сповідник мусить дбайливо працювати над виробленням у каянника потрібного розположення.

10. При Сповіді людей своєї парохії нехай пам'ятає душпастир, що це загальний блуд усіх простих людей закривати гріхи перед знайомим сповідником.

11. Сповідники нехай не забувають ставляти подругам питання про подружній онанізм, бо про цей гріх треба думати, що більша частина каянників до нього не признається, а деякі з них можуть бути згіршені ліберальним трактуванням у попередніх Сповідях. Однак нехай дуже вистерігаються завдавати непотрібні питання каянникам.

12. Нехай пам'ятають що є тяжким гріхом питати про особу спільника.

13. Нехай пам'ятають, що тільки в дуже рідких випадках можна лишити каянника в добрій вірі, щодо важкого обов'язку.

14. Хоч на Сповіді конче треба виявляти тільки тяжкі гріхи, нехай сповідники дуже дбайливо стережуться піддержувати в каянниках легковаження повсякденних гріхів.

15. При річних Сповідях нехай не залишать питати про те, чи всі давні Сповіді були добрі.

16. Хоч у Сповіді треба каянникові вірити, однак коли йде про рецидивістів, то сповідник обов'язаний не вірити їм та жадати від них надзвичайних проявів жалю.

17. За рецидивістів слід безоглядно уважати каянників, що вже два або три рази з черги сповідалися з того самого гріха.

18. Коли каянник після кількох Сповідей вертається до того самого гріха, задержалого чи Ординаріятів чи Ап. Престолові, а сповідник має власть розрішати від тих резерватів, нехай не забуває, що ту власть має тільки на випадки, в котрих, во приписам моральної, вільно розрішити каянника.

19. Сповідники нехай не забувають, що ліберальним трактуванням роблять душам не раз дуже тяжку шкоду.

20. Нехай пригадують, що християнин під смертним гріхом є обов'язаний уникати нагоди до тяжкого гріха.

21. При тяжких і трудних випадках добрий сповідник сумнівається про правильність свого рішення і відкладає розрішення аж до хвилини, щоб пригадати собі відповідні приписи моральної.

22. В випадку уділеного розрішення при сумніві, нехай загляне до богословії, щоб перевірити своє знання і успокоїти свою совість.

23. Сповідуючи священника, нехай не залишать потрібного питання чи поучення каянника, не зважаючи на це, що він є богословом.

24. Від священника-каянника нехай жадають рішучо совісного сповнення обов'язку щодо церковного правила.

25. Є вказаним, щоби кожний священник мав сталого сповідника.
 26. На сталого сповідника треба вибирати передусім доброго мораліста і праведного священника.
 27. Нехай священники про себе думають, що правдоподібно мають у деяких точках моральної мильну або ліберальну совість і нехай стараються ті недуги душі в собі і в вірних лікувати.
 28. АЕп. Собор поручає ОО. Деканам давати на кожному соборчику бодай два випадки совісти (casus conscientiae) для обговорювання і пригадування моральної богословії.
 29. Священник, коли сповідається, нехай не вишукє свого оправдання в теоріях моральної богословії, але нехай відкриває своє серце з євангельською простотою.
 30. Пам'ятаючи про те, що пристрасть, з якою людина замало рішуче бореться, може статися короткому часі причиною розв'язлої совісти, нехай кожний сповідник сам у собі і в каляніках слідкує за таким процесом та нехай старається тому запобігти.
 31. Нехай сповідники особливішим способом будуть рішучі супроти молоді, зокрема у справах VI. і VII. заповіді.
 32. Нехай часто дітям повторяють, що присвоїти собі хоч би й малу чужу річ (яблуко, оловець, тощо) — це вже злодійство, а свідомо допущена нечиста гадка або погляд — це вже гріх нечистоти.
 33. Нехай поборюють також у дітей мерзенну привичку говорення без-стидних і гідких слів.
 34. Душпастирі повинні вистерігатися силувати молодь, зокрема в виховних установах до Сповіді і Причастя, бо Церква, загалом ніколи не дозволяє силувати до віри і сповновання християнських обов'язків.
- Правила прийняті одногласно на торжественних Сесіях Собору дня 11. червня і 8. жовтня 1943. р.

ЗАРЯДЖЕННЯ І ОПОВІСТКИ

**Regierung des Generalgouvernements
Hauptabteilung Innere Verwaltung
Abt. I Allgemeine Staatsverwaltung**

Krakau, den 28. Januar 1943.

Ki. 150/43 (B7—2)

An die

Herren Leiter sämtlicher Kirchen im Generalgouvernement.

Betr.: Unterabteilung Kirchenwesen

Hier: Zuständigkeit der geistlichen Behörden in Ehesachen.

Wiederholte Anfragen über die Zuständigkeit der geistlichen Behörden in Ehesachen geben mir Veranlassung, auf folgendes hinzuweisen:

I.

Ehesachen, bei denen wenigstens einer der Eheschliessenden die deutsche Staatsangehörigkeit oder die deutsche Volkszugehörigkeit besitzt, oder Deutschstämmiger (Inhaber eines Ausweises für Deutschstämmige im Sinne der Verordnung vom 29. Oktober 1941 — VBIGG. S. 622 — ist).

1. Eheschliessung:

Durch § 23 der Verordnung über die deutsche Gerichtsbarkeit im Generalgouvernement vom 19. Februar 1940 (VBIGG. I S. 57) in der Fassung der Verordnung vom 14. Dezember 1940 (VBIGG. I S. 364) ist die ausschliessliche Anwendbarkeit deutschen Rechts für die Form der Eheschliessung bestimmt, sofern einer der Eheschliessenden die deutsche Staatsangehörigkeit besitzt. Durch § 24 der Verordnung ist klargestellt, dass deutsche Personen- und Familienrecht entsprechend für deutsche Volkszugehörige gilt. Die Verordnung über das Recht der Deutschstämmigen im Generalgouvernement vom 30. November 1942 (VBIGG. S. 739) bestimmt schliesslich, dass die Form der Eheschliessung sich ebenfalls nach deutschem Recht richtet, sofern einer der Eheschliessenden Deutschstämmiger ist.

Hieraus ergibt sich, dass ausschliesslich der deutsche Standesbeamte die Eheschliessung eines deutschen Staatsangehörigen, eines deutschen Volkszugehörigen oder eines Deutschstämmigen mit Wirkung für den staatlichen Bereich vornehmen kann. Ist die Eheschliessung vor dem deutschen Standesbeamten erfolgt, so bleibt es den Geistlichen unbenommen, die kirchliche Trauung vorzunehmen. Festzuhalten ist jedoch daran, dass in jedem einzelnen Falle die staatliche Eheschliessung vorangegangen sein muss. Geistliche, die die religiöse Eheschliessung ohne vorangegangene staatliche Trauung vornehmen, machen sich nach § 67 des deutschen Personenstandsgesetzes strafbar.

2. Ehenichtigkeit, Eheaufhebung und Ehescheidung.

Für Rechtsstreitigkeiten wegen Nichtigkeit, Anfechtung und Scheidung einer Ehe, bei denen wenigstens eine Partei deutscher Staatsangehöriger, deutscher Volkszugehöriger oder Deutschstämmiger ist, sind für den staatlichen Machtbereich ausschliesslich die staatlichen deutschen Gerichte zuständig. Die kirchlichen Vorschriften über die Ausübung der geistlichen Gerichtsbarkeit in Ehesachen sind insoweit als eine Angelegenheit des Gewissens und ohne Wirkung für den staatlichen Machtbereich unberührt geblieben.

Die Regelung gilt in gleicher Weise für das ehemals österreichische und das ehemals kongresspolnische Rechtsgebiet des Generalgouvernements.

II.

Ehesachen der nicht unter I fallenden Personen.

1. Eheschliessung:

Die Geistlichen sind verpflichtet, die im Generalgouvernement geltenden staatlichen Vorschriften genau zu beachten. Im einzelnen sei insbesondere folgendes hervorgehoben:

a) Ehemals österreichisches Rechtsgebiet:

Die Geistlichen sind verpflichtet, für die nicht dem Generalgouvernement angehörenden Personen eine Ehefähigkeitszeugnis zu verlangen. Das Hofkanzleidekret vom 22. Dezember 1814, das diese Pflicht in Österreich eingeführt hat, gilt heute noch fort. Die Nichtvorlage des Ehefähigkeitszeugnisses bildet ein Eheverbot, das unter § 78 ABGB fällt. Diese Vorschrift verbietet dem Seelsorger bei schwerer Strafe, eine Trauung ohne Vorlage dieses Zeugnisses vorzunehmen.

b) Ehemals kongresspolnisches Rechtsgebiet:

ІНБ ім. В. Стефаніка

Auch in diesem Gebiet des Generalgouvernements ist ein Ehefähigkeitszeugnis erforderlich, um bei den nicht dem Generalgouvernement angehörenden Personen die persönliche Fähigkeit zur Eheschliessung festzustellen (vgl. Artikel 12 des polnischen Gesetzes vom 2. August 1928 über das internationale Privatrecht).

2. Eheungültigkeit, Ehetrennung und Scheidung von Tisch und Bett. Hier sind insbesondere folgende Vorschriften zu beachten:

a) Ehemals österreichisches Teilgebiet:

Für die Eheungültigkeitserklärung, die Ehetrennung und die Scheidung von Tisch und Bett sind ausschliesslich die staatlichen Gerichte zuständig. Im übrigen sind auch hier insoweit die kirchlichen Vorschriften über die Ausübung der geistlichen Gerichtsbarkeit in Ehesachen als eine Angelegenheit des Gewissens und ohne Wirkung für den staatlichen Machtbereich unberührt geblieben.

b) Ehemals kongresspolnisches Rechtsgebiet:

Soweit nach dem Ehegesetz vom 16. März 1836 die geistlichen Gerichte mit Wirkung für den staatlichen Machtbereich über Ehestreitigkeiten entscheiden, sind diese Gerichte nicht mehr zuständig, wenn die Sache aus den nicht zum Generalgouvernement gehörenden Gebieten erwachsen ist. (vgl. § 2 der Verordnung über die polnische Gerichtsbarkeit im Generalgouvernement vom 19. Februar 1940 — VBiGG. I S. 64 —). Das gilt ohne Rücksicht auf etwaige Diözesangrenzen sowohl für die bereits vor dem 1. September 1939 anhängigen als auch für die nach diesem Zeitpunkt eingeleiteten Verfahren.

III.

Prüfungspflicht der Geistlichen.

1. Eheschliessung:

Aus dem Verbot, kirchliche Eheschliessung eines deutschen Staatsangehörigen, eines deutschen Volkszugehörigen oder eines Deutschstämmigen vor der standesamtlichen Trauung durch den deutschen Standesbeamten vorzunehmen, ergibt sich die Pflicht der kirchlichen Behörden, vor der kirchlichen Trauung ohne vorhergegangene Ziviltrauung mit aller Sorgfalt zu prüfen, ob auch keiner der Eheschliessenden deutscher Staatsangehöriger, deutscher Volkszugehöriger oder Deutschstämmiger ist.

Der Geistliche wird in Erfüllung dieser Prüfungspflicht die Eheschliessenden auffordern, sich durch amtliche Urkunden über ihre Person und Volkszugehörigkeit auszuweisen. Legt eine der Parteien einen deutschen Reisepass, eine Reichskennkarte, eine Kennkarte für deutsche Volkszugehörige (vgl. Verordnung über die Einführung einer Kennkarte für deutsche Volkszugehörige im Generalgouvernement vom 26. Januar 1940 — VBiGG. I S. 36 — und die hierzu ergangenen Durchführungsvorschriften vom 2. Februar 1940 — VBiGG. II S. 73 — und 15. Juli 1942 — VBiGG. S. 412) oder einen Ausweis für Deutschstämmige (vgl. Verordnung über die Einführung eines Ausweises für Deutschstämmige im Generalgouvernement vom 29. Oktober 1941 — VBiGG. S. 622 — und die hierzu ergangene Durchführungsvorschrift vom 22. Juni 1942 — VBiGG. S. 357 —) vor, so weiss der Pfarrer, dass

er die kirchliche Trauung nur vornehmen darf, wenn ihm die Eheschliessenden den Nachweis der vorangegangenen staatlichen Trauung erbringen.

Wird dem Pfarrer umgekehrt von beiden Parteien die Kennkarte für Polen oder für Angehörige der Minderheiten (vgl. Verordnung über die Einführung von Kennkarten im Generalgouvernement vom 26. Oktober 1939 — VBIGG. S. 8 — und die erste Durchführungsvorschrift vom 13. Juni 1941. — VBIGG. S. 344 vorgelegt, so bestehen gegen die Vornahme der kirchlichen Trauung ohne vorhergegangene Eheschliessung durch den staatlichen Standesbeamten keine Bedenken. Das gilt jedoch nur, wenn sich nicht ergibt, dass der Besitzer einer Kennkarte für Nichtdeutsche Inhaber eines Ausweises für Deutschstämmige ist.

Können die Eheschliessenden keine der vorgenannten Ausweise vorlegen, so muss sich der Pfarrer auf Grund der sonst beigebrachten Urkunden die Gewissheit über die Volkszugehörigkeit der Eheschliessenden verschaffen. Hier werden z. B. die Geburtsurkunden der Eheschliessenden, sowie die Geburts- und Heiratsurkunden der Eltern wichtige Anhaltspunktegeben. Naturgemäss kommt es hierbei nicht darauf an, dass sich die Eheschliessenden als Reichsdeutsche, Volksdeutsche oder Deutschstämmige ausweisen, sondern dass sie den Geistlichen davon überzeugen, dass sie diesem Personenkreis **nicht** angehören. In allen Zweifelsfällen wird der Geistliche gut daran tun, von den Eheschliessenden die Abgabe einer schriftlichen Erklärung zu verlangen, dass sie weder deutsche Staatsangehörige, noch deutsche Volkszugehörige, noch Deutschstämmige sind.

2. Ehestreitigkeiten:

Das zu 1) Gesagte gilt entsprechend in den Fällen, in denen die kirchlichen Gerichte mit Wirkung für den staatlichen Machtbereich über Ehestreitigkeiten entscheiden.

IV.

Meinen Runderlass vom 5. Februar 1942 (Ki. 271/42 (IV⁵ — 10) hebe ich hiermit auf.

Im Auftrage.

gez. **Wilden**

Beglaubigt: —
Angestellte.

Це письмо подається до відома Всеч Духовенства.

Від гр. нат. Митрополичого Ординаріату
дня 1. червня 1943.

ПРО ЗАНЕДБУВАННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ КАТИХИЗУВАННЯ МОЛОДІ.

М. О. ч. 114.

Буває, що молодь, яка ходить до фахових шкіл, зраджує таке незнання катехизму, яке можливе тільки при крайній байдужності душпастиря, в місцевості, де школа, в якій скінчили нищу освіту. Хоч ствердження такого незнання є повним доказом недбальства катихита чи душпастиря, Митрополичий Орди-

наріят уважає конечним перед розписанням конкурсу на парохії звізитувати всі школи і переконатися про працю священників в школі, про катихизацію молоді в церкві і школі, щоб при обсадженні парохій, які мають бути розписані на конкурс, не надати парохії священникові, якому можна зробити оправданий закид, що занедбав катихизацію дітей. Тому Митрополичий Ординаріят поручає всім Деканам звізитувати впродовж літа школи, а в часі фєрій переконатися поза школою, яке знання катихизму у молоді та подати до Ординаріату кваліфікації священників свого деканату в цьому напрямі. Декан подасть і двох або трьох кандидатів на ординаріятських комісарів, назве священників, яким не можна нічого закинути щодо дбайливості в навчанні релігії в школі і поза школою. В часах усильної пропаганди безбожництва і великих згіршень, на які наражена молодь, мусимо уважати усильну працю над катихизуванням дітей в школі і поза школою таким обов'язком душпастиря, що священника, який того обов'язку не сповняє, мусить Ординаріят уважати за злого священника, негідного отримати ніякої парохії. Такий священник живе в стані тяжкого гріха і, відправляючи Служби Божі, допускається святотрадства. Тому певна відомість, що священник занедбується в сповнюванні цього найважливішого душпастирського обов'язку вповні вже вистачає, щоби такого священника, на основі рішень Тридентського Собору (14. сесії) суспендувати на підставі особистого знання про його провини (*ex informata conscientia*). Катихит, який занедбував би науку релігії в школі, в якій є осібно назначений катихитом, давав би певний доказ, що є не тільки злим священником, але й несовісним чоловіком і що не можна йому поручити ні парохії, ні школи.

Коли б де лучилося, що світська влада противилася би візитації школи, декан постарається про це, щоби при якійнебудь нагоді в церкві або поза церквою, навіть й на пасовиску, з катихизму так випитати молодь села, щоби ясно здати собі справу з того, чи душпастир совісно учить катихизму усіх дітей.

Присутність в селі хоч би тільки кількох дітей, що в 10—12 році життя не знають катихизму, є тяжким оскарженням душпастиря за каригідну байдужність в сповнюванні своїх обов'язків.

Від Митрополичого Ординаріату, дня 7. червня 1943.

КОНКУРС НА ДЯКА.

Парохія Скоморохи Старі, дек. Галицького, потребує негайно дяка, найрадше нежонатого ще, — диригента. Дотація: 4 морги поля і треби. — Зголошення: до гр. кат. Уряду парохіяльного в Скоморохах Старих, пошта Підшумлянці. (*Podszumlance, über Rohatyn*).

ХРОНІКА

ВІД КОНКУРСОВОГО ІСПИТУ, ЩОДО НАУК ЗВІЛЬНЕНІ НА 6 ЛІТ.

- о. Захарків Онуфрій,
- о. Дмитрик Михайло,
- о. Каспрук Іван,
- о. Костишин Євген,

ВІД КОНКУРСОВОГО ІСПИТУ, ЩОДО НАУКИ ЗВІЛЬНЕНІ НА 6 ЛІТ:

- о. Кос Николай,

- о. Ляхович Гавриїл,
- о. Марневич Стефан,
- о. Романчукович Іван,
- о. Турневич Михайло,
- о. Ульванський Роман,
- о. Стадник Василь,
- о. Сенів Михайло.

ВІДЗНАЧЕННЯ І ІМЕНУВАННЯ.

Право носити крилошанські відзнаки одержав:

- о. Воробець Степан, зав. у Янові, Янівського дек.

ІМЕНУВАННЯ ЗАВІДАТЕЛЯМИ ДЕКАН. НА ПРОТЯГ 3 ЛІТ ІМЕНОВАНІ:

М. О. ч. 2136.

- о. Давидович Євген, парох в Ожидові, — Олеського деканату.
- о. Долгий Яків, парох у Ходорові, — Ходорівського деканату.
- о. Дядьо Микола, парох у Лагодові, — Унівського доканату.

МІСТОДЕКАНАМИ НА ПРОТЯГ 3 ЛІТ ІМЕНОВАНІ:

- о. Луномський Антін, парох у Гніздичеві — Жидачівського деканату.
- о. Бобиляк Микола, парох у Ляховичах Подир. — Журавенського дек.
- о. Чепіль Семен, душп. у Нараєві — Нараївського деканату.
- о. Шуневич Андрій, парох у Білому Камені — Олеського деканату.
- о. Іздрин Андрій, парох у Підкамені — Підкаменецького деканату.
- о. Шостак Клим, парох у Виткові — Радехівського деканату.
- о. Щербанюк Іван, парох у Вербилівцях — Рогатинського деканату.
- о. Щуровський Орест, парох у Креховичах — Рожнітівського деканату.
- о. Кузьмович Зиновій, душп. у Лавочнім — Тухлянського деканату.
- о. Дереш Микола, парох у Молодинчу — Ходорівського деканату.
- о. Сабат Олександр, парох у Наварії — Щирецького деканату.
- о. Мирович Григорій, парох у Ясниськах — Янівського деканату.

ЗАВІДАТЕЛЬСТВА ПАРОХІЙ ОДЕРЖАЛИ:

- о. Король Євген, в Тисові, дек. Болехівського.
- о. Дурдело Григорій у Вишнівчику, дек. Зарваницького.
- о. Медичний Йосиф у Пітригах, дек. Олеського.
- о. Козяр Микола у Заставцях, дек. Підгаєцького.
- о. Дурбан Всеволод у Лучинцях, дек. Рогатинського.
- о. Дзьоба Іван, у Плетеничах, дек. Перемишлянського.
- о. Рицар Ярослав у Махнівцях, дек. Поморянського.
- о. Грицай Василь у Чистопадах, дек. Залозецького.
- о. Гарнавий Лев у Либохорі, дек. Тухлянського.

ПОМЕРЛИ

- о. Монцібович Євген, парох Куткора, дек. Глинянського, 12. V. 1943.
 о. Ксьонжен Дмитро, парох Кокошинець, дек. Грималівського, 26. V. 1943.
 о. Плешкевич Маріян, б. парох Щуровець, дек. Лопатинського, 31. V. 1943.

Їх душі поручається молитвам Духовенства АЕпархії.

Імена їх вписані в АЕпархіяльний Пом'яник.

Надавець:

Канцелярія гр. кат. Митр. Ординаріату. — Львів, Пл. св. Юра 5.

Absender:

Gr. kath. Metropolitan - Kanzlei,
Lemberg, Georgsplatz 5.

ДРУК — DRUCKSACHE

До Всеч. гр. кат. Уряду парохіяльного
 An Hochw. gr. kath. Pfarramt

ПОШТА _____

Post _____

(Дистрикт Галичина — Distrikt Galizien)

Видає: Гр. кат. Митроп. Ординаріат у Львові. За редакцію відповідає: о. Петро Дзедзин.

40433

Державна державна
 наукова бібліотека

№ Ж 6598

ЦІНА ЦІНА
PK 41.156 / 1943
ДК-23.930/з. 1-7